- Ion NANIA -

Legende și tradiții

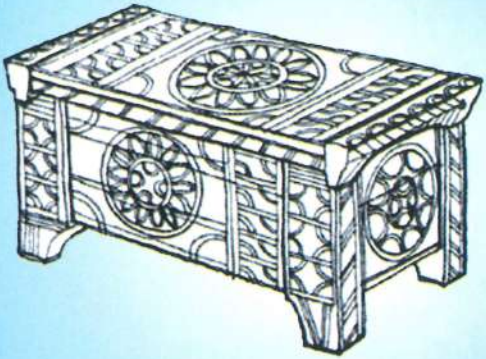

EDITURA ALEAN
C.I.C.P.C.T.ARGEȘ

ION NANIA

LEGENDE ŞI TRADIŢII

Editura Alean
2007

Editor: *Adrian Sămărescu*
Redactor de carte: *Constantin Cârstoiu*
Culegere şi tehnoredactare: *Viorica Stoica*
Corectură: *Ion Nania*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
NANINA, ION
Legende şi tradiţii / Ion Nanina.-Piteşti : Alean, 2007
Bibliogr.
ISBN 978-973-87642-6-2

39(498)

Editura „ALEAN" a C.J.C.P.C.T. Argeş
Bdul Republicii, nr. 52 – Piteşti, Judeţul Argeş, cod poştal 110062
Tel.fax: 0248/219080
e-mail: creatieag@adslexpress.ro
adrian_samy@yahoo.com
www. cultura-traditionala-arges.ro

Tipărit la S.C. TIPARG S.A.

Dedic această carte, izvorâtă din sufletul neamului românesc, ultimului descendent al marii familii de boieri români învăluiți de misterul legendelor care mi-au încântat copilăria, domnului academician Constantin Bălăceanu-Stolnici, şi fostului coleg din clasa I de gimnaziu Victor Iordache, mort foarte tânăr, prin înec într-un lac din Bucureşti.

LEGENDE ŞI TRADIȚII

CUPRINS

În loc de prefață..... 7

LEGENDE ŞI TRADIȚII DESPRE BOIERII BĂLĂCENI

Legenda lui Muşcel..... 21
Negoiu şi Moldoveanu 25
Bălăceanu şi Burdeanu..... 34
Din vremea lui Bucur ciobanul: legenda coprinelor..... 36
Întemeierea Cetății lui Bucur şi a satului Mozăcenii din Vale..... 40
Brazda lui Novac 40
Bălăceanu şi leul 42
Bălăceanu şi Dragoş-Vodă la vânătoare de zimbri 42

TRADIȚII ŞI LEGENDE ISTORICE ŞI TOPONIMICE

Cum s-a făcut Dumnezeu Soare..... 45
Vidrar vânătorul 46
Când s-au luptat misii cu Alexandru Machedon 47
Legenda Spriei 47
Legenda Mănăstirii Hodoş-Bodrog..... 48
Boian şi Bobleagă 49
Proorocii şi Matei din Brâncoveni..... 50
Din vremea lui Vodă ăl Bătrân 51
Lupta din Rovine 54
Ciobanul care s-a însurat cu una din iele 58
Teleorman şi Vedea 59
Moş Deagu 62
Legenda lacului Sfânta Ana 64
Drăuş viteazul 66
Vânarea zimbrului 67
Gruieraş poznaş 68
Lacul Popii din Stolnici 76

LEGENDE DESPRE PLANTE

Legenda odoleanei 79
Rodul-pământului şi Nu-mă-uita 79
Dinţii-babei 84
Ghiocel şi Viorica 86
Nufăr voinicul 88
Floarea-Reginei 90
Degetăruţ şi Brânduşa 92
Muscăriţa 94
Cicoarea şi laurul 97
Floarea-Paştelui 103
Cămaşa lui Dumnezeu sau rochiţa-rândunelii 105

LEGENDE DESPRE ANIMALE

Boii-popii 110
Vătaful şerpilor şi ciobanul (Răsplata şarpelui)..... 112
Legenda guşterului 119
Stârcul sau băltanul 120
Stârcul roşu 120
Erodiul 121
Legenda cocorilor 124
Legenda lişiţei 125
Cocoşul-de-pădure, găinuşa-de-alun şi potârnichea..... 125
Grangurul..... 127
Ariciul l-a ajutat pe Dumnezeu să urzească pământul 128
Căţelul-pământului, creator al turmelor şi ocrotitor al ciobanilor şi mormintelor..... 129
Legenda cârtiţei..... 130
Legenda herminei 131
Dihorul bălţat 131
Legenda lupului 132
În loc de încheiere: Cum a ajuns Tatomir iepaş..... 133
Vocabular 140

ÎN LOC DE PREFAȚĂ

De la bun început mărturisesc că mă consider un om fericit, biruitor prin viață, care a trăit în trei lumi, total diferite, contradictorii, care s-au înlocuit, ireversibil, una cu alta. Născut într-un sat aflat la limita sud-estică a Câmpiei Piteştilor, în apropierea unei păduri imense, înconjurat de izlazuri şi pârloage, de câmpie țesută cu copaci seculari, arbori şi pomi sălbatici de tot felul, cu tufărişuri la tot pasul, pe toate răzoarele, sat în care 90% din femei nu călătoriseră măcar o dată cu trenul sau autobuzul, am avut fericita ocazie să cresc în casa părintească aflată în mijlocul câmpului, cam la un kilometru de inima satului, înzestrat de Dumnezeu cu minte bogată, cu carul, şi cu o tărie fizică de cremene, s-o loveşti cu amnarul. Mama mă lua în copaie şi mă aşeza sub căruță, la umbră, lângă coşul cu mâncare, păzit de Grozea, un zăvod credincios, mare cât un viței, care nu s-ar fi îndepărtat de mine şi de coş nici dacă s-ar fi apropiat o haită de lupi; se scula şi lătra puternic, cu un glas gros, doar când era cazul.

Când am pornit de-a buşilea, am simțit gustul țărânii şi asprimea bolovanilor; parcă simt şi acum acel gust pământiu, sărat. Tata lucra casele şi binalele sătenilor, dar mai ales doage la conacul de la pădure al boierului Şerban Iordache. Seara, cât ar fi fost de frânt, nu adormea până nu citea un basm, o poveste sau un ziar pe care i le dădeau boierul ori preotul comunei Leşile-Mozacu, Badea Boloaje; citea cu voce tare, ținându-mă de mâna dreaptă, pe pernă; aşa s-a pomenit cu mine că învățasem să citesc doar urmărindu-l.

De la vârsta de şase ani mi-am păşunat micul ciopor de oi şi vite, alături de flăcăi vânjoşi şi de bătrâni hâtri şi sfătoşi de la care am învățat lucruri multe şi minunate. Prin activitatea zilnică, prin datinile şi credințele din această lume simplă, dar cu o încărcătură misterioasă de înțelepciune, am aflat numele şi tainele plantelor şi animalelor, respectându-le după legea din bătrâni, după legea pământului, fiecare ființă fiind cinstită pentru că reprezenta o putere tainică, sacră, impunând prețuire şi cinstire. Cum amândouă satele care formau comuna nu avuseseră până în 1928 biserică, toți sfinții calendarului şi toate sărbătorile creştineşti erau respectate cu pioşenie, pentru că fiecare sărbătoare era mai întâi ziua unor animale sau plante, iar sfântul din

calendar era doar un patron neputincios fără lumea vieţuitoarelor pe care le stăpânea şi îngrijea. Fiecare fiinţă era cinstită după datină; pentru nimic în lume legea veche, nescrisă, a sufletului din fiecare om, datina, nu erau încălcate.

Toamna anului 1941 avea să-mi hotărască în mare parte destinul. A fost o toamnă cu negură multă, pe vale, pe câmp şi în sufletele oamenilor. Păsările călătoare, milioane de stoluri, se grăbeau dinspre miazănoapte spre celălalt capăt al lumii şi eu gândeam rezemat în bâtă; gândeam că atunci când voi fi mare să merg să văd cele două capete de lume, de unde vin şi unde se duc cocorii, gâştele şi toate aripatele care înnegreau cerul timp de peste o lună, în grăbite litanii; credeam că tot din cauza războiului îşi iuţeau zborul. Şi negura norilor gata să cadă pe pământ alerga grăbită; doar turma mea de oi muflea liniştită pe vale, cu molcom glas de acioaie, iar eu priveam zarea învolburată, rezemat în bâtă, pe coama dealului. Era, pe dealul din faţă, un cârd de cocori ce măsurau cu pasul ciugulind porumbiştea pustie. Doar unul singur, proţăpit pe catalige, stătea împietrit mai de o parte; mi se părea că mă priveşte numai pe mine; arareori îşi rotea capul spre celelalte trei laturi ale zării. Pe lângă o leasă de porumbari, de pe muchia din apropiere, se târau ca două salamandre uriaşe, doi vânători. O detunătură de puşcă a făcut, să vuiască valea; un ţipăt de cocor, cel mai tare strigăt de cocor pe care l-am auzit vreodată, s-a înălţat în slavă, iar pasărea uriaşă a ţâşnit ca o săgeată până la vălătucii de negură ai norului, sub privirile vânătorilor care au bujdit de la pământ, rămânând ca două stane de piatră, fără să mai tragă un alt foc în stolul ridicat cu strigăte, de-a valma. Şi straja cocorilor a ajuns până acolo unde a pătruns ţipătul său, până la nori, şi deodată a început să se lase sub larma jaletului confraţilor porniţi prin buraca norilor spre miazăzi. Se lăsa tot mai jos, cu aripile întinse, apărând din ce în ce mai mare, când deodată s-a strâns ca un ic, picând săgeată pe dealul pe care mă aflam, la mai puţin de douăzeci de paşi, cu o icnitură ca un blestem; era blestemul străjii cu care mă privisem, de pe celălalt deal, vreo două ceasuri; blestemul pe care-l meritam pentru că nu i-am dat gură, măcar un chiot înainte de a se apropia cele două umbre duşmane. M-am apropiat de el cu paşi şovăitori; nu l-am atins nici cu mâna, nici cu vârful opincii; l-am privit în muţenie, rezemat în bâtă; două firicele ca de arnici roşu i se prelingeau de o parte şi de alta a ciocului; l-am răsplătit cu două şuvoaie de lacrimi pe care le simţeam împreunate sub bărbie; mă simţeam vinovat că nu i-am dat un strigăt de salvare înaintea strigătului său de moarte, cufundat în amărăciune; parcă mă aflam la capătul lumii,

acolo unde voia să ajungă el şi visam să ajung şi eu cândva, când am auzit: - *Să trăieşti, măi, flăcău!* Abia am putut îngâna, scoţându-mi căciula: - *Trăiţi şi dumneavoastră!* Aveau vânătorii o bucurie pe feţele lor, pe care numai cei ce împuşcă vietăţile Domnului o pot înţelege. Pe cel care m-a salutat l-am cunoscut: era din Teiu-Vale; îl mai văzusem la raţe, la iepuri. Am avut atunci ocazia să văd un ritual izvorât din cele mai primitive străfunduri vânătoreşti, care înfrăţea pe om cu natura, rit ancestral care a îngemănat sufletul vânătorului cu duhul vânatului doborât. Fără să atingă cocorul căzut, s-au descoperit ca-n faţa unui semen pornit pe ultimul drum al acestei lumi. M-a întrebat unde se află cel mai apropiat stejar. I-am arătat o tufă cam la 400 de metri, tufan spre care a pornit încet şi tăcut ca la o ceremonie funebră. Necunoscutul, împietrit şi mut, era un bărbat atât de chipeş, că jurai că-i Făt-Frumos ori Bălăceanu cel viteaz care a omorât balaurul din poveste, m-a întrebat cu o voce domoală: - *Tu nu te duci la şcoală, flăcău? – Am să merg când o cădea zăpada, că tata e concentrat şi domnul învăţător mi-a spus să nu mă duc, că eu ştiu să citesc. – În ce clasă eşti? – Am împlinit şapte ani şi merg în clasa întâi. – Atât de voinic, la şapte ani?* A scos din buzunar o cărticică nici cât podul palmei: *– Ce scrie aici? – Calendar pe anul 1941. – Da' o poezie ştii tu? – Ştiu mai multe. – Ia spune-mi şi mie una.* I-am recitat „Mioriţa", un fel de variantă învăţată de la bunica, mama tatei. M-a privit lung şi blând, m-a mângâiat pe căciulă, a băgat mâna în buzunarul de sub haina de piele şi a scos un portofel frumos, cum nu mai văzusem, până atunci, şi-mi întinde două bancnote de câte una mie lei fiecare. O adevărată avere! Abia am putut să îngân: – *Bogdaproste, Dumnezeu să ajute armata română şi dumneavoastră să vă dea multă sănătate!* M-a privit lung, în tăcere, mângâindu-mă pe căciulă, apoi, cu o voce atât de duioasă: *Bravo, copile, bravo!...*

Vânătorul pe care-l cunoşteam s-a-ntors cu un vârf de rămurică mai puţin pălită, aproape verde. S-a descoperit din nou, ca-n faţa unui mort, a aşezat cocorul pe burtă, cu aripile întinse, cu gâtul spre miazăzi, aşa cum zboară toamna, spre capătul celălalt al lumii, a îngenuncheat şi i-a şters firicelele de arnici roşu de pe cioc cu frunzele vârfului de gârniţă pe care l-a pus pe patul puştii sale şi s-a ridicat, întinzând-o camaradului său care, după câte am înţeles, el împuşcase cocorul. Acesta a luat în tăcere rămurica stropită cu sânge, şi-a aşezat-o la pălărie şi amândoi, ca după o taină numai de vânători cunoscută, întorcându-se cu faţa spre soare-răsare şi-au făcut semnul crucii rostind deodată cu o voce şoptită - *Doamne ajută!* Au spart muţenia cu râsete şi glume, cum numai Stăni-

al Perceptorului, vânătorul pe care-l cunoşteam, ştia să râdă şi să glumească; au luat cocorul şi au coborât coasta, nu înainte ca boierul cel darnic să-mi întindă mâna bărbăteşte şi să-mi spună apăsat: - *Dumnezeu să ajute armata română!* S-au pierdut în negura văii pe unde au mai tras şi alte focuri de armă, în alte sălbăticiuni care, pe atunci, furnicăiau pretutindeni.

Am rămas lângă mica mea turmă, rezemat în bâtă, în vârful dealului, bucuros de averea primită-n dar, privind litaniile de cocori şi gâşte care vâsleau grăbite spre capătul lumii, gândind la farmecul momentului de-adâncă sfinţenie pe care vânătorii îl închinaseră sălbăticiunii doborâte, moment care mi-a zidit pentru toată viaţa hotărârea de a cunoaşte izvodirea din începuturi a vânătorii şi a tuturor sălbăticiunilor vânate de om.

A doua zi, pe sub prânz, cobora Şerban Iordache în şaretă, pe Drumul Sării, venind dinspre pădure, de pe moşie; s-a oprit în malul gârlei şi mi-a făcut semn cu mâna, chemându-mă la el. Apropiindu-mă, mi-am scos căciula: - *Bună ziua, boierule! –Mă, fir-ai al leacacui!* Am îngheţat. Oare de ce-o fi supărat pe mine? Gândeam. – *Nu ştiam că Şerban* - pe tata îl chema tot Şerban - *are un băiat atât de deştept. Bravo, mă! Mi-a povestit fecioru' meu, Nicu, de tine...* Aşadar, boierul care-mi dăruise bănetul era Nicolae Iordache – Vladimir Streinu; a fost prima şi ultima dată când l-am văzut în viaţă.

Din 1945, tata, zdrobit de schijele unei bombe, şi-a reluat activitatea la conacul de la pădure, îndrumând mai mulţi lucrători. De câte ori mă întâlnea, boierul îmi povestea lucruri nemaiauzite despre trecutul boierilor din zonă; istoria nescrisă, care nu se va mai scrie niciodată, a neamului românesc.

- *Boierii, mă băiete, au apărut de când lumea! La început nu aveau pământ; pe-atunci lume era puţină şi pământ, cât cuprinde văzul, tot ca acum; ara fiecare unde vrea şi cât dorea, prin poienile de prin păduri. Boierii erau oamenii cei mai viteji şi curajoşi; ei conduceau pe ceilalţi, mai ales la războaie. Erau atât de îndrăzneţi şi de vânjoşi, că omorau taurii sălbatici, bourii, cu ghioaga; nu oricine făcea treaba asta. Creşteau şi păşunau cirezi mari de boi şi vaci; de-aia s-au numit boieri; aşa se-ntâmpla acum mii de ani. Încoace, spre noi, când pământurile au început să se-mpartă pe obşti, au apărut boieri mulţi, dar tot cei mai harnici şi cei mai viteji au rămas; ei conduceau, împreună cu bătrânii satelor, obştile respective, satele. Boierii ăia adevăraţi, de la începuturile statornicirii oamenilor, erau puţini. Aşa au fost, prin părţile astea ale*

ţării, Basarabii, Craioveştii, Goleştii; dar cei mai vechi au fost Bălăcenii, de mii de ani; au fost urmaşi ai unui rege al dacilor, care s-a numit Bal. Ei au stăpânit din începuturi Ţara Vlaşca şi Teleormanul; ei au fost primii conducători ai ţării; apoi s-au ridicat Basarabii, târziu, de la Negru-Vodă încoace. După ce făcea o pauză, privind în zare, să vadă parcă întreaga ţară condusă de Bal, regele despre care în nicio altă parte a ţării nu aveam să aud, decât pe Valea Mozacului, îmi povestea legende cu Bălăcenii; îi plăcea mult să povestească dacă vedea că este ascultat. Am cunoscut atunci un „alt" boier, Şerban Iordache, cum puţini l-au cunoscut. În tinereţe fusese moşneanul cel mai harnic din Teiu; la secerat îşi cosea pe genunchii pantalonilor câteva petece de dimie, unele peste altele; secera pe genunchi cât trei-patru persoane la un loc. Prin muncă, dar şi cu mult noroc, a ajuns mare boier; a cumpărat moşii întinse. Oamenii îl cunoşteau altfel; i se ivea ziua pe moşie şi nu pleca până după asfinţirea soarelui; era tăcut; îi ura pe leneşi din toată fiinţa lui; ura necinstea, înşelătoria. Cunoştea pe cei harnici şi cinstiţi de la o poştă; le lăsa pe mână totul; nici nu-i controla vreodată. După Badea Nania a avut pădurar, ani mulţi, pe Tudor Joiţa zis Delejanţu din Leşi; acesta era sărac, dar muncitor şi cinstit. Înainte de Al Doilea Război Mondial s-a dat în tăiere un mare parchet; trunchiurile lungi şi groase erau cărate cu carele la gară. Grămezile de crengi, sute şi sute, le vindea Tudor Joiţa. Veneau oamenii, îşi alegeau din ochi grămada şi spuneau: - *Pe asta o iau.* Pentru că-i lăsa să aleagă, îi dădeau în plus 5-10 lei, bacşiş. Nea Tudor Delejanţu se ducea seara şi-i deşerta boierului taşca cu bani. – *Ăştia sunt, boierule, banii pe ziua de azi!* Şi tot aşa, cam o lună de zile, până s-au vândut toate grămezile. La sfârşit, l-a chemat boierul la socoteală: -*Mă Tudore, câte grămezi au fost cu toate?. – Atâtea... boierule! – Şi câţi bani făceau toate, mă Tudore? – Atâţia câţi v-am dat eu, boierule! – Câţi lei?* A stat nea Tudor câteva clipe, a socotit în gând, sau poate socotise mai dinainte: *– Atâţia lei, boierule! – Păi bine, Tudore, tu mi-ai dat câteva mii de lei în plus. – Vai de mine, boierule, ştiam că n-ai să vii niciodată să controlezi vânzarea; doar era bob numărat! Eu nu le-am vândut la rând, cum mi-ai zis dumneata; lăsam omul să-şi aleagă grămada; pe care o dorea, pe aia i-o vindeam. Pentru treaba asta, omul îmi dădea bacşiş câte 5-10 lei; eu nu i-am numărat niciodată. Pădurea este a dumitale, lemnele sunt ale dumitale. Şi atunci bacşişul nu este tot al dumitale? Eu nu-mi bag sufletul în iad să iau banii dumitale; dumneata îmi dai şimbrie; ăştia sunt banii mei. – Măi Tudore, ia aici banii ăştia; sunt destui să cumperi un pogon de pământ! Altfel să nu faci, că mă superi! – Boierule, aş vrea de ei să*

cumpăr un cal! Ştii, eu am boi buni. Cu calul e altceva; alergătură multă, pădurea mare, călare îi dau ocol mai iute şi mai des. – Cal? – Cal, boierule! – Bine. Hai încoace cu mine! Ajunşi în ocolul conacului, unde păşteau caii boierului, acesta-i zise: - *Alege-ţi un cal, Tudore! – Pe ăsta-l vreau!;* şi-i întinde banii pe care-i primise. *–Mă, tu ai înţeles ce ţi-am spus eu? Cu banii cumperi un pogon de pământ! – Şi calul? – Calul? Ţi-l dăruiesc; spune bogdaproste; e al tău!* Acesta a fost boierul Şerban Iordache, tatăl lui Vladimir Streinu, pentru oamenii cinstiţi şi harnici.

În vara anului 1947, boierul s-a ţinut scai de tata: - *Dai băiatul la şcoală!* Tata, nu şi nu! – *Războiul m-a schilodit, boierule! El munceşte, el face totul; el ţine gospodăria.* Cu greu l-a înduplecat. Aşa am ajuns la Gimnaziul Unic din Teiu-Deal. După câteva săptămâni s-a dat examen pentru bursă; câte una pentru fiecare clasă. Am fost aşezaţi câte un singur elev în pupitru; ni s-a dat câte o coală dublă, ne-am semnat numele sus, în colţul din dreapta, s-a îndoit de două ori, s-a lipit o etichetă şi s-a pus ştampila şcolii şi doamna directoare a semnat; asistau câte trei profesori. Sâmbătă, în careul central din faţa şcolii, au fost aduşi toţi elevii din cele trei clase ale gimnaziului; pe treptele din faţă stăteau cadrele didactice. Profesorul de limba română, Tudor Georgescu, care era şi preot, ne-a ţinut un discurs scurt încheiat cu: – *Să vedem acum care sunt cei trei elevi mai pregătiţi, fericiţii câştigători! Clasa întâi* – a dezlipit tacticos eticheta, a întins colţul îndoit - *a obţinut bursa, elevul Nania Ş. Ion.* A izbucnit ropotul de aplauze al cadrelor didactice. Elevii, mulţi din familii înstărite, de funcţionari ori cadre didactice, se uitau miraţi spre mine; poate spre cămaşa mea albă, din bumbac cu guşi, cultivat, scărmănat, tors şi ţesut de mama; o pânză cu fire neuniforme; sau poate la pantalonii lucraţi dintr-o foaie de cort adusă de tata; erau groşi şi stăteau ca nişte burlane; şuierau la fiecare pas, de se stârneau toţi câinii, din toate curţile; sau poate se uitau că eram desculţ; aşa mergeam până cădea bruma groasă, când începea să degere tare şi nu mai puteam parcurge fără opinci cei 12-13 kilometri dus şi întors până la gimnaziu.

Luni, la prima oră, a venit în clasă doamna directoare Maria Bichiu; ne-a aşezat pe două rânduri, băieţii şi fetele, după înălţime. Deşi eram ultimul, cel mai înalt, m-a aşezat în prima bancă, alături de elevul Iordache A. Victor, fiul său. Sâmbătă, după terminarea orelor, Vivi, colegul meu de bancă, nu m-a lăsat să plec. - *A spus mama* – adică doamna directoare – *să rămâi cu mine până vine dânsa.* Am rămas. A venit birjarul şcolii cu trăsura, cu doi cai bălani, cum nu se mai aflau prin împrejurimi. A urcat doamna directoare în dreapta, la mijloc Vivi, şi-n

stânga eu, țăranul desculț; pantalonii nu mai aveau cum să stârnească toate javrele, de la căței până la dulăi. Hei, Ioane, s-a suit scroafa-n păr și țăranu-n trăsură cu cai bălani! gândeam eu.

Aproape în fiecare sâmbătă mergeam cu Vivi și serveam masa la boieri acasă; masă boierească! Doamna Directoare ne servea, neîncetând să-mi aducă laude. Foarte rar se întâmpla să nu fie de față și boierul cel bătrân; mă aprecia mult, pentru că eram foarte atent la ceea ce ne povestea despre boierii de pe vremuri de mult apuse și despre unii domni care au păstrat țara cu sabia în fruntea țăranilor. – *Au fost și boieri răi, acaparatori, cum a fost grecul Trufanda* - ne spunea el. Despre Trufanda știam de la bunica, de la tata și de la un unchi al tatii; lui s-a vândut român Nania ăl bătrân, de Sfântul Gheorghe; nimeni nu știa însă cam când a trăit Trufanda; trăise *pe vremuri. Ăsta a fost grec, mă băieți* - ne spunea apăsat boierul – *și grecii au jefuit cumplit țara pe vremea fanarioților; mai încoace s-au purtat rău și ciocoii; ăștia nu erau boieri; erau venetici care arendau pământul. Unii boieri prinseseră gustul străinătăților; mergeau la Paris și-n alte capitale, la studii; apoi locuiau la București și făceau politică; moșiile le arendau.* Cât despre Trufanda, aveam să aflu multe după ce am devenit profesor; Nania i se vânduse român cu mult înainte de epoca fanariotă, la 20 aprilie 1629.

Anul școlar 1947-1948 l-am absolvit cu coroană – premiul I. Masa a fost cea mai bogată din câte îmi fusese dat să văd. S-au așezat în ordine: boierul cel bătrân în capul mesei, la dreapta doamna Directoare, la stânga Vivi; lângă doamna Directoare, domnul Anton Iordache; lângă Vivi, eu, țăranul cu premiul I. Domnul Anton Iordache mi-a făgăduit că voi face liceul și facultatea împreună cu Vivi și mă va ajuta până la terminarea studiilor. Că făgăduieli... Ce vise frumoase!

În anul 1948-1949, doamna Directoare a fost schimbată. Bursele s-au dat copiilor săraci, fără concurs, deși părinții lor erau cei mai leneși, cei mai bețivi; clasa a devenit mai numeroasă, fiind primiți în clasa a II-a, devenită a VI-a pentru toți cei ce terminaseră cinci, șase sau șapte clase primare. Boierii erau tot mai necăjiți, mai persecutați, loviți cu tot felul de nedreptăți.

Prima epocă a vieții, încărcată de bucuria muncii și sacralitatea tuturor viețuitoarelor din jur, a fost curmată brusc, brutal. *Dumnezeu nu există. A fost o invenție a exploatatorilor răi și nemernici,* ni se spunea adeseori de către un învățător care preda matematica, deși în normală rămăsese repetent la matematică; în ultimul an avea să ajungă director, iar peste câțiva ani, inspector la raionul Topoloveni. În noaptea de 2 spre 3

martie 1949, boierul Şerban Iordache a fost ridicat şi dus la Piteşti; avea 85 de ani; casa i-a fost jefuită de câţiva beţivani care reprezentau *puterea poporului*; s-au îmbătat luând ţuica, cu ceştile, dintr-o oală mare, largă, smălţuită; era ţucalul bătrânului boier. Pe drum, spre Piteşti, boierul a fost zdrobit în bătaie de două lichele bolşevice care, cu un cleşte pentru scos cuie, i-au scos dantura pentru a-i lua dinţii din aur; a murit la scurt timp la spital şi adus într-un sicriu sigilat, fără a se şti dacă a fost sau nu trupul său.

Tata nu a primit pensie de invalid. – *Tu eşti bandit din ăia care au luptat împotriva fraţilor sovietici,* i-a strigat un căpitan din divizia Tudor Vladimirescu la Centrul militar al plăşii. S-a târât sub povara celor mai înfiorătoare suferinţe până în iunie 1953. Cotele şi dările de tot felul îi lăsau pe oameni muritori de foame; noroc cu un hectar de pământ aflat pe teritoriul comunei Mozăceni, la vreo 20 de kilometri depărtare de sat, care nu a fost trecut la rol. Mama a fost încărcată cu o pereche de cai, deşi aveam boi. Suferinţe şi umilinţe inimaginabile, muncă pe măsură; jaful era nemăsurat.

Aşa am intrat în a doua epocă a vieţii; epoca fanariotă pălea faţă de bolşevism. După moartea tatei, în 1953, când am absolvit liceul, am primit propunerea să mă înrolez în securitate, direct sublocotenent, cu promisiunea că voi absolvi orice facultate doresc. Am refuzat; am respins şi propunerea de a deveni membru al partidului comunist. După absolvirea facultăţii, fără să gândesc la consecinţe, am refuzat postul de profesor în Câmpulung, în schimbul unei catedre la ţară, pentru a o ajuta pe mama; am rămas suplinitor toată viaţa, dar şi printre puţinii profesori de ştiinţe sociale, de istorie, din ţară, care nu au avut carnet roşu de comunist. Am rămas credincios boierilor mei, domnitorilor şi regilor ţării, respectând şi dorinţa tatei de a nu mă da cu comuniştii.

Nu ne-a fost uşor, mai ales că mulţi dascăli au devenit „oameni noi". Amintim un singur învăţător devenit „om nou", care ne-a făcut un „mare bine". La o aşa-zisă serbare dată pe scena căminului cultural din Teiu-Vale, dascălul Vasile Fălcescu a pus în scenă o „brigadă artistică de agitaţie", pentru înfierarea duşmanilor poporului, în care soţia sa, Elena Fălcescu, a apărut cu o lumânare aprinsă pe scenă. Întrebată ce caută cu lumânarea aprinsă în plină zi, a dat un răspuns „demn de «omul nou» creat de partid". Nu vă gândiţi la filosoful grec Diogene (cca 413-327 î. Cr.) care umbla cu lumânarea aprinsă în plină zi pe stradă şi răspundea: *Caut omul!* Nu, nu vă gândiţi acolo! Învăţătoarea Elena Fălcescu a răspuns: – *Caut pe profesorul Nania să-l invităm şi pe el în echipele*

pentru colectivizarea agriculturii, după care au urmat jelete şi cântece zise „satirice" la adresa profesorului Nania. Mă aflam în sala căminului şi, sincer, mizeria bolşevică m-a întărit, bucurându-mi sufletul că nu accept trădarea țăranilor care urau de moarte colhozul şi bolşevismul. Tragedia avea să urmeze. Am fost chemat „la partid" la Topoloveni, unde se afla sediul raionului. De acolo m-a luat o bestie care m-a dus în sediul Securității. Am fost întrebat dacă este adevărat că am vorbit elevilor despre banditul Vladimir Streinu. Nu am negat; mi-am justificat fapta „criminală": – Nicolae Iordache a fost, este şi va fi o mare personalitate, care face cinste nu numai comunei Teiu, ci țării. Am fost legat deasupra gleznelor cu o frânghie dinainte pregătită cu ochiuri la ambele capete şi invitat să iau loc pe scaun, după care am fost întrebat de ce nu particip la echipele pentru colectivizare. *Pentru că sunt bolnav,* am răspuns. Mi s-au pus cătuşe la mâini, după care au urmat cele mai spurcate înjurături şi pumni în cap. Bestia cu chip uman s-a aşezat în fața mea, de partea cealaltă a mesei, mi-a prins mâinile şi mi-a vârât câte un bold sub toate unghiile. Nu-mi dau seama după cât timp le-a smuls; pe vremea aceea încă nu aveam un ceas; şi apoi eram prea ameţit să evaluez timpul. După ce mi le-a tras pe toate, nu fără a le mai mişca de câteva ori, au urmat alte lovituri de pumni în cap, probabil să-mi revin din cumplita stare în care căzusem. Eram obişnuit; în august 1957 suportasem bestialități şi mai cumplite. Eliberat, am ieşit direct spre câmp, până la Argeş, unde mi-am spălat pantalonii, chiloții, şosetele şi pantofii. Ulterior aveam să aflu de la Ion Mihăilă că bestia securistă se numea Micutelu. Nu am aflat cine a reclamat fapta mea criminală, că am vorbit despre marele intelectual teian Vladimir Streinu. Întotdeauna m-am rugat lui Dumnezeu să-l ierte. Se prea poate ca turnătorul să fi fost tot Vasile Fălcescu care, fără ruşine, denigra pe marele om de cultură teian şi pe Şerban Iordache, tatăl său. În ciuda greutăților, anchetelor şi torturilor pentru „reeducare", am colindat țara pentru cunoaşterea etnoculturii multimilenare, care era înlăturată cu brutalitate, pentru aflarea trecutului despre sălbăticiunile pământului românesc, dar mai ales pentru cunoaşterea legendelor şi amintirilor despre boierii Bălăceni.

În 1958 şi 1959 am obținut câteva premii pentru culegeri de folclor. La 12 august 1974 am prezentat un volum, *Legende şi mituri,* la Editura Ion Creangă, înregistrat cu nr. 3435, care avea să-mi fie returnat la 22 ianuarie 1975, specificându-se că manuscrisul cuprinde *mituri şi legende cunoscute în bună parte copiilor noştri* şi că *a fost citit în redacția noastră de literatură pentru pionieri cu toată atenția* dar *nu-i*

putem da însă curs de publicare, întrucât în planurile noastre imediate şi de perspectivă avem pregătite câteva volume pe acest profil. La 19 martie 1975 am depus volumul la Editura Litera, achitând şi taxa de lectură – Lei 300, chitanţa nr 33894/75. Mi-a fost returnat prin poştă cu adresa nr. 464/25.05.1975, menţionându-se: *Cu părere de rău vă restituim manuscrisul dv. „Legende şi mituri", ale cărui calităţi literare nu sprijină suficient de convingător eventualele sale calităţi documentare; vă sfătuim să vă adresaţi, pentru valorificarea acestor elemente de tradiţie locală, Institutului de Folclor şi vă stăm cu plăcere la dispoziţie pentru o discuţie mai amplă, dacă, ivindu-vi-se un drum prin Capitală, ne veţi vizita la redacţie.* Director, Gh. Buzatu, Redactor principal, Radu Albala.

Aşadar, nu faptul că erau *cunoscute în bună parte copiilor noştri* era principala cauză, ci calităţile *literare nu sprijină suficient de convingător eventualele sale calităţi documentare,* ca şi când marii anonimi ai etnoculturii româneşti ar fi fost obligaţi să cunoască latină, greacă, slavonă şi arhivistică, iar pe deasupra nu au fost nici creatori de talia lui Sadoveanu.

Verificând arhivele de folclor din Bucureşti şi Cluj, am avut surpriza ca legendele culese de noi să nu se afle nici măcar în unele variante. În ceea ce priveşte valoarea lor, lăsăm pe cititorii acestui volum să-şi formeze părerile proprii. La sugestia câtorva persoane, titraţi şi intelectuali, am prezentat volumul profesorului Costin Alexandrescu, directorul Centrului de Îndrumare a Creaţiei Populare şi a Mişcării Artistice de Masă al judeţului Argeş. La înapoiere ne-a mărturisit că au o valoare deosebită, consemnând, pe prima pagină, sub ştampilă şi semnătura personală: *Lucrarea poate fi tipărită – 2.II.1977.* Deşi a publicat mai multe lucrări, pentru volumul nostru instituţia argeşeană a invocat întotdeauna lipsa de fonduri. Ulterior, într-o discuţie amicală cu Gheorghe Zarafu, redactor la Editura Ion Creangă, fost coleg în ultima clasă de liceu, într-un moment de sinceritate, acesta ne-a mărturisit că volumul poate fi tipărit imediat, dar cu condiţia să renunţ la câteva legende în care apare Dumnezeu, iar *cele câteva care pomenesc de neamul Bălăcenilor să fie modificate: unde apare numele Bălăceanu, treci Făt-Frumos, sau un voinic frumos şi puternic ca-n poveste, şi gata!* Am refuzat propunerea, socotind-o un sacrilegiu nu numai pentru memoria singurei familii de boieri români intrată în legendă, dar şi pentru creatorii anonimi de pe văile copilăriei mele, Drâmbovnic şi Mozacu, care, cu siguranţă au avut motive temeinice, vechi de secole,

pentru a sacraliza memoria Bălăcenilor, îmbogățind etnocultura din nord-vestul zonei istorice Vlașca și dintr-o mică arie învecinată a județului Teleorman.

Convins că falsificarea etnoculturii, fie ea și locală, duce la alterarea sufletului românesc, am continuat tot restul vieții să caut cauza implantării Bălăcenilor în memoria colectivă doar pe văile Drâmbovnicului și Mozacului, de la Suseni până în Mozăceni, și la Miroși și Mozăceni-Vale în Teleorman, și nu în zona Stolnici-Balaci-Zâmbreasca, și mai în jos, cum ne-am fi așteptat. Zona Suseni-Mozăceni este de altfel și singura în care memoria lui Mircea Ciobanul și a Doamnei Chiajna a intrat în legendă; aici au fost cele trei lupte ale singurei femei-domnitor din istoria noastră[1]. Abia după publicarea lucrării privind luptele lui Mircea cel Bătrân[2], ne-am dat seama că una din variantele legendei despre Rovine, aflată în Suseni, se încheie cu versurile:

Și boierul Constantin
Fu-ngropat ca un creștin
De la Galeș, mai devale,
Chiar în Măgura cea Mare
Încărcată de covoare,
Numai flori mirositoare.

Avem convingerea, datorită acestui fragment, că mormântul medieval descoperit în tumulul din epoca bronzului, de pe Valea Drâmbovnicului, de la nord de Șerbănești[3], mai în jos de Galeș și Țuțulești, numit până la jumătatea secolului al XX-lea Măgura Mare, având alături o spadă din timpul lui Mircea cel Bătrân, a fost al boierului Constantin Bălăceanu, căzut în această mare încleștare[4]. Moartea acestui viteaz boier a determinat și păstrarea memoriei Bălăcenilor în toate satele respective, sate în care toate bisericile au avut hramul Sf. Cuvioasă

---

[1] Ion Nania, *Localizarea celor trei lupte purtate de Doamna Chiajna,* Argesis, Seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, Pitești, X, 2001, pp.91-102.

[2] Idem, *Localizarea și datarea luptelor de la Rovine și de „la locul numit Argeș",* Argesis, seria Istorie, Pitești, XI, 2002, pp. 151-181.

[3] Teodor Cioflan, Elena Rotaru, *O spadă din timpul lui Mircea cel Mare intrată în patrimoniul Muzeului Județean Argeș,* Revista Muzeelor și Monumentelor – Muzee, 5, 1989, pp. 48-50.

[4] Constantin Bălăceanu-Stolnici, *Cele trei săgeți Saga Bălăcenilor,* Editura Eminescu, București, 1990, pp. 11-14.

Paraschiva, prăznuită la patru zile după victoria de la Rovine şi păstrată ca ocrotitoare şi dătătoare de izbândă ostaşilor într-o legendă zguduitoare[5]. Convingerea noastră ne este consolidată şi de faptul că boierii Bălăceni au fost susţinători de nădejde ai lui Mircea Ciobanul[6] şi el intrat în legendă doar pe Drâmbovnic şi Mozacu, împreună cu Doamna Chiajna.

Memoria Bălăcenilor rămâne totuşi un mister greu de dezlegat. Voinicul care a omorât balaurul de pe Măgura Şarpelui, de la Mozăcenii din Vale, dintre pădurile Călugăreasca şi Niculicească, a fost un cioban voinic şi viteaz, care s-a numit Bălăceanu, poveste asemănătoare multor variante publicate, dar numai la Babaroaga-Mozăceni se spune că pe voinic îl chema Bălăceanu. Bucur ciobanul, care a ridicat cetatea şi uriaşa biserică de pe Drâmbovnic şi apoi a întemeiat Bucureştii, a fost tatăl lui Bălăceanu. Legendarul Novac, care a tras uriaşa brazdă împotriva năvălitorilor barbari, a fost din neamul Bălăcenilor. Numai în această zonă aflăm din tradiţii şi legende că regele Bal, numit foarte rar Balac, este strămoşul Bălăcenilor. Şi toate acestea în microzona de pe Drâmbovnic şi Mozac, între Suseni şi Mozăceni. Am colindat pretutindeni ţara, dar nicăieri nu există această tradiţie şi nicio altă familie boierească nu s-a implantat atât de profund în etnocultura noastră.

Rămânând cu satisfacţia că în ciuda prigoanei şi a bestialităţilor la care am fost supus, în tot timpul dictaturii bolşevice, cu ajutorul lui Dumnezeu toate m-au întărit, mi-au consolidat credinţa, rezistenţa fizică şi psihică, dar şi puterea de a mă bucura de o parte a muncii, diriguitorii bolşevici de la învăţământ şi pionieri nu au considerat că merit măcar un cuvânt de bine nici în vara anului 1970 când, cu doar 40 de copii, am reuşit să adun 20 de tone de plante medicinale şi 10 tone de ghindă, caz unic în ţară şi nu numai. Aşa anihilau bolşevicii hărnicia, dăruirea pentru binele societăţii, cinstea şi mai ales sacralitatea, căutând să formeze „omul nou", ateu, leneş, mincinos şi hoţ, printr-o permanentă propagandă găunoasă. Cu credinţă în Dumnezeu, convins de prăbuşirea comunismului, sacrificându-mi timpul, banii şi viaţa de familie, am reuşit să colind ţara şi să adun comori, astăzi uitate de toţi. Am simţit bucuria muncii împlinite în trei volume care însumează abia 1.400 de

[5] Ion Nania, *Mozăceni – o veche aşezare din fosta ţară Vlaşca,* Editura Paralela 45, Piteşti, 2004, pp. 302-303.
[6] Constantin Bălăceanu-Stolnici, op.cit., pp. 16, 18, 21, 24.

pagini, din cele peste 10.000 bătute la maşină până în 1985. Este bucuria muncii din a doua epocă a vieţii.

A treia epocă este cea pe care o trăim, care a început cu făgăduirea unui comunism cu faţă umană, căutându-se impunerea acestei noi fericiri cu ajutorul hoardelor înarmate cu bâte şi târnăcoape, care mărşăluiau prin Capitală, lovind şi omorând, cu urlete sinistre: - *Moarte intelectualilor! – Noi muncim, noi nu gândim!* Acestor noi comunişti cu faţă umană, diriguitorii le mulţumeau şi-i rugau să vină ori de câte ori va fi cazul, lansându-se lozinca: *Noi nu ne vindem ţara!* Făgăduitorii n-au vândut-o; au jefuit-o şi o jefuiesc fără ruşine. În locul boierilor pe care i-am avut model de viaţă în copilărie, au apărut miliardarii jefuitori. Dacă în timpul dictaturii bolşevice eram socotit element duşmănos, iar numele îmi era trecut pe lista neagră, neputând să public, astăzi nu am sponsori. În locul boierilor care apreciau valoarea şi iubirea de neam şi ţară, care îmi făgăduiseră întreţinerea pentru studii, noii „boieri" sunt dezinteresaţi până şi de etnocultura şi istoria neamului.

Păstrând în suflet icoana vechilor boieri, Dumnezeu m-a ajutat să văd împlinirea tipăririi acestei cărţi, prin Centrul Judeţean Pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Argeş, pentru care mulţumim directorului acestei instituţii, Costin Alexandrescu, tânărului universitar Ionuţ-Adrian Sămărescu în care întrevedem un viitor cercetător al etnoculturii argeşene, neobositului şi talentatului amic Constantin Cârstoiu şi nu în ultimul rând doamnei Viorica Stoica, ostenitoarea culegerii şi tehnoredactării acestui volum. ***Omnia mutandur. Nihil sine Deo!***

Autorul

LEGENDE ŞI TRADIŢII
DESPRE BOIERII BĂLĂCENI

LEGENDA LUI MUŞCEL

A fost odată tare de mult; câtă vreme să fie de atunci nimeni nu ştie, că abia amintirea s-a păstrat în vremelnicie nepierdută în curgerea vremurilor odată cu vremurile. A fost pe timpul când lume aflai puțină, iar pe pământul acoperit de păduri şi sălbăticie umblau zmei, şoimani şi iele, iar dracu, prefecându-se-n toate dihăniile, punea pe oameni la tot felul de încercări.

A fost un voinic pe nume Muşcel, dar ce voinic! De muşat ce era şi Soarele se mira. Prindea zimbrul cu o mână de coarne şi-i răsucea grumazul ca unui şoricel; ochea cu arcul pasărea din zbor până acolo unde o zăreşti cu ochii, că săgeata lui zbura peste munți şi văi: cam din apa Dâmboviței până în apa Oltului şi de pe creasta Făgăraşului până hăt, departe, pe Argeş, în câmpie. Şi toate aceste pământuri, câte le cuprindea în bătaia săgeții, i-au fost dăruite de Bal, regele acestor meleaguri, care avea o coroană de nestemate dăruită de Dumnezeu, ca semn şi putere de a stăpâni țara, el şi urmaşii lui, cât vor păstra coroana cea sfântă; să-i fie, aşadar, moşie stătătoare, lui, copiilor, nepoților şi strănepoților, în vecii vecilor, dacă şi coroana va fi păstrată. Şi Muşcel s-au numit aceste moşii până astăzi.

Îşi păzea Muşcel turmele şi le îngrijea cu multă dragoste, vara la munte, iarna la câmpie; vedeți dumneavoastră, pe vremea aia şi regii şi boierii munceau; ei îşi păzeau turmele, ei le îngrijeau. Nimeni nu îndrăznea să-i tulbure liniştea, nici a lui, nici a țării, că se dusese vestea pe tot pământul şi chiar noroadele barbare se cutremurau auzind de numele lui. Numai tartorul dracilor, Scaraoțchi, mai îndrăznea de venea câteodată călare pe norii cei negri şi cuprindea cu focul trăsnetelor livezi şi păduri, ori cu răsuflarea-i înghețată trimetea grindină asupra roadelor din livezi, din vii şi de pe câmpii.

Trăgea Muşcel cu arcul şi săgeta norii, doar l-o nimeri; punea la pândă pe culmile munților pe toți voinicii din stăpânirea sa şi cu ploaie de săgeți săgetau norii, dar zadarnic! Scaraoțchi se ridica mai sus, şi mai multe rele făcea.

Văzând şi văzând Muşcel că nu-i alt chip, se puse pe lucru. Mai în jos de Câmpulung, unde erau livezile mai numeroase şi Scaraoțchi făcea prăpădeniile cele mai mari, adună pe toți supuşii şi construiră un stâlp înalt, înalt până la cer, de-l prinse bine cu capul în tavanul cerului, ca nu cumva, din cauza înălțimii, să-l doboare furtuna pe care ar fi stârnit-

o spurcatul Scaraoţchi. Pe stâlp făcură o scară pe care se putea urca şi coborî în voie; şi se putea urca orcine, dacă ar fi avut curaj. Dar nimeni nu avea curajul lui Muşcel care se urca de câte ori se-nnora, dincolo de nori şi-l pândea pe necurat. Îl pândi o zi, două, nouă, până ce iată-l că apare însoţit de toate duhurile rele ale iadului, călare pe un nor negru ca smoala, încărcat de grindină, gata să-nceapă prăpădul. Îl lăsă Muşcel să-nceapă spurcatul să sufle gheaţa şi să trimită fulgerele pe pământ. Când dracul se tot holba să vadă în ce parte să facă prăpădănie mai mare, voinicul nostru îşi scoase o săgeată din cucură, încordă arcul şi ... zbârrr, nimerindu-l pe Scaraoştchi într-o aripă. A urlat de durere încât s-au cutremurat munţii, dealurile şi văile:

- N-am să te iert, Muşcele, tu doar m-ai rănit, eu îţi iau viaţa! N-am să te iert!

Dar Muşcel mai trase câteva săgeţi şi reuşi să doboare câţiva draci, care căzură departe. Şi pe unde-au căzut, cărbuni şi izvoare de smoală s-au făcut. Dar repede se dădu jos, pentru că Scaraoţchi aduna tot mai mulţi nori şi tot mai multe duhuri necurate sosiră şi stârniră o furtună care mişca stâlpul din pământ până la cer, ca pe o nuieluşă, cu toate că abia-l cuprindeau cu braţele vreo şapte voinici. Şi-abia a atins Muşcel pământul, că stâlpul s-a prăbuşit în mii şi mii de fărâme, gata-gata să-l prindă dărâmăturile. De-atunci şi până azi au rămas ca amintire a adevărului Stâlpenii, adică locul unde a fost stâlpul lui Muşcel.

Scaraoţchi, urlând de durere, s-a aşezat pe munţii dinspre răsărit împreună cu toţi dracii lui şi răcneau cu toţii şi ameninţau zguduind munţii din temelii de cutremurau văzduh, pământ şi mare. Se mutase iadul pe pământ, nu altceva.

-Aşteaptă, Scaraoţchi, că-ţi arăt eu ce pot! Strigă Muşcel. Mulţi voinici veniră să-l ajute, dar Muşcel le spuse:

-Băieţii mei, rău vă primejduiţi viaţa alături de mine să luptaţi cu forţa stârnită a duhurilor rele! Mergeţi acasă şi vedeţi să nu vi se întâmple alte nenorociri! Cu mine să meargă doar Omu şi Caraiman, că au mai multă putere şi sunt bărbaţi desăvârşiţi în luptă!

Şi au pornit tustrei să-nfrunte primejdia. Zburau săgeţile şi de-o parte şi de alta, de ropoteau stâncile. Săgeţile lui Scaraoţchi erau fără spor, dar ale celor trei voinici loveau în plin şi mulţi draci prăpădiră. Şi ar fi pietrit ei cu toţii, de nu trezeau din somnul ei adânc Tapla Iadului, mama lui Scaraoţchi, care sosi ca vântul, clocotind de mânie. Le-a venit necuraţilor inima la loc când au văzut-o. Şi unde nu se încruntă la ei pocitania:

-Bezmeticilor, degeaba aveți forța duhului în voi; vă purtați ca niște pământeni! Pieriți din fața mea!

Dracii, de teamă, s-au dat peste cap şi s-au făcut nevăzuți. Talpa Iadului rupse o frunză, scuipă trei picături pe ea, se dădu de trei ori peste cap şi se făcu un bondar. Luă în gură cele trei picături de scuipat şi zbârrr... până ajunse lângă voinicii noştri. Puse una pe o frunză, iar cu celelalte două atinse pe Omu şi pe Caraiman; dintr-o dată, se prefăcură în niște munți uriaşi care veghează până azi peste toți munții. Îşi luă picătura de scuipat de pe frunză şi se ascunse dup-un lăstar:

– Pe tine te prăpădesc şi te pedepsesc mai aspru, Muşcele, să simți durerea, să te chinui, iar după moarte ai să fi călcat în picioare!

Voinicul se uita uluit la tot ce văzuse; se îngrozea de cele ce auzise; privea înspăimântat în jur, dar nu zărea nimic; îşi simțea puterea fără de folos în fața puterilor necurate. Talpa Iadului prefăcută în bondar se dădu de trei ori peste cap şi se făcu o muscă mică, şi zbârr, pe umărul lui Muşcel, atingându-l cu cea de a treia picătură de spumă din gura ei spurcată şi Muşcel se făcu deodată un cerb mare şi frumos.

Dihania se dădu din nou de trei ori peste cap, se făcu din nou necurata cu chip de mamă a dracilor şi fugi după cerb. Îl prinse jos, pe valea care până astăzi se numeşte Valea Cerbului, îi frânse picioarele din genunchi şi-l fugări din nou spre culmi, aşa pe genunchii frânți, ca să simtă durerea. Şi-l alerga în jurul celor doi munți uriaşi, în jurul Omului şi Caraimanului, tovarăşii lui de luptă. Din genunchii lui picura sânge roşu şi frumos şi din aceste picături apăreau niște flori purpurii, cele mai frumoase flori din munții Bucegi, care până azi se numesc Sângele-Voinicului. Era pe urmele lui zâna duhurilor bune, căreia i se făcuse milă şi pe care spurcata n-o vedea. Dar Talpa Iadului nu se lăsă numai cu atât. Chemă la ea pe unul din dracii iadului, îi suflă de trei ori între coarne şi-l puse să se dea de trei ori peste cap. Se făcu un cioban vânjos şi frumos.

– Du-te la mamele şi nevestele acestor trei pământeni îndrăzneți şi adu-le aici, să-i vadă!

S-a dus încoronatul şi le-a mințit că sunt chemate de ei. Şi le-a primit Talpa Iadului şi le-a scuipat pe rând, prefăcându-le în stânci. Pe nevestele tinere, în Vârful Doamnelor, pe mamele bătrâne în Babele. Şi spurcăciunile s-au dat apoi de trei ori peste cap, s-au făcut nevăzute şi-n iad au ajuns.

Zâna cea bună, stăpâna duhurilor bune, a plâns amarnic, a chemat toate zânele iubitoare şi ocrotitoare de oameni şi le-a poruncit să cioplească o statuie uriaşă, care să semene aidoma cu chipul lui Muşcel.

Şi chipul cel de piatră al lui Muşcel priveşte îndurerat, de mii de ani, munţii pe care s-a luptat cu duhurile necurate.

Şi auzind regele Bal, sau Balac, cum i se mai zicea, de nenorocirea care a dat peste viteazul şi muşatul său ostaş, dar şi de minunile întâmplate, a mers cu mai-marii ţării, cu boierii lui credincioşi, au urcat cu toţii acolo şi văzând chipul lui Muşcel durat în piatră, au îngenuncheat şi s-au rugat lui Dumnezeu, făcându-i şi mare pomană la care au venit bărbaţi din toată ţara. Şi s-a mai hotărât ca din trei ani să facă acolo adunare cu pomană mare. Da' ce credeţi dumneavoastră? Scaraoţchi, când vedea, se bucura? Îl apucau toate damblalele şi se-nfuria de cutremura iadul. Şi când fu la pomana cea de şapte ani, sau poate de nouă, cum hotărâseră ei, din trei în trei ani s-o facă, tartorul s-a dat peste cap, s-a făcut ogar spurcat, mare cât un viţel şi tot rodea oasele aruncate de credincioşi, până îngenuncheară cu toţii, cu privirile către cer, să se roage. Şi-atunci ogarul necurat, adică Scaraoţchi, se dădu pe lângă rege şi, harşti! Îi luă coroana de pe cap şi pieri ca fumul, aruncându-se-n prăpastie, lăsându-l pe Bal fără ţară, pentru că Tatăl Ceresc îi dăduse ţara cât timp se va păstra coroana cea sfântă.

Zânele cele bune, văzând una ca asta, au ieşit din muzanele lor din codrii cei merei ai câmpiilor şi l-au rânduit pe Bal rege peste Ţara Vlaşca şi Teleorman, iar pe urmaţii lui, Bălăcenii, i-au rânduit să fie stăpânitori şi apărători de nădejde până la anul 2000, când va veni sfârşitul lumii.

Auzită de la: Ştefan D. Tantaná (n.12 septembrie 1861, în Romanaţi, azi Mozacu - Negraşi) în anii 1943-1944; Şerban Dragne Iordache (n.1864, Teiu-Vale), 1947; Drăgoi I. Nania (n. 1882, Leşile), 1949; Ioniţă Buică (n. Sisu Ion, 2 septembrie 1887, Leşile), 1952; Alexe Anghel Danciu (n. 1887, Babaroaga), 1954; cunoscută şi de tata, Şerban Badea Nania (n. 22 februarie 1908, Leşile); Ghiorghe Gh. Stroe (n. 23 octombrie 1893, Cetăţenii din Vale-Muşcel) care povestea că Bal a fost împărat şi-l numea când Bal, când Balac şi care nu cunoştea termenul „muzan"; iulie 1965.

NEGOIU ŞI MOLDOVEANU

A fost odată, ca niciodată, a fost odată demult de tot, dar de fost a' fost, lucru sigur, căci mi-a povestit bunica, şi ea o ştia de la bunicii ei şi bunicii nu mint, pentru că n-au minţit niciodată, ştiind că minciuna se afundă ca piatra şi iese ca frunza; o minciună cât de mică le-ar fi pătat cinstea şi ştiau ei că pata cinstei nu se spală nici cu apa Dunării şi cu tot săpunul din lume.

A fost deci odată un rege viteaz şi bun, care ocârmuia cu cinste şi adevăr în ţara dacilor, întinsă de la Tisa la Nistru şi de la Mare şi Dunăre, până în munţii cei mai îndepărtaţi, şi mai departe.

Poporul tot era mulţumit cu dreptate, îşi lăuda şi-şi preţuia regele, aducând slavă cerurilor atotcuprinzătoare pentru bogăţia acestui pământ şi pentru roadele lui îmbelşugate pe care le culegea. Era în vremea aceea lume puţină şi pământul, tot una de păduri şi câmpii înmiresmate, care dădeau grâului sevă de creştea cât trestia şi punea vin cu ocaua în ciorchinele strugurelui. Şi fiecare om avea cirezi de vite şi buduroaie îndestule, de se dusese vestea în toate patru laturi ale lumii că pe meleagurile astea curge laptele şi mierea.

Da' vedeţi dumneavoastră, la osul cu carne se adună ciorile, iar pe cel uscat nici câinii nu-l ridică; la pământul bogat şi şoarecii se trag, relele şi ispitele se-adună şi, după soare şi vreme bună, vine furtună. Omul n-ar şti niciodată să preţuiască fericirea dacă n-ar gusta şi din amărăciunea necazului. Aşa s-a întâmplat şi pe pământul ăsta.

Când regele îşi petrecea bătrâneţea cu zile fericite şi oamenii din toată ţara erau mulţumiţi, nu ştiu de unde aduce blestemul o bală de balaur care multe necazuri făcea. Apărea în zorii zilei pe Valea Argeşului, zbura ca vântul în jos, spre poarta cetăţii, pentru că, am uitat să vă spun, cetatea regească se afla undeva pe Argeş, la vale – nu ştiu unde, pentru că uitarea şi pământul au acoperit totul şi oamenii au uitat unde a fost această cetate; doar fierul plugului mai scoate pe acolo vreun colţ de cărămidă sau vreun hârb de oală spartă.

Şi cum sosea bala la poarta cetăţii, odată cu răsăritul soarelui, cerea două fete mari să le-nghită; le-nghiţea şi-apoi umbla peste câmpii, suflând o boare dogoritoare care pârjolea şi usca totul.

Şi azi aşa, mâine aşa, până s-a umplut ţara de jale: fetele din cetate se răreau, câmpiile şi roadele pământului se uscau, copacii pădurilor se veştejeau. Şi nu-i ajungea spurcăciunii atâtea rele; numai ce

vedea câte un polog de nor pe cer, zbura înfricoşătorul deasupra norilor şi cu suflarea nărilor lui îngheța apa de o făcea grindină, şi alt necaz se abătea asupra pământului. Ce plânset şi jale cuprinsese cetatea! Umblau oamenii, care mai umblau, cu capetele plecate ca la-nmormântare; bietul rege îşi muşca buzele, înecându-se în lacrimi, văzând atâta nenorocire şi gândindu-se că va veni ziua când bala va trebui să înghită şi pe cele două fete ale sale. Au strâns bătrânii şi sfatul țării, au vorbit şi au plănuit cum şi în ce fel ar putea scăpa de nenorocire. Şi cum nevoia frânge şi fierul, ea fiind mama născocirilor şi-a tuturor aflărilor, truda aduce minte şi curaj, îl învață pe om. După puțin sfat, că vorba lungă e sărăcia omului, se strânse oastea țării, voinici tot unu' şi-unu', cu paloşe şi lănci, cu tolbe şi arcuri, călări şi pedeştri, să-ntâmpine fiara. Se dublară străjile cetății, se puseră polcuri de oaste pe câmpii, pe marginea pădurilor, peste tot, şi când se ivi bala, săgețile zburară şi căzură ca ropotul ploii.

Zadarnică le-a fost truda! Vedeți dumneavoastră, pielea balaurului era toată o platoşă de solzi prin care nu trecea fierul săgeții. Şi-apoi s-a-ntărâtat bâzdâgania de umbla ca turbată pe deasupra norilor. Stăteau vitejii pe creştetele înalte ale culmilor, trăgeau mii şi mii de săgeți spre nori, dar nu ajungeau s-o țintească. Înfuriată, bala acu-ngheța norii cu răsuflarea ei drăcească, de grinduia pământul până ce-l albea, acu sufla boare fierbinte de clocoteau apele-n gârle şi se ofilea totul.

Din nou a strâns regele bătrânii şi sfatul; au dat ştire că de se va găsi voinic care să răpună balaurul, va primi răsplată jumătate din aurul țării, una din fiicele sale îi va fi soție şi rege în locul său va rămâne pe veci, urmaş de urmaş. Vestea s-a răspândit ca lumina zilei şi mulți flăcăi au venit şi-au cerut oaste şi arme, au încercat, cum s-ar zice, norocul, dar l-au încercat cum ai încerca marea cu degetul; niciunul nu făcea nicio ispravă. Şi cum dracul nu face biserici, nici troițe şi puțuri pe la răspântii, balaurul mai tare se-nrăia, prăpădul se-ntețea şi jalea şi mai mare era.

Poporul lupta răbduriu, dar şi răbdarea are limanul ei, că-n aşa asuprire, tot omu-şi iese din fire. Şi, cum orice boală are leac, tot naşu-şi are naş. Rabdă omul cât rabdă şi după ce răbufneşte mânia, apucă şi pe dracu de coarne şi ți-l beregătuieşte ca pe țap beteag. Dacă nu toți au sămânța curajului în suflet, se găseşte măcar un voinic să-şi strângă pumnii.

Iată că într-o zi vine dinspre miazănoapte, călare pe un armăsar focos şi iute ca vântul, spre malul Argeşului, un flăcău cât un munte, c-un paloş care te-nfricoşa doar văzându-l; venea vesel, de parcă nu ar fi auzit de jalea din țară, fluierând şi cântând:

Tisă, Tisă apă dulce,
Cin' te vede nu s-ar duce
De pe mal cu iarbă deasă,
Că e dragostea aleasă;
De pe mal cu floricele,
Că e dragostea cu miere...

Şi cum mergea cântând, chiuind şi fluierând, se opri auzind o voce care-i strigă:

– Hei, de ce cânţi şi chiui, frate, ţi-i urât şi teamă de balaur, să nu te prindă singur?

– Ba! Urât şi teamă?! Să vină-ncoa' şi-o să vedem! Dar cine eşti tu?

– Om bun şi fără teamă de nimeni!

Când se uită, venea dinspre răsărit, spre malul celălalt al râului, un voinic falnic, mai să-l întreacă de-nalt şi de gros, călare pe-un armăsar focos cum numai la daci şi geţi au putut să existe pe lume asemenea cai.

– Fără teamă de nimeni şi mi se pare că mergi tăcut de teama balei!

– Aşa? Apoi s-auzi mata cum îţi cânt:

Frumos eşti, Nistrule, zău,
C-aş sta tot pe malul tău
Ca să-mi pasc oiţele,
Să-mi iubesc mândruţele...

-Apoi treci Argeşu-ncoace, că-i malul mai înalt şi vedem primejdia mai de departe.

Trecu Argeşul.

– Bună vreme şi noroc îţi spune Moldovan, cioban de la Tighina, unde a pierit neghina şi-a rămas pâinea aleasă, s-o coacem în ţest acasă!

– Bună să-ţi fie inima, îţi zice Negoi, cioban moroşan şi vajnic oştean! Şi din vorbă în vorbă aflară că amândoi mergeau la regele Bal să-l anunţe că vor încerca să ucidă spurcăciunea blestemată. Vedeţi dumneavoastră, ce noroc să se-ntâlnească aceşti doi viteji! Şi cum erau ei şi plini de-nţelepciune, au înţeles că unde-s doi puterea creşte.

– Ştii ce, Moldovane, zise Negoi, am ajuns departe de casele noastre, departe de neamuri şi de prieteni; omul fără prieteni e ca stânga fără dreapta!

– Adevărat grăieşti; decât rude multe-n depărtare, mai bine un prieten în apropiere; el face mai mult decât o pungă cu galbeni!

– Deci vrei să fim prieteni?

– Ba, fraţi de cruce! Şi Moldovan îşi făcu o crestătură cu paloşul lui Negoi pe braţul drept, iar Negoi o crestătură cu paloşul lui Moldovan, şi, cu mâinile pe paloşele încrucişate, sugând sânge unul de la celălalt, din tăieturile de pe mâinile drepte, se jurară să fie fraţi de cruce până la moarte, să se bucure unul de bucuria celuilalt, să moară unul pentru altul dacă va fi nevoie.

– Acum ia să ne cunoaştem puterile, frate Negoi, să ştim cum să ne luptăm cu primejdiile! Negoi îşi luă paloşul şi când izbi cu putere, reteză dintr-o lovitură un stejar bătrân de trei sute de ani, parcă ar fi retezat un fir de praz.

– Apoi nu mă tem, alături de tine, nici de nouăzeci şi nouă de balauri, zise Moldovan care, cât ai bate din palme, smulse butura stejarului retezat de Negoi, ca pe o ceapă, şi o zvârli pe apă.

– Nici mie nu mi-i teamă cu tine, frate Moldovan! Hai să mergem repede la cetate, să dăm ştire regelui că vrem să omorâm fiara spurcată, să scăpăm ţara de suferinţă!

Şi plecară amândoi cântând:

Frunză verde ca sulfina,
De la Hust pân' la Tighina,
Vom stârpi din grâu neghina!
De la Hust până-n Boian,
Vom stârpi orice duşman!

Au mers ei ce-au mers şi au ajuns la poarta cetăţii. Au bătut şi li s-a deschis şi mult s-au minunat toţi de-aşa flăcăi înalţi, pieptoşi şi frumoşi, măcar că erau tot muritori. Şi când au ajuns la palatul regelui, nu ştiau gărzile şi curtenii de ce să se minuneze mai întâi: de aşa cai ce nu-şi găseau perechi în toată herghelia regească, sau de aşa flăcăi chipeşi cum nu mai văzuseră în toată ţara. Regele, văzându-i, a tresăltat de bucurie, zâmbind cum de mult nu mai zâmbise:

– Fiţi bineveniţi, voinici frumoşi! I-a îmbrăţişat şi i-a sărutat părinteşte. Mult s-a bucurat regele când a auzit că sunt fraţi de cruce şi mult s-a mirat că nu se cunoscuseră până în ziua aceea, măcar că semănau a fi fraţi buni, din aceeaşi mamă. Şi fetele regelui se-nghesuiau pe la ferestre şi-i sorbeau din ochi, nu altceva.

– Măria ta, prinse a grăi Negoi, când are omul să tragă un păcat, oricum ar face, tot îl trage; ori stă pe loc şi-l aşteaptă, ori se duce şi-l ajunge! Dacă răul e-nainte, aleargă să-l prindă; dacă este în urmă, stă să-l ajungă. Ce ţi-e scris în frunte ţi-e pus şi degeaba te iei la trântă cu soarta pârdalnică; am venit să-ncercăm şi noi norocul.

– Să nu crezi, măria ta, continuă Moldovan, că am sosit aici ademeniți de făgăduielile măriei tale! Avere... sănătatea e cea mai de preț pe lume. Muieri? Fie fată de rege, fie de om de rând, n-o duci bine dacă n-ai înțelegere-n casă și duci traiul cu vătraiul; de ce să nu recunoaștem că, de multe ori, calcă omul vipera pe coadă lâng-o floare, că de chiselef și-așa se ferește. Noi am sosit aici cu gândul curat să scăpăm țara de asuprire, că neamul care rabdă jugul asupririi merită să nu mai vadă lumina zilei și nici îndrumarea milei.

Se minuna regele și strălucea de bucurie văzând la asemenea chipuri asemenea înțelepciune; uitase de necazul țării și tare i-ar mai fi vrut gineri pe amândoi; dar pârdalnicul de balaur îl făcu să tresară; din nou se posomorî ca vremea de toamnă târzie și zise:

– Nu e drept să cunoască tristețea un popor care are asemenea bărbați! Voi mi-ați adus aminte de cuvintele bătrânului meu tată, rege mai vrednic ca mine, care-mi spunea: decât diamant pe inelul asupritorului, mai bine pulbere sub picioarele poporului tău. Dar dușmanul și asupritorul de azi este un balaur, o fiară pe care oastea țării, măcar că nu e biruită, nu poate s-o biruie.

– Măria ta, zise Moldovan, noi ne închinăm cerurilor și când cerurile îți ajută, și fierul se face plută; întâi să ne-ncercăm puterea în luptă și-apoi om vedea tăria fiarei! Mai întâi dă ordin să se retragă toată oastea în preajma cetății și să nu mai învenineze bala cu hărțuieli zadarnice.

Așa s-a și făcut. Oastea păzi cetatea, iar Negoi și Moldovan se puseră pe urmărit, să vadă cum și ce fel, să afle unde-și are nemernica sălaș. Și au văzut că balaurul vine de pe un deal ce-i zice și azi Dealul Balaurului, sau Dealul Șarpelui, pe unde a trecut pe vremuri și Ler-Împărat. Și-au făcut ei un bordei pe malul Argeșului, într-un loc pitit pe un deal acoperit de păduri, să poată vedea balaurul atât spre câmpie, cât și spre munte. Au mai adus aici și ceva oaste, să facă de pază când ei plecau în urmărirea balei. De-atunci s-a înfiripat, cu câteva bordeie, într-un loc pitit, orașul Pitești.

Au urmărit flăcăii noștri balaurul mai multe zile și au văzut că după ce vizitează Dealul Șarpelui, unde înghițea câte o fată pe zi, dispărea în negura munților; dar unde se ascundea, în ce loc, nu puteau dovedi, cu toate că alergau de făceau armăsarii numai spume; de la poala muntelui cu greu puteau sui, pe când spurcatul zbura pe deasupra drept spre crestele cele mai înalte. S-au sfătuit ei și au făcut un boț de clei, mai ceva decât cleiul cu care se prind păsările iarna, l-au pus în vârful unei

săgeți de care au legat capătul unui ghem uriaș de in tors şi-au urcat pe munte; s-au ascuns după crăpătura unei stânci şi când a sosit ucigă-l-crucea, a doua zi, au încordat amândoi un arc puternic, pe care nici nouăzeci şi nouă de muritori de rând nu-l puteau încorda şi l-au țintit cu boțul de clei care s-a lipit de solzi cu capătul sforii. Atât le-a trebuit flăcăilor. Au luat-o după sfoară, peste văi, peste munți, peste stânci, până au ajuns pe culmile cele mai înalte. Nu mică le-a fost mirarea când au văzut de acolo că aveau şi vedere ageră, ca de pajură, ca nişte fire de beteală sclipitoare, apele Tisei, ale Dunării şi ale Nistrului şi cât pe-aici erau să uite de balaur privind la țara lor atât de frumoasă, înconjurată de ape sclipitoare ca diamantele. Se uita Negoi spre Nistru şi Moldovan spre Tisa şi nu-şi mai făceau seama; Negoi găsea Nistrul aidoma Tisei, iar Moldovan găsea Tisa aidoma Nistrului.

Soarele se tot lăsa pe coborâşul cerului şi, ca să nu-i prindă noaptea fără a ajunge la capătul sforii, o porniră mai departe. Merseră ce merseră, cotiră după nişte steiuri prăpăstioase şi deodată se pomeniră în fața unei crăpături largi şi întunecate, în care intra sfoara. Adunară fâneață uscată, scăpărară în iască şi dând foc la câteva pale uscate, intrară luminând văgăuna aia. Şi merseră, merseră până ce deodată se treziră în fața unei genuni, acolo în pântecul muntelui. Acolo cobora şi sfoara. Fără să stea mult pe gânduri, Negoi îi zise lui Moldovan:

– Ține de frânghia asta, frate Moldovane, că eu pogor înăuntru şi mă scoți când voi mişca-o de trei ori la rând!

Zis şi făcut. Negoi coborî, ținându-şi paloşul şi arcul, aproape nouăzeci şi nouă de stânjeni; deodată văzu un palat uriaş de aramă şi argint la poarta căruia stătea de pază o dihanie de dulău cu trei capete. Acu-i acu, îşi zise Negoi. Dacă mă ocheşte dihania, dă de veste balaurului. Şi fără să stea mult pe gânduri, cu paloşul gata să lovească, se prinse bine cu mâna stângă de frânghie, se propti cu picioarele în peretele stâncii şi-şi făcu vânt de era cât pe-aici să-l scape Moldovan din mână. Dar nu-l scăpă şi Negoi căzu cu paloşul asupra dihaniei, rănindu-i toate cele trei capete cu o singură fulgerare de paloş. Un sânge negru şi greu mirositor începu să curgă pe piatră, şi pe unde curgea, piatra se topea într-un fel de spumă, atât de otrăvitor era. Negoi mai lovi o dată de-i desprinse capetele de trup, luă cu vârful paloşului stârvul şi cele trei capete şi le aruncă în adâncitura unei crăpături. Îşi luă săgețile din cucură şi le înmuie vârfurile în sângele cel spurcat. Deschise încetinel poarta palatului şi se tupilă sub o fereastră; când privi înăuntru, să amețească, nu altceva. O balauroaică vărsa foc pe nări şi pe ochi, arătând balaurului

cleiul şi sfoara. Pesemne îl dojenea pentru neatenţia cu care umblase pe pământ. Auzi apoi cum mugetele balauroaicei se prefăcură într-o voce de femeie:

– Îţi spun să înţelegi o dată pentru totdeauna că acest popor trebuie să fie robul nostru în veci! Să nu te temi de nimeni, nici chiar de Negoi şi Moldovan, dacă îţi vei păzi gheara mică de la laba stângă dinainte.

Atât i-a trebuie voinicului nostru. Se duse repede la sfoară, o mişcă de trei ori şi, repede, Moldovan îl trase afară. Îi povesti tot ce s-a-ntâmplat şi tot ce a auzit.

– Frate Negoi, să stăm amândoi ascunşi în negura crăpăturii; tu mai spre ieşire, eu mai în urmă, aici unde este gaura mai îngustă. După ce va trece balaurul de mine, am să-l prind de coadă, să-i domolesc mersul. Locul e-ngust şi nu se poate răsuci să m-apuce; dar va zori să iasă afară. Tu stai aţintit pe partea stângă şi cum va pune laba pe piatră, să-i şi tai gheara mică de la laba stângă.

Zis şi făcut. Aşteptară cât aşteptară, aşezaţi fiecare la locul său şi, când ieşea bâzdâgania furioasă, Moldovan zdup, şi o apucă vânjos de vârful cozii, o strânge în braţe cu putere şi se propti în pereţii peşterii înguste cu picioarele, pân' ce dihania căzu din zbor şi se târî ca şopârla spre ieşire. Atât i-a trebuit lui Negoi; harşt, cu paloşul şi-i reteză gheara mică de la laba stângă de dinainte. Deodată dihania se moleşi, căscând o gură cât prăpastia, gata-gata să-l înghită, dar paloşul lui Moldovan, care se aruncă din urma fiarei, îi şi zbură cele nouă limbi pe care le scosese. Şuierau paloşele prin aer, brăzdând răni adânci în trupul balei care se muia văzând cu ochii.

Simţindu-şi sfârşitul, balaurul începu să şuiere prelung, de zguduia temeliile munţilor şi crăpau pereţii peşterii. Înţelegând primejdia, cei doi viteji ieşiră repede afară şi-ncepură să grămădească bolovani astupând intrarea grotei şi lăsând doar un locşor, cât o ferestruică, pe care priveau înăuntru.

Balaureasa auzise şuieratul şi-nţelegând despre ce este vorba, cu o falcă în cer şi cu alta-n pământ se năpusti spre ieşire şi, când îşi văzu odrasla dându-şi duhul, începu să urle şi să amenințe pe Negoi şi Moldovan; o săgeată din cele otrăvite în sângele dulăului cu trei capete zbură pe ferestruica lăsată într-adins de voinici, nimerind-o chiar deasupra pieptului, sub guşă, unde pielea îi era mai subţire şi solzii mai moi. O furnicătură îi cuprinse trupul scârnav.

– Mai omorât şi pe mine, Negoi; amândoi aţi reuşit să stingeţi neamul balauresc, că doar eu cu feciorul meu mai rămăsesem pe pământ!

– Muriţi, bale ticăloase, şi-o să vedem ce-aţi adunat în palatul vostru din pântecul muntelui, prădând ţara şi poporul ăsta!

– Ba n-o să vedeţi, Negoi şi Moldovane!

– Mori acolo, scârnavie hidoasă, şi-om vedea noi ce-i de făcut!

Balauroaica începu să mormăie ca o ursoaică, repetat ca o tobă:

– Bas, bas, barabas, baltă, baltă a rămas…

Şi-i mergea gura ca roata morii la scoc şi-n timp ce bolborosea, un furnicar de şerpi se adunau din toate laturile pământului. Veneau şerpi mari şi galbeni de la baltă, suri, dungaţi şi bălţaţi de prin păduri şi ape şi vipere negre şi roşii, mă rog, toate neamurile şi soiurile, şerpărie ce n-a văzut lumea de când e lume, de li s-au ridicat cuşmele pe cap flăcăilor noştri, cât erau ei de viteji. Dacă au văzut că şerpăria se tot apropie şi nu este de glumă, a împărţit Negoi săgeţile cele otrăvite cu Moldovan şi s-au depărtat pe culme, unul mai spre apus, altul mai spre răsărit, începând să le slobozească în năpârcile cele roşii şi negre, mai primejdioase decât şerpii cei mari. Şi cum au simţit şerpii mirosul sângelui acela spurcat, au rămas nemişcaţi, în preajma voinicilor, cam la o pistreală.

– Zadarnică vă este truda, voinici ne-nfricaţi, răgea mama balaurului şi stăpâna şerpăriilor, şerpii n-au să mai plece niciodată din preajma voastră şi tot au să vă vină de hac!

Voinicii nu se descumpăniră; stătură ei o zi, stătură două, zadarnic! Balureasa abia mai mormăia din dosul pietrelor:

– Daţi pietrele la o parte, să mai văd şi eu lumina zilei pe pământ, măcar un ceas, înainte de sfârşit şi voi zgorni şerpii din jurul vostru!

Dar tot păţitul e priceput şi pe cine l-a muşcat o dată şarpele, se teme şi de o şopârlă, cum se teme pisica opărită şi de apă rece. Voinicii ştiau cu cine au de-aface. Dar de, de-ar şti omul ce-ar păţi, dinainte s-ar feri. Văzând ei că trecuse atâta timp şi şerpii tot nu plecau din jurul lor şi al muntelui, zise Moldovan:

– Ba zgorneşte întâi tu şerpii din preajma noastră şi-apoi ţi-om da pietrele la o parte!

– Te juri, Moldovane, că-ţi păstrezi cuvântul?

– Mă jur!

– Pe ce?

– Pe paloşul meu!

Cât ai clipi, şerpii fugiră care-ncotro. Măi, dar mare putere mai are spurcata! se miră Moldovan.

– Au fugit, Moldovane?

– Fugit!

– Acum dă-mi drumul!

O slobozi din beznă la lumina zilei. Şi cum a pus labele pe piatra de afară, numai ce-au auzit un vuiet prin munţi; pământul s-a cutremurat, iar voinicii şi-au dat seama că scorpia mai are încă putere şi au început s-o atingă cu săgeţile cele otrăvite. Mai suflă nemernica o dată, o suflare rece, şi voinicii simţiră cum li se împietreau trupurile.

– Voi aţi stârpit de pe pământ ultimul neam balauresc, îngână cu ultimele-i puteri dihania, dar şi voi steiuri uriaşe de piatră să vă faceţi şi-n vecii vecilor să priviţi ţara, neputând umbla! Tu, Negoi, să priveşti Tisa cea domoală şi tu, Moldovane, să priveşti Nistrul cel limpede, cât va fi pământ!

Dihania s-a stins scoţând ultimul grohăit, care a cutremurat temeliile pământului; Negoi şi Moldovan rămaseră două vârfuri semeţe pe coama Făgăraşului, care privesc, privesc de veacuri spre Tisa şi spre Nistru.

Salvată de balaur, ţara s-a înviorat. Pădurile au înverzit din nou, câmpiile au înflorit, belşugul a inundat iarăşi întreaga ţară. Lumea toată s-a-veselit, doar fetele regelui Bal plângeau ascunse, să nu le vadă nimeni tristeţea. Şi bătrânul rege avea rouă în ochi, cu părere de rău că nu a pus măcar un sculptor să le cioplească chipurile în piatră. Dar ca să arate cât de viteji au fost, a pus de s-au făcut steaguri pentru oaste, balauri cu capete de lupi, spre amintire veşnică şi pentru ca duşmanii care ar fi îndrăznit să calce pământul ţării să ia aminte că numai doi voinici, un dac şi un get, au răpus până şi ultima seminţie a balaurilor; să se îngrozească de amintire, dar şi de vitejia şi agerimea lupească a poporului său. Şi se mai îngrozesc şi astăzi cei care cunosc adevărul şi-şi mai aduc aminte.

Ţara şi regele Bal au avut noroc, că şi norocu-i de la Dumnezeu. Regele şi-a măritat fiicele cu doi viteji pe măsură de pe aici, de pe la noi, feciori de mari boieri, Bălăceanu şi Burdeanu, care au stăpânit şi au apărat de mii de ani Ţara Vlaşca şi Teleormanul. Şi au durat ei grădişti prin codrii câmpiilor de unde apărau ţara de năvăliri. Vremea le-a risipit, că timpul risipeşte totul, dar locurile stânelor lor cu mii de oi au rămas amintire până azi pe văile Burdea şi Balaci.

Iar eu am încălecat pe-un cal moldovean ţintat şi v-am spus un basm adevărat, iar cel ce nu crede ce-am spus să urce pe Făgăraş în sus, să vadă Negoiul şi Moldoveanul cum stau de strajă ţării şi de acolo să

privească spre miazăzi, departe, unde se află cele două văi, amintire veşnică despre ceilalţi doi flăcăi pe care regele Bal şi i-a făcut gineri.

Auzită de la: Ştefan D. Tantaná, 1943-1944; Şerban D. Iordache, 1947; cunoscută şi de tata, Şerban B. Nania, Alexe A. Danciu din Babaroaga, 1954, care aminte că pe la Măgura Şarpelui s-a bătut regele Bal cu Ler-Împărat, al cărui nume se păstrează până azi în numele văicelei Lerul. În 1958, Pavel Stănescu din Ţuţuleşti (n. 1877) povestea că balaurul ieşea dintr-o prăpastie fără fund, aflată în munţii cei mai înalţi, mai sus de obârşia Argeşului; la fel povestea în iulie 1965 şi Ghiorghe Gh. Stroe din Cetăţenii din Vale (n. 1893), numindu-l pe rege când Bal, când Balac, dar fără amintirea celor doi gineri ai regelui, Burdeanu şi Bălăceanu.

BĂLĂCEANU ŞI BURDEANU

De mult, când omul nu tăia vrăjmaş pădurile şi-n ele se găseau tot felul de fiare, se pripăşise pe-aici o huidumă de leu care numai necazuri pricinuia oamenilor, că nu era zi să nu prăpădească măcar o vită, sau vreo turmă de oi. Se munceau bieţii oameni să-l alunge, se-adunau mulţime, care cu ce avea, cu măciuci, cu lănci şi topoare, dat ţi-ai găsit să te apropii de sălbăticiunea comată, că alerga, până mai în sus, pe o măgură unde-şi avea culcuş alăturat, într-o scorbură mare de stejar, şi se oprea de-i privea pe oamenii ce-l alergaseră, drept în faţă, răcnind de cutremura codri şi văi, până departe, şi-nspăimântaţi, dădeau oamenii dosul îndărăt, lăsându-l în pace.

Şi tot aşa în fiecare zi, până ce sosiră pe Burdea doi fraţi:

Ciobani spătoşi,
Voinici şi frumoşi,
Cu zece mii de oi
Şi cirezi de boi,
Herghelii de cai
Şi mare alai
De ortaci bărbaţi
'Nalţi şi sprâncenaţi.

Şi când fiara le prăpădi târla, omorând o mulţime de mioare, şi mai auziră câte necazuri pricinuia oamenilor, se hotărâră cei doi voinici, Bălăceanu şi Burdeanu, că aşa îi chema, cum şi prin ce meşteşug să scape lumea de fiara-nspăimântătoare. Aleseră ei din herghelie

Doi cai de călărie
Cum nu cred să mai fie
Şi-un taur mare, roşcat,
În frunte ţintat,
Cu coarne de-oţel
Şi-mpungaci de fel.

Şi merseră ei călare de o parte şi de alta, mânând taurul furios, la gură bălos, pân' ce-ntâlniră leul şi când îl văzu dobitocul cel nărăvaş se şi năpusti, orăcăind şi scurmând pământul cu copitele din faţă, să-l împungă şi leul răcnind să-l sfâşie şi s-au luat la luptă şi-aşa au zbierat şi-au urlat, că nouă sate din jur s-au înspăimântat. Dar voinicii noştri nu stăteau degeaba, că deşi leul era atins de coarne, îl şi-ngenunchease pe taur. Burdeanu îl lovi cu măciuca, încât îl ameţi-ntr-atât, că Bălăceanu, care era mai vârtos şi mai spătos, îi şi aruncă un laţ zdravăn de gât. Şi s-a minunat lumea când a văzut pe Bălăceanu umblând cu leul legat ca un mieluşel, de lătrau câinii la el, ca la o javră bătrână de lup. Şi-au hotărât voinicii frăţeşte, ca-n cinstea lui Burdeanu, câmpia şi pârâul să se numească Burdea, iar Bălăceanu, care era de ne-ntrecut în măiestria vânătorii, a luat pielea fiarei s-o poarte pe umeri, săpându-şi chipul leului pe inel, pe paloş şi pe toate ălelalte arme, ba chiar şi pe şaua calului şi pe alte obiecte.

Şi cine nu crede legenda să se ducă mai în jos pe pârâul Burdea şi dă de Măgura Leului, amintire şi credinţă pentru cei ce astăzi şi-n vremurile viitoare nu vor să creadă. Şi mai găseşte acolo şi satul Burdea, locul unde Burdeanu şi-a făcut târlă, iar hăt, mai în jos, Balacii, locul şi târla Bălăceanului.

Auzită de la: Din Vasilescu (n.28 noiembrie 1889), Miroşi, 3 aprilie 1962; Florea Şerban zis Şerbănescu (n.1883), Mozăceni, mai 1968.

DIN VREMEA LUI BUCUR CIOBANUL: LEGENDA COPRINELOR

Să mai fi fost pământul încă o dată de lung şi de lat pe cât este şi tot n-ar fi cunoscut atâtea valuri câte a cunoscut pământul românesc. Noroade peste noroade au năvălit, au pustiit sate, au luat femei şi copii în robie, au pârjolit lanuri şi păduri. Dar ce e val ca valul trece şi oricât de mare ar fi furtuna, Carpatul Carpat rămâne totdeauna.

A trecut peste pământul românesc şi valul tătarilor, s-au stins vâlvătăile pădurilor aprinse, s-au împrăştiat norii de fum care au acoperit cerul, iar oamenii, ieşind din ascunzişurile codrilor, şi-au bătut ţăruşul altor aşezări, fie pe vetrele de ruine şi cenuşă, fie mai în desişul codrilor, în locuri mai ferite de vederea ochilor potrivnici.

Iată-l pe Bucur ciobanul, care avea cele mai vestite turme din tot Argeşul şi din Ţara Vlaşca, coborând dinspre dealuri cu cei nouă feciori, în urma celor nouă mii de oi bârsane. Când priveau ruinele şi scrumul ce acopereau vetrele satelor, din ochii lor blânzi curgeau lacrimi amare, iar din fluiere de prun ziceau dulci doine de jale; căci numai cine n-a cunoscut jalea nu se cutremură de dulceaţa doinei zise din fluier.

După fiorii reci ai valului şi-ai morţii, văile şi codrii simţeau acum înfiorarea dulce a liniştii şi păcii. Mulţi ieşiră din ascunzişuri şi-i urmară. Prietenii se-nmulţiră şi tot mai multe se iviră turmele pe valea plină de flori a Drâmbovnicului; şi iată-i că, spre seară, ajunseră la poalele unui codru, unde valea era mai largă. Aici, lângă Drumul Giurgiului, urcară cu toţii dealul dinspre răsărit, să privească mai bine asfinţitul, de peste lunca asemenea cu un colţ de rai.

– Hei, copiii mei, le zise Bucur feciorilor, aici să rămânem pentru toată viaţa! Oriunde-am merge, nu vom găsi păduri şi păşuni mai bogate şi locuri mai binecuvântate ca acestea. Aici, în codrul acesta, ne facem căminul şi colea, pe coasta aceea ferită de bătaia Crivăţului aşezăm stânele.

– Nu-i bine, bătrâne! Îi răspunse un ciobănel care se apropiase şi el cu turma, ca atâţia alţii. Eu sunt de prin părţile locului şi ştiu bine ce primejdii pândesc aceste meleaguri bogate. Iată, bătrâne, la numai câteva sute de paşi trece drumul ce leagă Dunărea cu muntele, cale bătută nu numai de turme, dar şi de rele şi blesteme; pe aici trec toate hoardele pornite să prade şi să jefuiască ţara!

– Tinere, tinere, dacă ar fi după voi, cărora abia v-a dat mustăcioara, ar trebui să ne lăsăm moşia şi să apucăm încotro vom vedea cu ochii, ca tătarii! Nu ţi-ar fi mai bine să pui mâna pe arc şi pe ghioagă, să apărăm drumul ăsta al ţării, raiul acestor plaiuri?

– Aşa să facem! Aşa să facem!... strigară câteva zeci de glasuri.

– Oameni buni, feciorii mei, juraţi să fiţi alături de mine la bine şi la necaz?

– Jurăm, bătrâne!

– De mâine, pe botul ăsta de deal, din răsărit de Drâmbovnic, vom dura cetate să apărăm nu numai drumul dintre Dunăre şi munte, ci întreagă ţară Vlaşca. Şi nu uitaţi, voinicilor, că dacă toţi vom avea o singură inimă, piepturile noastre vor fi o stâncă; dacă fiecare va avea noima lui, atunci şi stânca se va face pulbere! Numai oamenii uniţi pot săvârşi minuni, că nu-i în lume tărie mai mare ca unirea şi frăţia între cei de-o obşte. Unirea zdrobeşte şi pe cel mai mare duşman.

S-au convins cu toţii de ce pot împlini hărnicia şi împreunarea cu suflet. În câteva săptămâni s-a ridicat pe acel deal de la poala codrului, la răsărit de Drâmbovnic, o cetate minunată, cum nu se mai găsea în toată Vlaşca: cu apărători groase din trunchi de stejar, iar la mijloc, o biserică înaltă, cu turnuri semeţe, cum nu exista nicăieri în lume; şi toată grădiştea era înconjurată cu ape adânci; din turla bisericii aveai sub ochi drumurile până la Dunăre şi munte.

Erau pădurile din împrejurimi pline de oameni şi cu toţii au venit să ajute. Ba şi un bătrân ciung de mâna stângă, pe care tătarii i-o tăiaseră într-o încleştare, a venit cu toţi feciorii şi toate neamurile de au săpat în pădure lac mare şi adânc, să aibă turmele de adăpare la umbra stejarilor, de-a rămas de pomină până azi, numindu-se Lacul Ciungului. Şi după ce fortăreaţa fu gata, s-a hotărât mulţimea în taină să-l aleagă pe Bucur părinte şi jude; după cum au hotărât, l-au şi ales.

Cetăţii îi spuneau toţi „a lui Bucur", dar unii, mai de prin alte părţi, care treceau Drumul Giurgiului, s-au pe dincolo, pe Drumul Mare, îi spuneau Drâmbovnica, adică cetatea de pe Drâmbovnic. Veneau vlăşceni de pretutindeni, şi teleormăneni şi muşceleni, mă rog, de prin toate părţile, să admire cetatea, să se închine în biserica a mai mare din lume şi să-l roage pe bătrânul jude Bucur să-i apere şi să-i sfătuiască la necazuri şi restrişte. Au mai năvălit şi tătarii, dar cetatea n-a fost biruită; n-a căzut, iar puhoaiele au fost alungate.

Aşa s-a întâmplat mai apoi într-o primăvară, cu bure domoale care spălau ruinele şi cenuşa cătunelor. După necazul petrecut, Bucur s-a

hotărât să-şi însoare şi mezinul, al nouălea fecior al său, care se numea Bălăceanu. Peţiră pe cea mai frumoasă copilă din părţile locului, pe Coprina lui Nigrăşeanu, cel mai harnic şi mai viteaz dintre toţi Nigrăşenii.

Se răspândi în toată Ţara Vlaşca vestea că bătrânul jude Bucur este pentru a noua oară socru mare, că Bălăceanu se-nsoară cu o fată frumoasă ca o rază de soare. Sosiră la nuntă mii de oameni să-i admire pe miri şi mesele se-ntinseră jos, pe vale, lângă stâne, sub frunzare.

Cântau fluierele şi cavalele, cobzele şi viorile, de vuia văzduhul şi lumea toată se-nveselea de parcă niciodată n-ar fi cunoscut pala necazului. Dar bucuria prea multă nu-i de-a bună. Când zici Doamne-ajută, atunci se rupe căruţa şi nenorocirea din somnul cel adânc se trezeşte, căci necazurile sunt pentru oameni şi oamenii pentru necazuri; necazurile pe oameni se prăvălesc, nu pe pietre.

Înainte de a ieşi mireasa la hora bradului, de pe coasta cetăţii, mulţimea a rămas încremenită de ce i-a fost dat să vadă. Ca fulgerul a coborât din cer un voinic cu haine de aur, călare pe un cal de foc, care a pârjolit cu copitele sale iarba din locul unde s-a oprit în faţa porţii. A descălecat, a aruncat mireasa pe calul său de flăcări şi ca fulgerul s-a înălţat în văzduh. Doar câţiva viteji mai destoinici au apucat să tragă cu arcurile, dar săgeţile lor s-au topit; un tunet a cutremurat pământul, năruind turnul cel înalt al bisericii.

Lumea a rămas înmărmurită de-aşa întâmplare nemaiauzită, privind la zburătorul ce se-nălţa-n văzduh şi la Coprina care ţipa smulgându-şi beteala. Dar şi mai mare le fu uimirea când văzură că firele de beteală care atingeau pământul se prefăceau în nişte flori albe, suave şi gingaşe cum era Coprina.

Şi de atunci, pe toată Valea Drâmbovnicului, în fiecare primăvară, răsar cele mai gingaşe flori de pe pământ, flori pe care oamenii din Negraşi le-au numit coprine, în amintirea celei mai frumoase copile, Coprina; mai încoace, nu ştim de ce, oamenii învăţaţi le-au zis narcise. Mulţimea care venise la nuntă a văzut în asta semnul unor vremuri grele; poate o nouă năvălire a tătarilor, sau a turcilor. Numai bătrânul Bucur ciobanul şi-a ţinut cumpătul, grăindu-le:

– Oameni buni, necazurile nu cad pe stâncă, ci pe cei care o urcă şi o durere mare de alta şi mai mare este tămăduită. Acela este cu adevărat om care-nfruntă orice durere. Cine se crede astfel să vină cu mine şi cu feciorii mei, iar celor care nu vor, vi-l las aici pe feciorul meu

Bălăceanu să vă sprijine şi să vă conducă împotriva celor ce vor năvăli pe Drumul Mare ori pe Drumul Giurgiului.

Turmele cele multe au pornit agale spre răsărit şi mulţi l-au însoţit pe baciul Bucur spre altă vatră. Au poposit pe apa Dâmboviţei; acolo au durat, tot la poale de codri, o nouă cetate, în jurul căreia s-a-ntemeiat oraşul Bucureşti ce-a devenit mai apoi capitală. Bălăceanu, mezinul lui Bucur, a mai reparat cetatea, poate şi biserica; şi-a făcut târle mari, că a prăsit oi multe, pe malul ăstălalt, spre apus, unde se află pădurea ce-i poartă până azi amintirea: Bălăcioaica. Se zice că s-a-nsurat cu o mare boieroaică, din neamul Cantacuzineştilor; de-asta se numeşte satul ăsta, înfiinţat cam acum vreo sută de ani, Cantacuzu-Adunaţi, pentru că i-au adunat pe oamenii mai multor cătune pe o vatră a moşiei Cantacuzino, lângă un fost conac al Bălăceanului, ginere de-al lor. Doar Dumnezeu ştie cum o fi fost şi când s-or fi petrecut toate astea. Că multe sunt adevărate, se vede după cetatea şi ruinele bisericii lui Bucur, de la care şi-a luat numele satul Zidurile. Apoi legătura între noua cetate întemeiată de Bucur pe Dâmboviţa, cu cetatea asta veche, dar şi cu neamurile Bălăcenilor şi Cantacuzinilor, se vede şi după drumul care le unea şi se numeşte până azi Drumul Bucureştilor. Bălăceanul nostru, harnic cum erau boierii pe vremuri, a făcut stâne multe şi conace de-a umplut tot Boianul şi Teleormanul. Bucureştii, capitala, a devenit oraş mare; acolo au fost de la început opt fraţi; dintr-odată aveau opt mii de oi; apoi ei au stăpânit şi Ilfovul şi Ialomiţa şi mai departe; iar oraşul Bucureşti a devenit atât de mare şi de încântător, că acela care nu-l vede măcar o dată în viaţă şi nu încalecă pe cal alb nu ştie ce-i cu adevărat frumos pe lumea asta.

Auzită de la Ioniţă Buică (n. Sisu Ion, 2 septembrie 1887), Leşile, 1955; Mănoiu Gheorghe zis Checiu (n. 19 martie 1903), Negraşi, 1956; cunoscută şi de tata, Şerban Badea Nania, Leşile; se pare că legenda a fost cunoscută şi în Mozacu.

ÎNTEMEIEREA CETĂȚII LUI BUCUR ŞI A SATULUI MOZĂCENII DIN VALE

De mult de tot, pe vremea năvălirilor barbare, într-o primăvară timpurie, a poposit pe-aici Bucur Ciobanul, care avea 12 000 de oi pe care le păşuna şi îngrijea împreună cu unsprezece baci angajaţi. Se zice că avea Bucur şi nouă feciori vânjoşi, dar toţi erau boieri îndrăzneţi şi păşunau cirezi mari de boi şi vaci, nu oiţe blânde pe care le pot păşuna şi copiii. Încântat de frumuseţea codrilor şi de câmpiile mănoase, cu iarbă de mătase, Bucur s-a hotărât şi a construit cetatea de lângă Drumul Giurgiului, cetate mare, în care să se retragă toţi când năvăleau barbarii. Dar în anii care au urmat a venit o secetă de-a uscat pământul, iar Drâmbovnicul a rămas fără apă. Mulţimea de oi şi cirezile de vite nu puteau fi adăpate doar cu apa Lacului de Sub Cetate, măcar că acolo se afla şi Izvorul de sub Cetate. Şi din cauza asta a părăsit Bucur cetatea şi s-a mutat pe malul Dâmboviţei, care nu seacă; acolo a întemeiat oraşul Bucureşti. Dar doi dintre feciorii săi, Bălăceanu şi Burdeanu, nu au vrut să se mute; le plăcea mult prin părţile astea. Burdeanu s-a mutat mai în jos, pe pârâul care-i poartă până azi numele. Bălăceanu, care a rămas şi stăpân al cetăţii lui Bucur, a tatălui său, a făcut o şatră mare pentru boi şi vaci unde este azi pădurea Bălăceanca, sau Bălăcioaica, cum îi mai zic unii, lăsând cirezile de aici pe seama unor boieri nigrăşeni, vânjoşi şi curajoşi, iar Bălăceanu şi-a luat oile şi s-a mutat pe Cotmeana, mai jos de Bârla, unde a întemeiat Mozăcenii din Vale, cu oameni pe care i-a strămutat de aici, de pe Mozac; târla şi-a aşezat-o pe un pârâu, în câmpul numit de atunci Bălăcel, adică Câmpul lui Bălăceanu.

Auzită de la: Ştefan D. Tantaná, Mozacu, 1943-1944; Gheorghe Mănoiu zis Checiu, Negraşi, august 1956.

BRAZDA LUI NOVAC

De mult de tot, trăia prin părţile noastre un boier din neamul Bălăcenilor, care se chema Novac; era un om înalt şi spătos, de lua bourul c-o mână de coarne, îi răsucea gâtul şi-l arunca jos, cum ai arunca tu pisica; pentru el bourul era nimic; dacă se huţupea puţin, scotea stejarul din rădăcini, ca pe un fir de ştir, iar dacă se lega peste brâu cu o frânghie, nu-l puteau trage de ea, jos, nici o mie. Ce mai tura-vura, era un uriaş!

Când năvăleau barbarii în țară, se mânia foc şi pară; se-mbrăca-n zale, încălța opinci de fier, îşi lua o măciucă de corn mai groasă ca pe picior, îşi mai încingea un paloş de oțel, şi-apoi la luptă, frate, apără-ți glia cu dreptate; alunga pe barbari din țară cum alungi iepurii de la varză! Se bucurau bieții români că le dăruise Dumnezeu un aşa uriaş să-i apere de vrăjmaşi şi rămâneau stăpâni pe câmpia mănoasă, cu pâine gustoasă. Dar vremea trecea şi Novac îmbătrânea, puterea-i scădea. Se gândea că o să moară ca mâine-poimâine şi ce vor face urmaşii, fiii, nepoții, românii cu toții? Nimeni-nimeni, nici din neamul Bălăcenilor şi nici din alte neamuri nu mai avea atâta putere să-i apere de năvăliri şi durere. Vor fi cuceriți şi robiți. Şi-atunci s-a apucat Novac de lucru şi a făurit un plug din nouă mii de ocale de oțel, cu grindeiul dintr-un stejar sănătos, dar bătrân de veacuri şi gros cât butea, cu un cuțit de doi stânjeni şi brăzdar pe măsură. A-njugat 120 de perechi de boi negri, s-au aşezat lângă ei tot atâția flăcăi şi atunci a pornit Novac să tragă brazdă adâncă şi lungă, dinspre apus de soare, cam de pe la Dunăre. S-a apăsat zdravăn pe cormană, plugul s-a înfipt cam la doi stânjeni în pământ, lăsând un şanț uriaş spre miazănoapte şi brazda răsturnată spre miazăzi, înaltă tot cam de doi stânjeni, ca un dul înalt. Când năvăleau barbarii, aici se opreau; de după dul zburau săgețile românilor ca albinele din stup şi n-aveau barbarii curaj a se-ncumeta să treacă şanțul. Brazda asta ne-a apărat de veacuri şi pe noi, nigrăşenii, dar şi pe mozăceni; ea venea de la Urlueni, spre Bârlogu, dar pe la apus, tăia coasta Drâmbovnicului pe la Ududoi, trecea peste pârâul Mozacu, apoi prin sat, şi mai departe, tot pe la nord de hotarul Mozăcenilor, spre Găeşti. Se vede treaba că Novac a fost de prin părțile noastre, că era doar Bălăcean şi Bălăcenii de pe aici au fost; nu e poveste; e lucru adevărat; lucrarea lui de apărare se vede până azi.

Auzită de la Ştefan D. Tantaná (n. 12 septembrie 1861), Romanați (Mozacu – Negraşi), 1943-1944; Gheorghe Mănoiu zis Checiu (n. 19 martie 1903), Negraşi, 1956; Ion (Ioniță) Rădulescu şi Marin F. Bălălău, Bârlogu, 26 octombrie 1965. Deşi „Brazda lui Novac" este cea mai răspândită legendă şi datorită lungimii sale impresionante, cu variante pe măsură, numeroase, nici în Mozăceni şi nici în altă parte, în afară de Bârlogu, Negraşi şi Mozacu nu se specifică faptul că Novac era din neamul Bălăcenilor; legenda este identică în Mozăceni, cunoscută de foarte multe persoane, dar fără numele Bălăceanu.

BĂLĂCEANU ŞI LEUL

Cică altădată Vlăsia se întindea până pe-aici şi fiecare petic de pădure îşi avea numele său. Acu, în Pădurea Ceranilor, unde pe vremuri a fost şi satul Cerani, mai spre Ududoi, se afla Poiana Leului, numită aşa pentru că se pripăşise acolo, cine ştie unde, o namilă de leu. Făcea zalmoşte-n dobitoace şi băga groaza-n oasele oricui. Şi unde nu s-a-ncumetat Bălăceanu, un flăcău de-al lui Bucur Ciobanul, nepot al Negrului-Vodă, moşul Negraşilor, să omoare leul... Că era leul fiară fioroasă, dar şi voinicul era leu-paraleu, că-l pusese moşul Bucur cu paza cetăţii. Şi s-a luptat leul-paraleul nostru cu leul cel sălbatic şi-l lovea cu paloşul de-i ţâşnea sângele şi pe deal şi pe vale şi unde pica picătură de sânge, şi apărea o volbură cu flori roşii ce-i zic oamenii sângele-leului. Unii îi mai spun şi sângele-voinicului, pentru că voinicul Bălăceanu l-a omorât pe leu. Şi când i-a dat cu paloşul peste gheare, i-au sărit ghearele şi-au răsărit acele buruieni numite gheara-leului, buruiană ce-i bună pentru multe boli. Se zice că bătrânul cioban Bucur ar fi prevestit în întâmplarea asta semn rău şi de-aia s-a mutat mai spre răsărit, de-a-ntemeiat acolo cetate, cetatea Bucureştilor. Alţii zic că nu din cauza leului s-ar fi mutat, că l-a omorât fecioru-său Bălăceanu şi l-a pus semn pe cetate şi pe paloş; cică a secat Drâmbovnicul şi n-au avut apă pentru oi. Cum a fost, Dumnezeu ştie, dar se vede că-i adevărată istoria, că doar avem amintire şi sângele-leului şi gheara-leului, dar şi cetate durată de veacuri şi risipită de valurile vremurilor.

Auzită de la: Gheorghe Mănoiu zis Checiu (n. 19 martie 1903), Negraşi, 1956; Ioniţă Buică (n. Sisu Ion, 2 septembrie 1887), Leşile, 1957; cunoscută şi de tata, Şerban B. Nania (n. 22 februarie 1908), Leşile. Legenda a circulat doar în aceste două sate, probabil în Leşile prin ţăranii strămutaţi după 1837 din satul Cerani.

BĂLĂCEANU ŞI DRAGOŞ-VODĂ LA VÂNĂTOARE DE ZIMBRI

Se zice că unul din Bălăcenii stăpâni ai acestor ţinuturi în vechime l-ar fi invitat pe Dragoş-Vodă la o vânătoare de zimbri în codrii Teleormanului. Ajunşi acolo, pe o poiană numită Zâmbreasca, pe o vălcea, a apărut un zimbru atât de mare, cum nu mai văzuse nici Dragoş

voevodul Moldovei. Zimbrul a luat-o la goană pe vale-n jos, spre miazăzi, cu alaiul vânătorilor după el. Şi-au ţinut-o-ntr-o goană până la Turnu-Măgurele; zimbrul a trecut Dunărea înot; Dragoş-Vodă şi tot alaiul, toţi după el, călări; pe semne aveau cai buni, nu glumă. După ce au trecut Dunărea cu toţii, n-au mai alergat mult; fiara se odihnea într-un desiş de zăvoi de pe cel mal al Dunării; acolo Dragoş a răpus zimbrul. Şi cum pe cel mal tot români se aflau pe vremea aceea, s-au strâns din jur şi au bătut ţăruş în locul ăla şi-au întemeiat vatră pe care până astăzi Dragoş-Vodă îi zic, deşi acum se află pe pământ bulgăresc.

De la Din Vasilescu (n. 22 noiembrie 1889; Miroşi, judeţul Teleorman), octombrie 1963, Miroşi, Judeţul Argeş.

TRADIȚII ŞI LEGENDE ISTORICE ŞI TOPONIMICE

CUM S-A FĂCUT DUMNEZEU SOARE

Cică după ce Creatorul a făcut lumea, îi plăcea de multe ori să pogoare pe pământ şi să-şi admire lucrarea.

Se-ncânta mergând încet,
încet
într-o cărucioară
uşoară, trasă de doi boi,
bourei
surei,
când mergeau vărsau scântei, pe care numai Dumnezeu putea să-i înjuge, că bourelu-mpunge,
oriunde te-ai duce,
din fugă te-ajunge. Şi cum spuneam, cobora mirat de lucrarea sa: de păduri umbroase,
de văi răcoroase,
de păsări frumoase,
până ce, iată
că pe o vâlcică
'ntâlneşte-o fetică,
frumoasă de pică
şi mai gata-gata,
să-i cadă dragă fata. Şi-atunci dracu, care-abia aştepta să vâneze greşeala Creatorului,
se şi-nfăţişe,
boii sperie,
c-au sărit de-odat',
caru-n cer l-au aruncat. Dumnezeu, care nu prea se sperie cu firea, îşi făcu repede alt car mai mare şi mai greu. Dar n-apucă s-o ia bine la vale, că deodată dracul sare între boi, drept pe proţap, şi aşa-l aruncă pe cer, cu proţapul frânt, cu boi cu tot. Noroc că Dumnezeu se făcu foc şi pară,

Soare ce sclipeşte
pe dracu-l orbeşte,
pământul ocroteşte.

De-atunci stau mărturie pe pământ, Valea Fetei şi Dealul Boului, iar mai jos Gura Boului, ce-i zice azi Vedea, că până acolo s-a auzit gura boilor speriaţi. Pe cer stau mărturie, spre veşnicie, Carul Mic şi Carul Mare, cu proţapul frânt de boureii, luceferii Murgilă şi Zorilă, primul seara strălucind, celălalt zori de zi vestind, iar Dumnezeu apare zilnic în chip de Soare, plimbându-se pe cer, de la răsărit la asfinţit, într-un car tras de 14 lebede albe ca lumina zilei. De-atunci diavolul nu mai apare ziua pe pământ, că tare se teme de chipul strălucitor al bătrânului şi puternicului Tată Ceresc. Dar nici seara, când se vede Murgilă pe cer, nu-ndrăzneşte să calce pământul, ci doar după ce acesta sfinţeşte şi timp de rele nu prea are, numai până cântă cocoşii de miezul nopţii stă blestematul pe întuneric pe faţa pământului, temându-se să nu-l zărească Zorilă.

Auzită de la Dumitru Diaconu din satul Ciorâca, comuna Chilia, judeţul Olt, în iulie 1962.

VIDRAR VÂNĂTORUL

Locul pe care s-a construit barajul lacului de pe Argeş, de sub Cetatea lui Negru-Vodă, numită de mulţi Cetatea lui Vlad Ţepeş, s-a numit, în trecut, Vidraru.

Vidraru a fost un voinic înalt şi frumos, vânător vestit, care reuşea să vâneze atâtea vidre, încât era gata-gata să se stingă neamul lor, până când o vidră s-a prefăcut într-o fată frumoasă ca o zână şi când vânătorul cel voinic trecea pe malul apei, o găsi plângând pe mal. Întrebată de ce plânge, fata îi răspunse că i-a scăpat salba-n apă şi că nu-i este necaz de mahmudele, cât de faptul că gherdanul era o amintire de la mama ei, pentru că îi dăduse acest colier pe patul de moarte. Flăcăul s-a oferit să-i scoată preţiosul obiect, cu condiţia să-i fie soţie, ofertă pe care fata a acceptat-o bucuroasă; dar când băiatul a intrat în vâltoarea apei, fata s-a aruncat şi ea, făcându-se din nou vidră, luându-l şi pe fecior în fundul apei şi de atunci locul s-a numit Vidraru, în amintirea vânătorului de vidre, însurat cu o vidră care l-a dus cu sine în adâncuri.

Auzită de ing. Paul Lazăr Tonciulescu, şef de şantier, de la muncitorii de pe şantierul hidrocentralei şi transmisă nouă în iunie 1962.

CÂND S-AU LUPTAT MISII CU ALEXANDRU MACHEDON

Se zice că s-au bătut misii, că aşa s-au numit de la-nceput mozăcenii, cu împăratul cel mai mare al lumii, cu Alexandru Machedon. C-o fi venit Alexandru Machedon până aici, că-l vor fi întâmpinat misii în altă parte, nimeni nu ştie; vremea a aşternut uitarea peste tot şi peste toate, dar de bătut s-au bătut. Şi-avea Machedon împăratul un cal numit Ducipal, cu un corn ca de bour în frunte, de s-au speriat ai noştri şi-au rupt-o la fugă, că fuga e ruşinoasă, dar e sănătoasă. Dar se vede treaba că şi împăratul care l-a-nfrânt până şi pe Por-Împărat, nu prea s-a bucurat de lupta cu ai noştri; n-a izbutit să-i termine pe misi, că au rămas tot aici. Erau codri-ntinşi şi deşi pe-atunci; aveau misii unde se cotroci. Se-nţelege că nici ei nu s-au lăsat aşa uşor, că s-a-ntors Alexandru Machedon cu oastea, câtă frunză şi iarbă, la el acasă; i-a lăsat în pace pe misii de pe Mozac.

Auzită de la: Ştefan D. Tantaná (n. 12 septembrie 1861, Romanaţi-Mozacu-Negraşi) 1943-1944; Gheorghe Mănoiu zis Checiu (n. 19 martie 1903), Negraşi, 1956; cunoscută şi de tata, Şerban B. Nania (n. 22 februarie 1908), Leşile.

LEGENDA SPRIEI

Zice-se c-a fost pe vremuri, demult, că s-a pierdut şi cursul anilor, cum se pierd apele pâraielor care curg şi tot curg, o fată de boier, pe nume Spria, frumoasă ca o bobiţă de rouă pe-o floare de nu-mă-uita. Şi era fata blândă la vedere, cu suflet de miere, dar iute ca o scânteie, că te mirai de unde atâta putere într-un trup de femeie. Iubea florile şi pădurea, gâzele şi sălbăticiunile, iar la vânătoare n-o-ntrecea nici cel mai destoinic flăcău. Fiind ea la vânătoare, numai ce-i apare-n faţă un zimbru fioros, bărbos şi ghebos, fornăind şi fluşturând ameninţător capul şi coarnele. Câinii s-au repezit şi l-au pus pe fugă, iar Spria îl urmărea călare pe sub poalele munţilor, în sus, pe apa Săsarului şi numai ce-l încolţeşte lângă palatul regelui Gutâi şi l-a izbit cu securea-ntre coarne, de-a mugit şi

zimbrul şi pădurea. Dar tocmai în momentul acela Aulu, fiul regelui Gutâi, se afla pe zidul cetății şi admira curajul fetei şi forța pe care Dumnezeu a pus-o-n trupşorul ei de zână; că şi zânele au mare putere şi par plăpânde la vedere. Şi cum o văzu, Aulu se-ndrăgosti pe loc şi-l chemă pe Gutâi, tată-său, şi-i arătă minunea nemaiauzită: fată cu securea pe umăr, lângă fiara doborâtă. Pe loc hotărâră s-o facă moştenitoare de țară, nevastă alături de Aulu. Şi-au făcut nuntă regească, punându-i Spriei cunună de aur la cununie, la care-au venit toți feciorii şi fetele de boieri din Țara Lăpuşului şi din Țara Maramureşului şi căpetenii multe, de prin alte țări din jur; a ținut nunta o săptămână-ncheiată, iar Aulu şi Gutâi au băut vinul din coarnele zimbrului răpus de fată, făcute pahare aurite şi prinăuntru şi pe dinafară. Acu, printre fetele chemate, se afla şi una Mogoşa, îndrăgostită lulea de Aulu; Mogoşa nu era nici ea fată sărmană şi nici urâtă, dar prin vine-i clocotea sânge de viperă; pizmaşă, nevoie mare. Nu mult timp după nuntă, au venit puhoaie letine de la Roma, să cucerească Dacia. Mogoşa s-a furişat până-n armata străină şi a spus cum să-l prindă şi să-l omoare pe Aulu, furişindu-se pe o cărare tainică. Şi a căzut regişorul luptând vitejeşte.

Spria l-a-ngropat împreună cu tezaurul într-un loc tainic sub Creasta Cocoşului. Apoi a-ntemeiat Spria aşezare mare şi frumoasă, cu daci scormonitori de aur în baia de lângă aşezarea ce până astăzi poartă numele fetei – Baia Sprie. Iar răutăcioasa de Mogoşa stătea pe un vârf înalt şi tot privea de la distanță spre curțile Spriei, de lângă baie. Privea şi plângea, sfâşiindu-şi straiele până ce-a căzut zdrobită de răutate şi până ce-a murit rămânând hrană vulturilor şi corbilor; culmea cu înălțimea pe care a murit Mogoşa se numeşte până azi.

Culeasă în septembrie 1965 de la Gligor Barboş, n. 1890, Roşia de Secaş, județul Alba.

LEGENDA MĂNĂSTIRII HODOŞ-BODROG

După ce puhoaiele păgâne ale ungurilor au trecut Tisa, cu gândul necurat să distrugă neamul românesc şi să cucerească acest pământ, lăsând pârjol şi lacrimi în urma lor, nişte boieri români, păzitori de cirezi şi vânători de bouri pe-aici, prin Câmpia Mureşului, numai ce se pomenesc că de cireada lor se apropie un bour mare şi fioros. Şi se opri

bourul îmboroşcăindu-se, boncăluind şi scurmând pământul cu coarnele şi împrăştiindu-l cu copitele; şi tot scurmând, a scos din pământ o icoană cu chipul Maicii Domnului. Au vânat boierii bourul acela şi văzând minunea, au înţeles că bourul a fost trimis de Dumnezeu şi au hotărât să înalţe pe locul acela o biserică în care să aşeze icoana cu chipul Sfintei Născătoare de Dumnezeu. De atunci se păstrează în sfânta Biserică de la Hodoş-Bodrog capul bourului trimis de Dumnezeu să săvârşească minunea, dar şi sfânta icoană făcătoare de minuni. Şi cine a trecut cu credinţă pragul uşii deasupra căreia se păstrează capul cu coarnele bourului s-a vindecat de toate bolile, iar ologii, muţii şi orbii care s-au închinat cu suflet Sfintei Icoane au căpătat umblet, grai şi vedere. De-atunci pământul sfânt al ţării a fost apărat de răpirea duşmanului setos de acaparare a moşiei noastre sfinte.

Legendă auzită la Sfânta Mănăstire Hodoş-Bodrog, în ziua de 1 septembrie 1995, de la un bătrân călugăr care nu a vrut să fie ştiut.

BOIAN ŞI BOBLEAGĂ

Toate satele, dar mai ales cătunele lor, s-au format cam după neamuri. Aşa, bunăoară, cătunele Boieni şi Boblegi au fost aşezate de doi boieri, fraţi, vânători de boi sălbatici, dar şi crescători de cirezi. Şi-au săpat acolo heleşteie să-şi adape cirezile, dar veneau şi boi sălbatici mari, numiţi bouri; veneau la cirezile lor; veneau şi la apă. Unul dintre boieri era mai viteaz şi-i răpunea repede-repede; ălălalt, mai bleg, de unde şi numele cătunului Boblegi, de la porecla Bobleagă.

Culeasă în septembrie 1958, de la Pavel Stănescu (n. 1877), Ţuţuleşti.

*
* *

Se zice că pe vremuri, în pădurile de ceriş de pe Drâmbovnic şi Teleorman, erau boi sălbatici mari şi fioroşi, ce se numeau şi bouri. Şi erau doi boieri cu cirezi mari pe care le păşunau pe aici, dar îşi aveau saivanele pe Strâmba, dincolo de satul Cerşani.

Unul din ei era şi bun vânător, răpunea bourul cu o singură lovitură între coarne. Odată, când au venit bourii la vitele lor, ăl viteaz şi

bun vânător a plesnit un bou sălbatic, dar nu l-a doborât, pentru că s-a repezit altul şi mai furios, pe care l-a şi pus jos.

Ălălalt bour, ameţit şi aşa blegit, s-a retras în goană mai spre miazănoapte unde a fost răpus de celălalt frate. Şi i-au numit oamenii pe ăi doi fraţi Boieni, adică vânători de boi sălbatici. Dar oamenii sunt uneori şi răi; fratelui mai slab, care a doborât bourul blegit de fratele său, i-au zis Bobleagă, ca să-l deosebească de cel numit cu adevărat Boian. De-atunci şi cătunele, unde au bătut ei ţăruşii, să-ntemeieze aşezări, s-au numit Boieni şi Boblegi.

Auzită de la: Pavel Stănescu (n. 1877, Ţuţuleşti); Petre Mateescu (n. 4 noiembrie 1900, Ţuţuleşti), septembrie 1958.

PROOROCII ŞI MATEI DIN BRÂNCOVENI

De multă vreme, când Boianul era acoperit de păduri şi păşuni pe care păşteau în voie boii sălbatici, se nărăvise rău un bour care împungea pretutindeni oameni şi vite de se-ngrozea toată suflarea omenească de pe Olt, până la Dunăre. Şi unde nu s-au găsit câţiva vânători bătrâni care-au proorocit că acela care va vâna bourul acela nărăvit va deveni domn al Ţării Româneşti. Şi s-a găsit un căpitan de-al lui Mihai Viteazul, tânăr dar plin de îndrăzneală şi vigoare, Matei din Brâncoveni, de i-a despicat capul cu ghioaga, chiar aici, în valea împădurită care de-atunci se numeşte Valea Boului. Şi s-a-ntâmplat de-a ajuns Matei şi Basarab, adică domn al Ţării Basarabilor, şi-mplinindu-se proorocirea bătrânilor, satului i s-a zis de atunci Prooroci, iar valea pe care Matei a vânat bourul acela se numeşte până azi Valea Boului.

Auzită de prof. Ion N. Moroşan, descoperitorul culturii de prund din România, în satul Prooroci şi transmisă nouă în iunie 1963. Din zecile de legende pe care le deţinem, am prezentat-o pe aceasta din mai multe motive de o reală importanţă istorică şi lingvistică. Am stabilit cu precizie că ultimul bour din ţara noastră a fost vânat în jurul anului 1629 de Lupu, feciorul Oanei, ceea ce corespunde şi dă crezare şi legendei de faţă. În al doilea rând, toponimul Prooroci, unic în ţara noastră, a fost falsificat de Ceauşescu împreună cu istoricii şi lingviştii bolşevici, în neavenitul Ulmi. În limba română a circulat, în toată ţara, s.n. amproor, cu excepţia Ţării Oaşului unde forma era „amprăr". Amproor semnifica: 1. Ajunul Sfântului Gheorghe (22 aprilie), zi în care descântătoarele luau mana vacilor, iar hoţii căutau iarba-fiarelor. Era o mare

sărbătoare a tuturor românilor, cu multe obiceiuri şi credinţe. 2. Timpul înainte de amiază (orele 9-10) când „veneau mieii la amproor", existând şi o zicere foarte frumoasă:

Dacă până la amproor
Nu bagí mieii în obor,
De la turmă nu ai spor.

În toată ţara a avut loc o intensă contaminare a lui amproor cu sl. prorocŭ, devenind prooroc, aşa cum peste 90% din ţărani îl pronunţă şi azi, şi cum îl păstrează şi calendarul creştin ortodox (Sfântul Mare Prooroc Ilie Tesviteanul – 20 iulie). Aşadar, lingviştii bolşevici aveau tot interesul să reţină în dicţionare doar forma slavă. Având în vedere şi forma prescurtată proor, care a circulat în judeţele Olt, Teleorman şi în zona istorică Vlaşca, ne-ar duce cu gândul la o formă „peroor" şi în cazul acesta originea ar putea fi lat. per rorem. Oricum, azi, limba română este mai săracă fără cuvintele străvechi amproor, proor şi toponimul Prooroci.

DIN VREMEA LUI VODĂ ĂL BĂTRÂN

Bună ţară, rea tocmeală: n-are lumea toată-a plânge lacrimi cât vărsară sânge, ca să ne găsim scăpare, apărând sfinte hotare. Că stătea omul cu o mână pe plug şi cu alta pe ghioagă, cu ochii în patru zări şi în multe primăveri, în loc să cânte cucul, atunci, vai, urlau câinii ca lupul.

Aşa s-a-ntâmplat şi-n pragul primăverii aceleia când bătrânul Vodă cobora din curtea sa de la Argeş, spre moşiile şi morile sale din târgul bătrânului Pitea, cel cu douăzeci şi şapte de nepoţi, voinici între voinici, ce semănau leiţi bâtului lor, bătrân între bătrânii care prin sfatul lor conduceau obştea. Surâdea în barbă voevodul când auzea numai cuvinte de laudă despre supuşii săi şi pe toţi spunând: târgul Piteştilor, de parcă numai ei ar fi fost locuitorii acestei vetre. Dar de, cine-i om, om rămâne şi numele-i slăvit nu piere niciodată, cum n-a pierit şi n-o să piară numele Piteştilor.

Şi se veseli viteazul Vodă cu-un vin de Ştefăneşti, uitat de vreme într-un colţ al cramelor domneşti, ş-apoi porni cu tot alaiul la o vânătoare, pe câmpul presărat cu stejari vechi de veacuri; erau pline aceste locuri de iepuri şi căprioare, de cerbi şi bouri şi de alte multe sălbăticiuni mici şi mari, ce ieşeau din codrii merei din împrejurimi. Şi cum se-mpânziseră vânătorii călări pe-alături de Drumul Giurgiului şi săgetau din când în când câte o jivină lăsată de Dumnezeu pentru a fi vânată, numai ce ieşiră în câmpia de lângă Piteşti, mai jos de prund şi de Dârţu, că haitele de câini stârniră din mlaştinile îngheţate, ori din mărăcinişurile Prundului, un

plotun cu coarne înfiorătoare. Începu goana nebună a vânătorii: fugea fiara-ncornorată, urmărită şi lătrată, iar voinicii – lac şi spumă, gata-gata s-o răpună. Încolțită de haita cea harnică, lovind în dreapta şi-n stânga cu copitele şi cu coarnele, fiara sfâşie căţeaua cea mai iute şi cea mai înfigăreaţă din toate câte avea Vodă. Dar Vodă, bătrân, bătrân, dar la călărie şi vânătoare mai tânăr decât tinerii, se apropia în goană năprasnică şi zadarnic încearcă sălbăticiunea scăpare cu fuga, că lancea fulgerătoare o răpuse c-o scânteiere. Se adunară cu toţii şi se minunară de mândreţea coarnelor, de mărimea lor. Priviră apoi căţeaua sfâşiată de fiara încornorată, lângă Drumul Giurgiului, lângă o fântână care până astăzi se numeşte Fântâna Căţelei, aşa cum câmpul dinspre răsărit se numeşte Câmpul Plotunului, în amintirea acelei fiare pe care a răpus-o Vodă ăl bătrân.

Se veseliră vânătorii şi mai gustară aroma Ştefăneştilor din ploştile pline, dar veselia nu ţinu mult, că de Dumnezeu face casa, dar dracu, care şade să-n vârful acului, aduce musafirii lui.

Veneau printre codri, pe Drumul Giurgiului, puzderie de turci şi curtani, conduşi de Mozac, copil de suflet răpit de prunc de pe la noi şi turcit, de-a ajuns viteaz între viteji, conducător de oşti păgâne.

– Vitejii mei, strigă Vodă, vorbele sunt femei, faptele sunt împlinirile bărbaţilor! Curtanul e ca jarul, iar turcul e ca un cărbune: dacă nu te arde, te-nnegreşte. În faţa acestor păgâni fără de lege, nu trebuie să avem suflet! Prin moartea noastră, ţara va căpăta viaţă! La luptă, vitejii mei!

Şi unde nu se încinse o bătălie de se cutremurau codrii din jur. Dar curtani şi turci erau mulţi şi gata-gata să-i copleşească pe vitejii noştri, cu puhoaiele lor. Larma bătăliei se-ntinse-n jur şi la lupta dreaptă mulţi voinici se-ndreaptă. Era-n apropiere un sat mic, numit Topliţa, ai cărui locuitori topeau fierul şi făureau uneltele şi armele necesare oamenilor; se repeziră şi toplitenii călări, aducând cu ei nişte arme năprasnice pe care nici Vodă nu le ştiuse până atunci: nişte tunuri mici care bubuiau ca trăsnetul şi aruncau ghiulele şi foc. Trăsniră cu toţii o dată, de două ori, şi rândurile duşmanilor se rărira ca iarba în faţa coasei. Mozac, fost copil de rumân sărac, văzând că nu e glumă, o rupse la fugă pe firul unei văi împădurite din răsăritul Drumului Giurgiului. Dar oricât fugeau acei mişei, toplitenii după ei, îi mai prinseră în marginea unei păduri de tei şi-şi mai descărcară armele lor nemaivăzute. În partea de jos a văii, acolo unde se varsă în Drâmbovnic, le ieşiră înainte câţiva ciobani din partea locului şi-i ciomăgiră zdravăn şi-i alergară cu toţii până

când turcii şi curtanii se-ncurcară într-o leasă de mărăcinişuri în care calul lui Mozac fu omorât de un baci care cunoştea bine hăţişul. Alţi babarogeni, din partea aceea a Măzăcenilor, adică din Babaroaga, îl răpuseră şi pe Mozac, împreună cu toată turcimea.

A trecut necazul şi oamenii veniră de unde au plecat, că de-aia face omul patru pereţi. Atunci Vodă ăl Bătrân veni la ei şi se minună de acele arme pe care nu le ştiuse şi nu le văzuse până la bătrâneţe, că dacă le-ar fi avut în tinereţe, vai de fesurile turcilor ar fi fost.

– De unde aţi aflat meşteşugul armelor astea, vitejii mei?

– Ia, mărite doamne, după mintea noastră le-am născocit, ca să avem şi noi cu ce ne apăra de mulţimea duşmanilor!

– Şi cum numiţi voi armele astea?

– Orzane, doamne, pentru că sunt mici ca orzanele, adică perele alea mici şi cu miezul roşu.

– Orjani să vă numiţi de-acu-nainte, iar satul să vi-l mutaţi mai încolo, unde începe firul văii, lângă Drumul Giurgiului, care vi-i dat să-l păziţi, iar satul să se numească, în vecii vecilor, Oarja.

De-atunci valea care porneşte din Oarja se numeşte Mozacu, de la viteazul român turcit de prunc, iar o parte din toplişteni au primit moşie întinsă, până în jos, pe Stănislăveasca, aproape de Teiu, unde se afla o pădure mare de tei. Alţi oşteni, conduşi de căpitanul Negru, au primit codrii cu văile şi câmpurile, câmpiile şi pădurile de la miazănoapte de Cetatea lui Bucur, un alt viteaz de-al lui Vodă, şi au întemeiat satul Negraşi, iar ciobanii care au nimicit oastea duşmană şi l-au omorât pe Mozac au primit moşie şi mai întinsă, mai spre miazăzi şi toată lumea le-a spus Mozăceni, pentru că ei l-au omorât pe Mozac.

Toate aceste locuri şi nume se păstrează până astăzi, căci apa trece, pietrele rămân; şi sufletele şi braţele cele tari ca pietrele la temelia neamului nostru au stat şi stau, de la Vodă ăl Bătrân şi viteaz până în ziua de azi.

Auzită de la Gheorghe Stănciulescu zis Orjanu (n. 1882 în Oarja), administratorul moşiei Constantinescu din Leşile, 1946; cunoscută şi de colegul de liceu Mincă Constantin din Oarja, 1952.

*

* *

Vremea e trecătoare; vremurile se abat peste oameni şi le schimbă viaţa; toate câte se află dispar. S-a păstrat doar amintirea în

mintea celor bătrâni. De mult de tot moşia Oarjei – spuneau bătrânii – se întindea până aproape de Teiu şi se numea Stănislăveasca, după numele unuia, Stanislav; de aici în jos începea o altă moşie mare, Balomireasca. În partea de sus, pe Stănislăveasca, se afla satul Toplița, cel mai vechi sat de acolo; oamenii săi se ocupau mai ales cu lucrul fierului; erau meşteri. Cei din Balomireşti se ocupau cu creşterea oilor şi a vitelor. Moşia lor era foarte lată; se-ntindea, pe lat, de la Neajlov până la Drâmbovnic. Se spune că satul Balomireşti a ars în timpul unei lupte. De-atunci s-a-mpărțit în două. Unii s-au mutat pe Neajlov, la Balomireşti. Pe moşia lor s-a înființat şi satul Morteni, cu oameni fugiți, cu băjenari. Ceilalți balomireşteni s-au ales şi au înființat satul Aleşi, de ciobani şi vânători; la început a fost acaparat de Negraşi, iar mai încoace s-au dat iarăşi de Teiu, pe trupul Balomireasca. Astea au fost cele mai vechi sate: Toplița şi Balomireşti. Şi Ciupa este tot atât de vechi; mai vechi decât Răteştii de la miazănoapte ori Mortenii de la miazăzi. Drumul Mare, care venea dinspre Ardeal, pe la Curtea de Argeş şi Piteşti, trecea pe la Ciupa şi pe la Romanați, apoi pe partea de răsărit a moşiei Mozăcenilor şi mergea până la Giurgiu, de acolo trecea în Bulgaria şi mergea în Grecia. Drumul Giurgiului, care de la Piteşti trecea pe la Toplița, mergea doar până la Giurgiu.

De la Gheorghe Stănciulescu zis Orjanu (n. 1882, Oarja); Leşile, 1947.

LUPTA DIN ROVINE

Îmi povestea bunicul întâmplări şi fapte auzite de la bunicul lui, ce le ştia de la bunic, cum pe vremea lui Vodă ăl Bătrân şi drept, prin părțile noastre a fost într-o toamnă ploioasă un măcel cum nu s-a pomenit şi nu se va mai pomeni. Veneau turcii, numeroşi ca frunza şi iarba, cu o mulțime de neamuri supuse, să cucerească țara. Părăseau românii satele, punându-şi în căruțe bruma de țoale şi trancanale, ce puteau pune, ce nu dădeau pradă focului şi se cotroceau în tainițele codrilor din munți. Cei care puteau să țină ghioaga porneau la oastea cea mare şi pâlcuri, pâlcuri, se adunau tot mai mulți temerari să-nfrunte sodomul şi urgia turcilor. Şi se bucura Vodă cel Bătrân cum se strângeau cu dăruire oştenii țării, gata

să piară cu toţii în schimbul preafericitei libertăţi. A împărţit cavaleria în trei polcuri, punând pe fiecare să iscodească cele trei căi de seamă ale ţării: Drumul Slatinii, Drumul Mare şi Drumul Giurgiului; stăteau vitejii ascunşi în codrii cei lăturalnici, cu poruncă straşnică să se retragă spre Piteşti când s-ar ivi păgânii, să stea ascunşi în codrii Drâmbovnicului şi Teleormanului, după o chibzuită orânduială: boierul Telescu să pândească ascuns lângă Drumul Slatinii, în pădurea rămuroasă a Crăcenii; alt boier, care păzea Drumul Mare spre Neagra, să stea în codrii cei merei de pe drum; boierul Şerban, cel mai ager călăreţ, ascuns în stejeretul Drâmbovnicului, în apropierea Gligănelului, în faţa pedestrimii care se afla mai sus de rariştea mlăcoasă a Rovinelor; iar el, ca domn viteaz, stătea în pădurea Costeştilor, gata să ajute în orişicare parte. Şi-n zorii unei zile senine, la-nceput de brumărel, când vitejii trimişi de un fecior al domnului prinseră limbă bulgărească şi le povestea că mulţimea sodomului păgân s-a pus în mişcare, numai ce apare din codru o adevărată minune: un cerb alb, strălucitor, cu coarne rămuroase de aur, care privea împietrit, cu ochi regeşti, polcul de călăreţi. S-a cutremurat oastea în faţa unei aşa minuni.

– Boier Albule, a strigat domnişorul către cel mai iscusit vânător, să-mi prinzi acest crai ai jivinelor, viu sau mort, să vedem semn de bine sau de primejdie este?

Cerbul a luat-o la sănătoasa, de părea că alunecă pe drum în sus, ca o stea căzătoare pe bolta cerului, iar Albu, cu o ceată de vânători, după el! După o goană nebună care a durat cam trei sferturi de ceas, vânătorii s-au oprit încremeniţi pe caii lor ca nişte vălătuci de spumă. Cerbul a luat înfăţişarea unui flăcău ca un munte şi le-a grăit:

– Mergeţi şi spuneţi domnişorului să-şi retragă oastea pe drum, în sus, până unde o întâlni un popă! Să-i spună să slujească acel loc şi acolo să atrageţi pe păgâni şi vă luptaţi cu îndrăzneală! Întâi să loviţi voi, ca oastea fără număr a păgânilor să se-ntoarcă spre soare cu privirea, apoi să-i atace Şerban dinspre răsărit şi pedeştrii din sus şi numai după aceea să se arunce în luptă Vodă, iar după ce soarele ajunge la amiază, să se năpustească şi Telescu! Să nu vă temeţi de cruntare şi fiorul sfârşitului, căci victoria pe creştetele voastre va străluci!

Şi a pierit vedenia ca fumul. S-a vestit minunea tuturor polcurilor, iar feciorul lui Vodă s-a retras în sus, după cum i-a fost sfatul şi s-a-ntâlnit cu un popă în pădurea Rovinelor, printre mlaştini, lângă o baltă mare, pe Gligănel. Se retrăsese aici de spaima turcilor, pentru că i se rupsese căruţa şi n-a putut să meargă mai departe. Nu a apucat popa să-şi

termine slujba sfinţirii locurilor, că larma încăierării începuse. Atrăseseră românii, cu meşteşug şi viclenie, puhoaiele revărsate ale păgânătăţii, în mijlocul Rovinelor cele mlăştinoase şi împădurite. Lovea de moarte oastea domnului cel tânăr când gloatele de ieniceri şi spahii s-au întors să ţină piept furtunii stârnite de românii ascunşi în codrii Drâmbovnicului; atunci i-a lovit cu înverşunare viteazul Şerban şi-apoi pedestrimea din sus. Sunau buciumele şi trâmbiţele, nechezau caii, zăngăneau lăncile şi scuturile şi vuiau săgeţile de clocoteau pământul, văzduhul şi cerul. Când s-au năpustit asupra turcilor şi bătrânul Vodă şi-apoi şi Telescu, s-a-ntunecat soarele de roirea săgeţilor. Pâraiele curgeau învolburate de sânge şi pământul se acoperise de mulţimea morţilor. Era un vuiet şi-un ropot de parcă toată grindina norilor se abătuse pe pământ. Păgânătatea dădea dosul, înspăimântată, prin păduri, ca pleava vânturată de vijelie.

Spre seară, când larma bătăliei încetase, Vodă îşi adună sfatul sub un stejar bătrân, de multe veacuri, socotind cam câtă oaste mai rămăsese. Boieri şi ţărani priveau cutremuraţi la mulţimea turcilor căzuţi pe calea de lângă iazul unde a fost găsit popa, locuri care poartă până azi amintirea, numindu-se Drumul Omorului şi Eleşteul Popii. Priveau copacii pădurii înroşite de sângele stropit din trupurile măcelărite şi până în zilele noastre pădurea se numeşte Tufele Roşii, aşa cum drumul de la Neagra până în valea de sus a Teleormanului se numeşte Calea Cerbului, iar pe locul în care cerbul s-a prefăcut în voinic şi a prevestit victoria, s-a bătut ţăruş de întemeiere a satului Cerbu, aşezare durabilă până în zilele noastre. Şi a grăit Vodă cel Bătrân şi viteaz:

– Binevoieşte domnia mea cu a sa bunăvoinţă, cu inima curată şi luminată de Dumnezeu, şi dăruim boierilor Domniei Mele, cei cu aleasă cinste, să facă noi aşezări care să le poarte numele, urmaşi din urmaşi, în vecii vecilor: lui Telescu, moşia de pe Crăceana pe care, cu preacurat grai românesc s-o numim Teleşti; lui Şerban dăruimu-i moşia din ceastă parte a Gligănelului şi cu frumoasa cinstire s-o numim Şerbăneşti; lui Albu, cel mai isteţ dintre vânători, să-i dăm partea de la soare-răsare de Calea Cerbului şi Albota să se numească. Vouă, viteji călăreţi, vă dăruiesc moşia Cerbului prevestitor, să bateţi ţăruş în amintirea acestei lighioane vestitoare de bine, iar vouă, pedestraşilor, ce-aţi mai rămas din luptă, vă dăruiesc partea din sus de locul luptei, să-ntemeiaţi satul Suseni, amintitor de-nălţătoare fapte. Iar eu îmi opresc branişte pădurea în care am pândit păgânul, Pădurea Domnească din apusul acestor rovine.

Şi-n timp ce Vodă cel Bătrân dăruia cu cinstire pe vitejii săi oşteni, domnişorul cel viteaz scria mândrei sale de la Argeş:

– Trimite-m', mândră, trimite
Ce-i în valea ta mai verde:
Trimite-m' o floricea,
Trimite-m' gurița ta;
Trimite-m' faguri de miere,
Trimite-m' buzele tele;
Trimite-m' buzele mie,
Pecetluite-n hârtie;
Pecetluite cu ceară,
Să le sărut într-o seară;
Pecetluite cu miere,
Să le sărut cu a mele,
Că și eu îți trimet ție
Ce-i mai frumos den câmpie:
Stejerel de lângă râu,
Mustăcioara-m' spic de grâu;
Calul meu cu rafturile,
Ochii și sprâncenele;
Vitejia și credința,
Vorba dulce, biruința,
Să sosească pân' la tine
Fapta noastră den Rovine!

Auzită de la: Șerban D. Iordache din Teiu-Vale, în 1947, fără finalul referitor la „domnișorul lui Vodă"; Constantin Gh. Tomescu (n. 17 iunie 1926), Teiu-Vale, iulie 1955, care încheia cântând versurile de mai sus. În septembrie 1958, Pavel Stănescu (n. 1877) din Țuțulești-Argeș încheia legenda astfel:

Și pe boierul Constantin, care a căzut pe Drumul Omorului, să-l îngropăm pe-aproape, în locul cel mai frumos, acoperit cu flori de drâmbovnic, cu miros sfânt de ceară și miere!. Și l-au îngropat cu mare cinste, mai jos de Galeș, spre Șerbănești,

Și boierul Constantin
Fu-ngropat ca un creștin,
De la Galeș, mai devale,
Chiar în Măgura cea Mare
Încărcată de covoare
Numai flori mirositoare.

Tot astfel încheia legenda și Petre Mateescu (n. 4 noiembrie 1900, în Țuțulești), spunându-ne că Vodă cel Bătrân a fost Mihai Viteazul. Legenda nu a mai fost găsită în alte sate.

CIOBANUL CARE S-A ÎNSURAT CU UNA DIN IELE

Pe vremuri, lume era puțină, iar pădurile acopereau aproape tot ce azi văd ochii câmpie; cât nu era pădure, era păşune. Arau oamenii anul ăsta aici, apoi lăsau pământul să se odihnească şi arau dincolo, ori mai departe, un an-doi. Pădurea şi vitele erau viața celor de pe Mozac. Acu, pe-aici îşi păşuna boii şi oile, din când în când, un boier cu turme multe, aşa cum aveau mozăcenii, că ei mari boieri au fost de la Vodă ăl Bătrân încoace; românățenii şi rumânățenii nici toți la un loc n-aveau vite şi oi câte găseai la un singur boier din Misi ori Dumbrăveni, până să-i mute ocârmuirea unde se află acu. Aveau şi-ntindere: de la Vultureanca – Răscăieți până-n Colnicul Negru şi Mănăilă. Pe vremea aceea, zic, un tânăr boier înalt şi fălos, cum nu găseai flăcău ca el nici în şapte sate, tot abătându-se cu turmele pe-aici, şi-a aşezat stâna-ntr-un muzan. Dar n-a fost pocit; se vede treaba că ielele s-au îndrăgostit de el. Aşa s-a şi-ntâmplat, că una din iele l-a plăcut aşa de tare, că i-a devenit nevastă; s-a făcut muiere, din zână. Da' tot cu puteri a rămas, că pe cioban l-a făcut vodă, adică rege, şi ea mare doamnă, regină tânără şi frumoasă, cum sunt ielele. Dar ciobanul, adică regele, a murit; era mai bătrân ca doamna; şi-apoi zânele, ielele, şi muieri devenind, nu prea îmbătrânesc curând. Acu, auzind boierii țării că a murit vodă, regele, s-au răsculat cu armii numeroase de-au făcut război acolo pe izlazul Românești lor, pe Drumul Mare, şi-au alungat pe regină. Se vede treaba că ielele ălelalte, care au rămas tot iele, părăsiseră muzanul lor de când ciobanul îl cotropise cu stâna; altfel n-o învingeau, c-o ajutau pe zâna regină. A dat ea dosu pe izlazul Românești lor, dar n-au lăsat-o suratele ei. Se zice c-au ajutat-o de i-a-nfrânt până la urmă pe dușmani şi a venit doamnă pe tronul țării, regină, şi a domnit vitează cum nu s-a mai pomenit. De, cine se poate-mpotrivi puterii ielelor? Şi dacă n-ar fi, nu s-ar povesti.

Auzită de la Ştefan D. Tantaná, Mozacu (Romanați), 1943-1944; cunoscută şi de tata, Şerban B. Nania.

Am să vă spun acum o poveste pe care numai bunica o ştia şi o începea aşa:

– Fă bine oricui, de vrei să găseşti bine! Îmi spunea ea; rău de faci, de rău ai parte, că nimeni, cui i-ai făcut rău, nu-ţi întinde un deget la ananghie. Mulţi care au făcut rău s-au căit mai târziu, însă căinţa lor, ca lumânarea la mort: îl luminează, dar nu-l mai înviază. Nu cuteza a râde de cel făr' de noroc, căci norocul e schimbător ca vremea şi când nenorocirea doarme, fereşte-te s-o trezeşti! Nici craii, nici ţarii şi nici sultanii răi n-au avut parte de tihnă, căci necazurile le-au otrăvit traiul cu veninul răutăţii.

Aşa s-a întâmplat odată cu un sultan trufaş, viclean şi nedomolit; ajunsese el cârmuitorul lumii şi trăia în desfătare, iar privirea-i obosea doar de-o rotea peste aurul şi bogăţiile din palat. Nu cunoscuse stăpânul noroadelor niciodată ghimpele durerii şi rău după rău făcea în tuspatru vânturi ale împărăţiei. Pe unde-l duceau picioarele, mai bine zis calul ori cămila, doar jale şi suspin semăna, iar lacrimile supuşilor nici vântul nu le mai putea usca. A ajuns puternicul stăpân şi prin părţile noastre: a dat pradă focului bordeiele sărmanilor, a jefuit şi-a dărâmat biserici, a batjocorit femei şi copile, a ferecat în lanţuri bărbaţi şi tineri, târându-i în robie.

Gemea pământul de povara răutăţilor şi se sfâşia văzduhul de ţipătul femeilor când pruncii îngrămădiţi în care erau duşi pentru totdeauna să fie ieniceri pentru măcel.

Şi auzi sultanul de la o iscoadă că prin părţile astea se află o văduvă, pe nume Bădicea şi are doi copii, frumoşi cum nu se aflau în toată împărăţia: o fetiţă şi un băieţel, doi frăţici, ca doi îngeraşi de pe troiţă. A venit cu oastea la ea şi a găsit-o acasă:

– Tu nu te-ai ascuns, eşti mai înţeleaptă ca românii ceilalţi, i-a zis cu prefăcută blândeţe sultanul. Îţi dai seama că-i scoatem pe fugari şi din gaură de şarpe.

– Hei, mărite stăpâne, cine fuge de ploaie dă de grindină!

– Înţeleaptă vorbă, n-am greşit deci spunând că eşti mai isteaţă decât ceilalţi! Ai în cap înţelepciune, nu ţi-ai făcut griji să te ascunzi; ştiai că noi pedepsim mai aspru pe cei ce se feresc din calea noastră.

– Cap fără griji doar la dovleac găseşti, prealuminate, omul trebuie să-nfrunte totul ca vârful muntelui, că doar ceaţa de pe creasta muntelui şi necazurile de pe capul omului nu pier niciodată!

– O femeie atât de frumoasă şi de isteaţă ca tine cată să aibă şi copii frumoşi…

– Fiecare cioară crede că puii ei sunt cei mai frumoşi din lume, îi răspunde Bădicea, arsă în inimă.

– Dar cum de nu-i ţii pe lângă tine? Îi laşi singuri când umblu eu cu oştile prin sate?

– Cine mănâncă singur singur îşi strânge masa şi mâncarea este amară când nu vezi o gură de copil la masă.

S-a înfuriat sultanul şi a întrebat-o răstit:

– Unde-ţi sunt copiii, femeie, i-ai ascuns?

– Buruiana înflorită îşi pleacă floarea şi-n faţa soarelui, dar cea cu sământă stă dreaptă şi sub brumă, mărite sultan!

– Te-ntreb unde-ţi sunt copiii? Scoate-i de unde i-ai ascuns!

– Apoi dacă aş putea scoate toată lumea din sat, care de pe unde s-a ascuns, aş avea puteri dumnezeieşti, mărite! Cine ştie ce om din sat mi i-a cotrocit în tainiţele codrilor?

Văzând sultanul că nu merge cu răstitul, o luă tot cu vorbă bună:

– N-ai vrea să fii bogată, să-ţi dau aur, să ai stare, să poţi călători, să-ţi vezi copiii când vei dori, că noi tot i-om găsi de-i căutăm?

– Întreabă-ţi cămila ta, mărite: ce-i place mai mult când duce desagii cu aur, coborâşul sau urcuşul? Şi ea o să-ţi spună: cu povară, fie chiar de nestemate, pe-amândouă să le ia dracu! Şi-apoi, pentru copil, ţara străină, ca umbra spinului; că unde dă mama creşte, dar unde dă străinul se usucă.

S-a-nfuriat sultanul ca o fiară de turbare şi-a pus pe ieniceri s-o lege de-un copac şi s-o biciuiască, doar-doar o spune unde-i sunt copiii; zadarnic. Bădicea a răbdat chinul cu răbdarea lui Cristos, dar n-a spus. A lăsat-o legată de copac şi a pornit cu toată mulţimea de biglirgii să-i caute pe copii. I-a găsit pe cei doi fraţici ascunşi de săteni: pe băieţel, într-un hăţiş din pădure, pe fată într-o gaură săpată de ei într-un deal acoperit de făget înlăstărit. S-a minunat mult sultanul şi a râs în barbă văzând cât de frumoşi erau. I-a legat în lanţuri, i-a aruncat într-o căruţă şi a făcut cale întoarsă, mulţumit că a avut pradă bogată. Ţipau copiii strigând pe mama lor, iar ea, legată de copac, urla lovindu-se cu capul de trunchi şi blestema pe sultan să simtă şi el durerea de copii, cea mai aprigă durere pentru o mamă, care seacă sufletul ca balta de secetă.

Înainte de a muri, i s-a înfățișat Zâna Pădurilor, îndurerată de jalea bietei femei:

– În pragul somnului veşnic, spune-mi ce dorință să-ți îndeplinesc, femeie chinuită?

– Arată-mi copiii, să-i mai văd o dată!

– Tu ai să mori, iar ei nu pot veni fără zăbavă; închide totuşi ochii!

Şi închizând ochii, femeia i-a văzut aievea, i-a sărutat mult, mult de tot, pe păr, pe frunte, pe ochi, dar când i-a deschis, a înțeles că nu erau nicăieri, dar a zâmbit mulțumită.

– I-ai văzut?

– I-am văzut şi sunt frumoşi cum numai ei sunt pe lume.

– I-ai văzut cu ochii sufletului, dar asta nu este o împlinire. Spune-mi altă dorință pe care pot să ți-o-mplinesc.

– Să mă răzbuni, să-l faci pe sultan să simtă şi el durerea de copii, iar copiii mei să nu mă uite niciodată!

– Bine, nu te vor uita şi nici, un om cu inimă română n-are să-i uite, nici pe ei şi nici pe tine, cât va fi lumea; iar sultanul are să simtă durerea ta.

Femeia şi-a dat duhul oftând:

– Copiii mei!...

Zâna a pornit spre Dunăre şi de acolo mai departe, a ajuns la Stambul, de unde a furat pe cei doi copii ai sultanului, pentru că am uitat să vă spun că şi sultanul avea doi copii, un băiat şi o fată: Teleorman şi Vedea. I-a adus în părțile astea, i-a rătăcit răzleți în aceiaşi codri din care sultanul răpise copiii Bădicei. Plângea şi țipa ici Teleorman, striga şi plângea dincolo Vedea, de curgeau lacrimile râuri. Şi Zâna Pădurilor, ocrotitoarea românilor, i-a blestemat aşa:

– Să plângeți până vă vor seca ochii şi lacrimile voastre să curgă râuri, dar şi ele să sece.

Şi-au plâns ei mult de tot, până ce lacrimile lor au săpat două văi adânci care s-au întâlnit departe, spre Dunăre, dar au secat odată cu ochii celor doi turculeți. De-atunci Teleormanul şi Vedea nu au apă, pentru că le-au secat izvoarele, doar ce se strânge din topirea zăpezilor şi din puhoaiele ploilor le mai udă albiile, malurile.

Zâna Pădurii nu şi-a uitat cuvântul dat Bădicei; a răzbunat-o amarnic, făcând şi pe sultan să simtă durerea după copii; românii nu au uitat nici ei de Bădicea şi de copiii săi; amintirea lor este purtată peste veacuri în numele satelor Bădicea, Fata, sau cum îi spuneau bătrânii,

Gaura Fetii, pentru că acolo îi săpaseră sătenii gaura în care au ascuns-o, şi Frătici.

Toată lumea, chiar şi sultanii, de atunci păstrează învăţătura: rău faci, de rău ai parte. Norocul este schimbător ca vremea şi se topeşte ca zăpada, iar când nenorocirea doarme, fereşte-te s-o trezeşti. Nici craii, nici ţarii şi nici sultanii cei răi nu au avut parte de tihnă, căci necazurile le-au otrăvit traiul cu veninul răutăţii lor.

Auzită de la Dumitru Diaconu din satul Ciorâca, comuna Chilia, judeţul Olt, în iulie 1962.

MOŞ DEAGU

A fost odată de mult un breslaş bătrân şi harnic pe care îl chema Deagu; avea multe stupine, mari foarte şi era meşter în îngrijirea albinelor, că se dusese vestea departe peste graniţele ţării. Veneau la el negustori din toate părţile de cumpărau poloboace cu miere: nemţi de la Braşov, leşi de la Liov, genovezi şi veneţieni de pe la Chilia şi Cetatea Albă şi mai de departe, de prin ţările lor. Mă rog, era ştiut moş Deagu pe tot pământul. Şi unde nu vine la el un balgiu şi-i zice:

– Moşule, câţi, câte? Goale sau umplute? Moş Deagu, care pricepu şiretenia balgiului, îi răspunse numaidecât:

– De la Dunăre la munte, mii şi sute. Cinci piaştri, cinci umplute! Asta însemna că balgiul îl întrebase câţi stupi are şi câte albine şi dacă butoaiele le are goale sau pline cu miere; moş Deagu îi răspunsese că are mulţi stupi duşi în stupinele numai de el ştiute prin pădurile pline de flori, cu mii şi sute de albine, iar sacalele sunt pline numai pentru cel care scoate banii să plătească: un piastru pentru un buriu de miere. Văzând marchitanul că nu-i merge cu una, cu două, îi zise cam răstit unchiaşului:

– Viu din partea lui balgiu-başa care are poruncă de la sultan să mă trimită la tine fără o firfirică, nicidecum cu piaştri. Eu am să spun o întâmplare petrecută de balgiu-başa şi tu una petrecută de tine. Dacă întâmplarea lui balgiu-başa este mai neobişnuită, umpli colea cinci butoaie cu miere şi le trimiţi sultanului.

– Şi dacă întâmplarea mea este mai ceva decât cea a lui balgiu-başa al tău, scoate colea cinci piaştri să-i pun eu bine în chimir la mine. N-avu balgiul decât să cadă la învoială şi începu să povestească:

– Venea odată balgiu-başa alături de sultan, cu oastea cea mare, să pedepsească pe ghiaurii de prin locurile astea. Oastea sultanului nostru este cea mai mare şi mai puternică din lume; numai auzindu-se de ea se cutremură toate vietăţile pământului şi numai nu oamenii care înfundă tainiţele codrilor în bâjenie. Până şi porcii, pe care ostaşii noştri nici nu-i iau în seamă, se sperie şi fug din calea vitejilor lui Alah. Dar, Alah îmi este martor, am văzut o scroafă nemaipomenită. Era pe malul celălalt al Dunării şi avea nouă purcei. Văzând cum se apropie armata noastră, repede ia un purcel în spinare şi-l trece Dunărea, pe malul ăstălalt, la voi. S-a întors înot şi a mai luat un purcel şi l-a trecut Dunărea, şi uite aşa, de nouă ori a trecut Dunărea înot cu câte un purcel în spinare. Oştirea toată a privit înmărmurită. A fost cea mai ciudată întâmplare pe care am văzut-o şi eu şi balgiu-başa şi sultanul. Ce ai de zis?

– Hei, balgiule, multe-am tras şi nu m-am ras; nici de asta nu m-oi tunde! Ce spui tu e nimic toată; şi copiii ar râde de sultan şi de balgiu-başa al tău şi de tine dacă ar auzi cât v-aţi mirat de o scroafă care şi-a trecut purceii peste Dunăre. De, pisica care şi-a fript limba cu purcei fierbinţi fuge şi de turta rece. Pe semne că şi scroafa aia ştia ce se întâmplă de-i vin asemenea musafiri pe cap. dar să-ţi spun şi eu una tot despre un porc, că văd că vouă, turcilor, vă plac faptele porceşti. Am avut eu, cu ani în urmă, un porc mai deştept decât toţi porcii de pe pământ la un loc. Cum plecam de acasă la vreo stupină, el intra în magazie, încărca câte un sac cu mei, şi-l punea pe spinare, pornea cu el la moară şi-l măcina. Venea acasă şi să fi văzut cum singur şi-l punea în troc la înmuiat. Ce zici, balgiule, ai văzut aşa ceva?

– Asta este minciună, breslaşule, cine a mai pomenit porc să meargă la moară?

– Cum să fie minciună, balgiule, de ce n-aţi urmărit scroafa care şi-a trecut purceii Dunărea şi vă convingeaţi că nu de frica voastră fugea, ci venea la porcul meu să mănânce mălaiul. Avea obicei afurisitul să cheme la mălai o scroafă cu nouă purcei. Pe semne că tocmai aceea era scroafa.

– Ce-ar fi căutat dincolo de Dunăre dacă era din părţile astea?

– Îi plăcea să umble hai hui, balgiule, era o haimana!

Şi c-o fi, că n-i fi, degeaba a lungit balgiul vorba, că a fost nevoit să scoată cinci piaştri şi să-i dea bătrânului stupar. Să plesnească de ciudă, nu altceva. A plecat ca vulpea flămândă de lângă coteţ, cu coada între picioare, dar tot cu gândul cum şi în ce fel să se răzbune. Şi-a adus

el aminte de o vorbă românească ce zice că dintele minții la femeie tocmai după moarte iese.

Într-o toamnă, după tăiatul mușteloi, a pândit când moș Deagu era plecat de acasă și s-a dus la mătușă. Să te ferească Dumnezeu de judecata femeiască și de bătaia prostului, că nu degeaba se spune că femeia-i poale lungi și minte scurtă. Cu câteva gherdane de sticlă și cu o bucată de urșinic i-a luat ochii babei, s-au dat la vorbă, au gustat câte un păhărel de mied, timp în care turcii balgiului au încărcat în căruțe toate poloboacele cu miere din beciul breslașului, lăsându-l sărac lipit, fără nădejde, ca o candelă fără untdelemn. Și când vine sărăcia, cearta s-aprinde singură.

S-a certat moș Deagu cu mătușa să-și spargă capetele, nu alta. Și, ca sfada să nu se țină lanț, și-au dărâmat casa și au făcut fiecare câte un bordei: moș Deagu, pe vălceaua dinspre răsărit, iar mătușa, pe cea dinspre apus. Un an de zile nu și-au călcat bordeiul unul altuia. Mătușa și-a dat seama că este vinovată, că femeia, numai după ce-o pățește gândește; făcea mămăligă, îl chema pe moșneag și i-o punea pe piscul dintre cele două vălcele.

De atunci și până astăzi, în satul Deagu, care poartă numele harnicului breslaș, cele două vălcele se numesc Valea Săracului și Valea Mătușii, iar dealul dintre ele, Piscul Mămăligii.

A rămas o amintire trăită, ca multe altele, din care mulți au tras o învățătură: că vorba frumoasă din gura balgiului este ca belciugul de aur la râtul porcului.

Auzită de la Marin Gh. Neagoe (n. 22 aprilie 1929, în Deagu), Pitești, martie 1964.

LEGENDA LACULUI SFÂNTA ANA

Amu, se zice că demult de tot, până să se pripășească pe aste plaiuri seminții străine și peste toți munții și peste toate câmpiile dintr-o parte și alta a Oltului, de la izvoare până la Dunăre, și peste toate malurile apelor de la Tisa pân' la Nistru, și chiar mai departe, numai și numai români se-ntâlneau, în zăstimp sălășluiau pe aici doi frați, flăcăi făloși, pe numele lor Țețea și Momoș, boieri vestiți, stăpâni peste mulți munți și peste multe văi, și-aveau cirezi de boi și turme de oi de nu le mai știau

numărul; doar pe ciurdari îi ştiau; şi posluşnicii erau credincioşi, credinţă mare.

Şi-amu erau junii noştri vânători vânjoşi, care nu se temeau de fiare; cu ghioaga-nfruntau urşii, bourii şi zimbrii; ba mai şi prindeau câte un bourel ori câte un zimbru de coarne şi îi răsuceau greabănul de-l îngenuncheau; aveau ei puteri dumnezeieşti. Dar, deşi fraţi buni, frumoşi şi vânjoşi cum erau, nu prea semănau şi la suflet cum semănau la trup şi chipuri; de, sunt ele cinci degete la o mână şi nu seamănă unul cu altul. Era Ţeţea om cald la suflet, milos cu cei neajunşi şi darnic cu toţi, în timp ce Momoş era plin de fiere şi ros de pârţag, gata oricând să sară la ciomag, că era negru-n cerul gurii; îi ţinea pe toţi supuşii-n fundul şurii şi, lăcomit cum era, vroia să aibă tot ce vedea. De toţi îşi bătea joc; neputând împlini lucrări de fală cum meşterea Ţeţea, începea cu bârfe şi ocări apăsătoare pe alţii, lăudându-şi peste măsură nerozeniile pe care el le vedea împliniri. Şi unde, la un moment dat, îmblânzeşte Ţeţea, cum nu s-a mai pomenit de când lumea este lume, doi zimbrişori pe care-i înjuga şi cu ei căra tot ce avea, dinspre apus spre răsărit, peste munţi, pe Drumul Carului. Pe unde trecea, lumea se mira, iar fetele îl sorbeau din priviri. Le poleise coarnele cu aur, îi mângâia ca pe juncani şi erau blânzi ca sufletul său. Mânios, Momoş a prins şi el, cu mare trudă, şase zimbrişori abia fătaţi, dar de ce creşteau, mai năbădăioşi deveneau; îl împungeau; până la urmă l-au şi schilodit de-o mână. Şi apoi, să-şi arate puterea peste supuşi, a luat şase din cele mai frumoase fete şi le-a legat la juguri, alături de zimbri, ca să-i strunească. Minte nătângă; fete plăpânde ca florile să strunească fiarele! Şi uite aşa, când trece peste munte, pe sub Ciomatul Mare, iese-n cale un urs înfuriat de un roi de bărzăuni; zimbrii s-au speriat şi-au făcut praf proţapurile şi jugurile; carul s-a răsturnat de-a berbeleacul pe spate cu Momoş cu tot. Zimbrii au luat-o în goană târând fetele-n partea ailaltă; au murit strivite sub copitele fiarelor; numai Ana, cea mai frumoasă-ntre ele, ca o zână ce zboară noapte pe sub cerul plin de stele, a scăpat din legătura jugului rupt şi s-a prăvălit la vale unde Dumnezeu, pentru credinţa ei, a făcut, spre amintire veşnică, un lac cu apa mai curată ca lacrimile stelelor, de-a rămas lumea mirată şi convinsă că Ana a fost sfântă şi lacul Sfânta Ana se cheamă până azi. De partea cealaltă a culmii, spre răsărit, Momoş schilodit de toate oasele s-a chinuit mult până a murit; a plâns de ciudă şi-a vărsat lacrimi şi sudoare până a plesnit şi-a făcut mlaştină-n munte ce până azi se vede; i-au zis unii Mlaştina lui Mohoş; aşa i-au înţeles numele străinii care s-au pripăşit peste vremuri pe aici; şi-aşa-i zic acum toţi, şi românii, deşi Mlaştina lui

Momoş o botezaseră la început. Şi a mai rămas, spre aducere-aminte de acele vremuri cu minune, Drumul Carului ce trece pe lângă Mlaştina lui Momoş şi merge pe sub muntele Ţeţea şi peste munte spre miazănoapte, până pe pârâul Drumul Carului şi mai departe, până la Cetatea Plăieştilor.

Culeasă în august 1956 de la Catinca Achim (n. 24 ianuarie 1873), în comuna Brad, judeţul Bacău; auzită, cu mici modificări de povestire, de la Radu Nae Poştaru (n. 13 septembrie 1919), în satul Buieşti, comuna Albeşti, judeţul Ialomiţa, iulie 1958. Legenda nu a fost inclusă în manuscrisul depus la editurile amintite la începutul volumului.

DRĂUŞ VITEAZUL

Când au venit saşii aici, aveau călăuză un boier mare şi vestit, vânător ne-ntrecut, pe nume Drăuş, iute ca vântul şi viteaz ca un leu-paraleu. Mergeau şi se minunau de poienile înflorite, dar mai ales de codri falnici; erau nemţii cam fricoşi, că pe sub poalele codrilor erau ciurde numeroase de zimbri bărboşi, gheboşi şi fioroşi care le da sângele-n gheaţă şi le îngheţa inimile. Frica nu era chiar aşa din vânt şi, de ce ţi-i frică, de aia nu scapi; numai ce se treziră cu un zimbru fornăind şi-mpungând înspăimântător aerul, aşa, în gol. Nemţii, care nu mai văzuseră aşa ceva, încremeniră de spaimă. Drăuş al nostru nu s-a pierdut cu firea, că doar era boier din români vânători de când lumea. Vânase el mulţi zimbri lovindu-i cu săcurea între coarne; când îl lovea, mugeau de răsunau şi văile şi dealurile. Şi-a strunit Drăuş calu-n zăbale şi când fiara se repezi, o lovi cu leafa, dar nu între coarne; îi crestă doar ceafa; cât era de viteaz, tot dădu de necaz, că din aşa lovitură, cu leafa-n gheb şi coada săcurii exact între coarne, unde trebuie să lovească leafa, coada s-a rupt în două, deşi era nouă, din lemn de corn; leafa a rămas înfiptă în greabănul zimbrului. Atunci, minune dumnezeiască s-a petrecut, cum nu s-a mai auzit şi nu s-a mai aflat niciodată. Vâjâind prin văzduh, un paloş uriaş pică din cer ca o săgeată de trăsnet şi se-nfipse-ntr-un mal de-a dreapta lui Drăuş. S-a aplecat boierul sărind din şa, întinzând mâna, în timp ce fiara înfipsese coarnele adânc în coastele calului. Drăuş luă paloşul şi sări pe calul unui sas şi aleargă zimbrul care a rupt-o la fugă; şi tot a alergat până ce-l prinse şi-l izbi între coarne cu fierul dăruit de Dumnezeu. În locul

unde a fost răpus zimbrul s-au aşezat nemţii de-au bătut ţăruş şi au făcut sat şi cetate, luându-şi numele Drăuşeni, de la vestitul vânător.

Drăuş le-a dat paloşul cel dăruit de Dumnezeu, dar şi moşia lui din acele părţi; le-a spus să stăpânească paloşul şi stăpâni ai pământului să fie şi ei şi urmaşii lor, atâta vreme cât vor păstra paloşul. De atunci şi pârâul care se varsă în Homorodul Mare, pe care s-a petrecut minunea, se numeşte Paloş.

Legenda s-a dovedit a fi o premoniţie. În 1944, un ofiţer neamţ le-a luat paloşul; la câteva zile, saşii drăuşeni au pornit cu carele încărcate cu tot ce aveau, spre Germania. Din 1945 au fost aduşi aici alţi locuitori, în special secui. Şaşii au pierdut paloşul, dar şi casele, şi cetatea, şi pământul din moşia viteazului şi darnicului boier vânător zimbrar, Drăuş.

Auzită în iulie 1960 la Rupea, de la un bărbat în vârstă de aproximativ 60-65 de ani, care nu şi-a dat numele, probabil de teama comentariilor despre saşii drăuşeni şi soarta lor. Legenda nu a fost inclusă în volumul prezentat editurilor amintite la începutul volumului.

VÂNAREA ZIMBRULUI

Altădată pădurea se-ntindea de pe Neajlov până pe Drâmbovinc şi mai departe; pe atunci nu pădurile erau înconjurate de câmpii, ci câmpurile de semănat erau înconjurate de păduri.

În pădurile astea mari dintre Neajlov şi Mozac veneau căpeteniile ţării la vânătoare, domnii şi supuşii lor. Când eram copil, încă mai erau petice mari de pădure risipite între Ţăvârleanca şi Leşeanca, ce-i mai zice şi Zidureanca. O pădure deasă se afla între vâlcelele Copăcel şi cea a Cioacilor; se numea Murta. Se zice că aici a venit la vânătoare domnul ţării cu boierii. De câte ori venea domnul la vânătoare, toţi bărbaţii din Leşi, Balomireşti şi Vultureanca erau obligaţi să iasă la bătaie, fiecare sat în frunte cu cârlotea din satul respectiv.

Şi numai ce intrară vânătorii în Murte, după ce-au trecut Valea Glodului, în punctul „La Copăcel" şi întâlnesc un zimbru mare, bărbos şi fioros, care l-a luat în coarne pe un balomireştean şi l-a aruncat în coroana unui copăcel înalt şi stufos de-a rămas acolo mort. Au sărit vânătorii cu gheoage, cu lăngi lungi, dar şi cu darde, ţăvârlaie şi furcoaie, cu baltage şi securi, mă rog, cu ce erau ei înarmaţi şi au răpus zimbrul.

S-a suit unul să-l dea jos pe ăl aruncat în stuful copăcelului; l-au dat jos, dar ce să vezi? Era mort balomireşteanul de frică, nu mort de tot, că s-a sculat; o fi avut el oase rupte, ce-o fi avut, dar n-a murit. Şi i-au zis de atunci vânătorului acela Mortea, c-a murit şi-a înviat. Şi peticul ăla de pădure îl numeau leşenii şi vulturenii Mortea; unii îi mai spuneau şi Murtea. Azi nu mai e pădure acolo, dar după ce se uneşte Copăcelul cu Valea Glodului, acolo unde apa face, aşa, un cot ascuţit, îndreptându-se mai întâi spre dreapta şi apoi imediat la stânga, punctului acela oamenii îi zic până azi „La Murte", probabil tot de la Mortea, pentru că şi Mortenii, spun unii din Leşi şi Vultureanca, tot de la Mortea şi-au luat numele. La Morteni, în cătunul Băjenari, murte era o buruiană care, după ce înflorea, puţea a mort; după ea ştiau oamenii belşugul bucatelor de peste an. Oricum, Mortenii tot de la locul ăla îşi trag numele; şi-aşa şi-aşa, tot de la murte, că mirosea a mort. Pădurea a fost rasă după venirea comuniştilor, dar copăcelul acela cu amintirea nu l-au tăiat; acum este stejar mare, de-abia-l cuprind patru oameni; l-au lăsat amintire.

Erau pădurile noastre pline de fiare, domn'le; acum în locul pădurii, La Murte, mai este un singur stejar mare, dar oamenii tot „La Copăcel" îi zic.

De la Tudor M. Sanda zis Turică, n. 24 noiembrie 1916, Morteni, judeţul Dâmboviţa; Morteni, decembrie 1945 şi mai 1957.

GRUIERAŞ POZNAŞ

Hu, hu, hu şi ui, ui, ui,
Că acum am să vă spui
Una de la noi din Grui,
Dintre Neajlov şi Mozac:
Grui a fost un om sărac,
Dar sărac cum n-aţi văzut,
N-avea apă de băut;
Apă sigur că era,
Dar n-avea după ce-o bea,
Vai de om când n-are-al lui,
Orice cată, aia nu-i!

Vedeți dumneavoastră, săraci au fost ei mulți pe la noi, de ce să n-o recunoaştem, că lipsurile, ca şi boala, nu le poți ascunde; dar şi sărăcia este de nouăzeci şi nouă de feluri şi de păr şi de coate goale nu se plânge nimeni, căci săracul trage şi la vale şi la deal ca Duman; dar, cum vă spuneam, nevoiaş ca sărmanul nostru n-a mai fost altul pe lume; în casa lui să fi învârtit o mâță de coadă şi n-avea de ce s-apuca.

În schimb, avea bietul om o spuză de copii care nu se văzuseră sătui nici la Crăciun şi nici la Paşti, căci la aşa casă e greu de câştigat mămăliga şi la fiecare masă se bătea lingura cu blidul gol. Plângeau copiii-n casă de foame, de nici vântul nu le mai putea usca lacrimile şi muncea bietul om, muncă de rob, din zori până-n noapte, dar zadarnic! Ajunsese sărmanul fără de nădejde, ca o candelă fără untdelemn.

De asta zic ferice de cel ce nu se prea dă jos de pe saltea şi trăieşte în seul lui, că nu prea crede nevoile calicului, şi seceră unde n-a semănat şi-adună unde n-a secerat, c-aşa a fost lumea de când e lume: unora li se strică dinții de prea multe bunătăți, iar altora le ruginesc măselele neavând ce să mănânce.

Şi unde este aţa subțire, acolo se rupe, iar unde este sărăcie, acolo şi guri multe. Aşa că nenorocitul nostru se pomeni c-un alt plocon în casă: îi născu nevasta al nouăsprezecelea copil; se aflau acum douăzeci şi una de guri la masă. Dar supărarea omului nu fu atât de mare pe cât îi fu mirarea. Noul născut era un băiețel mic, micuț de tot, mai mititel decât o alună, mai micşor decât un greieraş din cei albi care cântă noaptea pe după horn. Se minună bietul om, se mirară cu toți ai casei, bucurându-se că asemenea gură n-o să ceară multă mâncare; îi făcură un cuibuşor ca de vrăbiuță în care puseră mult puf şi-l aşezară într-un colț după sobă, botezându-l Gruieraş.

Timpul curgea, Gruieraş creştea, dar tot mic rămânea, aşa cum rămân greieraşii cei albi. A pornit să umble prin casă, pe sub pat, mă rog, pretutindeni, că aşa mic cum era, îşi făcea lesne loc. Şi atâtea ghiduşii plăsmuia, încât stârnea râsul tuturor din casă, de mai uitau de foame şi sărăcie şi din glumă îl porecliră Gruieraş Poznaş.

A început copilul, aşa mic cum era, să vorbească şi să cunoască necazurile din casă, dar nimeni din sat nu ştia de el, că de, îi era ciudă omului să afle lumea de o stârpitură cum nu s-a pomenit pe lume; gura lumii numai pământul o astupă şi, pentru creştinul nostru sătul de atâtea necazuri, tăcerea era de aur.

Gruieraş Poznaş a înțeles că el este o pacoste care pune vârf sărăciei din casă. Dar ce să facă? S-a gândit el ce s-a gândit şi ce credeți

că-i trece prin minte? La un botez, când vine popa din casă în casă să dea cu agheasmă, cum a intrat în bordeiul lor, el, țâști, de sub pat, se agață de ciucurii patrafirului, înfundându-se într-un refec al stiharului.

După plecarea popii, l-au căutat toți ai casei, l-au strigat, au plâns, dar degeaba! Gruieraş Poznaş, nicăieri. Se dusese cu popa, despre care auzise el că este putred de bogat. Şi nu mică i-a fost mirarea auzindu-l pe popă cum îl învăța pe paracliser să ceară ba o găină, ba un colac, dar şi mai mult s-a minunat când a ajuns acasă la popa şi a văzut jaf de bogăție: bani grămadă, galbeni şi mahmudele, avere fără margini, dar l-a apucat plânsul văzând cum popa dă colacii şi coliva la porci, iar frații lui abia-i gustau la Paşti şi la Crăciun şi niciodată pe săturate.

Într-o zi, cu ploaie măruntă şi deasă, când bogatul îşi socoteşte banii şi săracul îşi iubeşte nevasta, popa îşi număra galbenii, Gruieraş Poznaş se ascunde sub pat şi-ncepu să strige:

– Părinte, părinte, focul cel nestins al iadului te aşteaptă!

Tresării popa ca din vis, aşteptă puțin, se uită peste tot, nimeni. Continuă număratul galbenilor, dar Gruieraş Poznaş îi strigă din nou:

– Părinte, părinte, focul cel nestins al iadului te aşteaptă! Socoteşti galbenii adunați fără muncă, dai colacii şi coliva la porci şi faci atâtea păcate ce nu sunt pe placul lui Dumnezeu!

S-a sculat popa şi s-a uitat peste tot, a luat galbenii, i-a pus la locul lor, într-o firidă ascunsă în spatele unei icoane.

– Nu-i piti, părinte, strigă Gruieraş Poznaş, căci ochiul lui Dumnezeu vede pretutindeni, iar Maica Precista are să te pedepsească fiindcă-i foloseşti chipul pentru dosirea aurului tău necurat!

Intră popa în sperieți de-a binelea; îşi făcu cruce, ieşi afară, se uită, nici țipenie de om. Intră din nou în casă, îngenunche şi începu să bolborosească rugăciuni peste rugăciuni, dar omulețul nostru îl sâcâia mereu cu cuvinte amenințătoare. Se-nfricoşase popa de nu-i mai venea să intre în casă; avea nesomn şi vedenii în timpul nopții, slăbea ca un ogar bătrân, până ce Gruieraş Poznaş îi zise într-o zi:

– Dacă vrei să trăieşti în linişte şi să fii primit în fața lui Dumnezeu, atunci spală-ți păcatele printr-o binefacere!

– Învață-mă, forță nevăzută, ce să fac! Să sap nouă puțuri la nouă răspântii, pentru a-şi potoli călătorii setea, să ridic nouă troițe ca să se adăpostească drumeții pe vreme potrivnică, să ridic o biserică mare şi frumoasă, spune-mi, voi săvârşi tot ce-mi ceri!

– Ia traista cu galbeni din dosul icoanei şi fă o casă mare, de trei ori mai mare decât casa ta, lui Grui, cel mai sărac om din sat şi cu cei mai

mulți copii, iar cu galbenii care-ți vor rămâne în traistă cumpără-le pământul boierului din jurul bordeiului lor.

S-a codit popa cât s-a codit, dar n-a avut ce face, pentru că prea tare își pierduse firea de-așa tulburare. Și drăcușorul nostru de omuleț intră în refecul sutanei și-l urmări pretutindeni să vadă dacă se ține de cuvânt. Dup ce casa fu gata, mare și frumoasă cum nu se afla alta prin toate satele din jur, popa, crezând că a pierit vocea nevăzută pe care n-o mai auzise de atâta vreme, își socoti galbenii rămași în traistă, nevrând să mai cumpere și pământul din jurul bordeiului. Gruieraș Poznaș luă un ac din acarnița de pe masă și când adormi popa, harști, îl înțepă în nas, apoi zdup sub pat, în ascunziș. Popa sări bezmetic, ca apucat de ducă-se-pe-pustii și începu să strige și să țipe.

– Nu țipa, părințele, ia galbenii ce-au mai rămas, cumpără pământul ciocoiului din preajma bordeiului și fă-i acte sărmanului, la primărie și la judecătorie, în fața legiuitorilor, și pe casă și pe moșie! Apoi fă-ți nouă molifte la nouă călugări bătrâni, din nouă mănăstiri și apoi cu fața curată ca roua din cer picată, o să te simți fericit!

– Dacă faci altfel, ori numai cu gândul de păcătuiești, părându-ți rău de fapta bună, să te usuci, ca să-ți ajungă gleava coajă de nucă, nici pe ăl tărâm să nu ai noroc, să-ți ardă sufletul în foc!

– Nu mă blestema, putere nevăzută, că lângă galbenii rămași mai pun o sută! Mâine cumpăr cea moșie, merg cu Grui la primărie, merg și la isprăvnicie și-i fac acte de vecie.

Așa a făcut popa. S-a sculat dis-de-dimineață și a pornit-o spre casa boierului, căruia i-a luat și ochii și mințile cu maldărul de galbeni; și-a vândut moșia. A mers apoi la primărie unde a chemat pe țăranul nostru, făcându-i acte în regulă. Gruieraș Poznaș, care se afla în refecul sutanei, vedea tot și mult se bucura văzându-și tatăl împlinit și vesel, cum nu-l văzuse niciodată. Tăcea mâlc, cum tace peștele în oală la foc. Când popa se apropie de boier, el țâști, din refecul anteriului, în manșeta pantalonilor boierului. Așa ajunse în casa boierului unde încremeni văzând atâta sodom de bogăție: dulapuri, canapele și scaune incrustate cu aur și sidef, covoare și plocade de se-ngropau tălpile în ele, vase de aur și de argint, bănet peste bănet, mă rog dumneavoastră, bogăție cu vârf și-ndesată! Și era boierul de-o răutate și de-o zgârcenie cum nici în basme și nici în snoave spuse de hâtri nu puteai afla. Suduia slugile, le alerga și le lovea cu gârbaciul. Iar mâncare le da numai mălai mucezit. Lăsați-l pe mine, gândi poznașul nostru; am eu leac de cojocul lui! Într-o noapte, când boierul dormea buștean, ghiftuit de mâncare și de băutură, Gruieraș

Poznaş luă un ac şi-l împunse zdravăn drept în vârful nasului. Sări bogătanul ca ars, dar până să aprindă lampa, făptaşul se şi ascunse şi începu să strige:

– Om hain şi fără suflet, nu poţi să mai dai rost bogăţiilor şi te porţi după sfatul satanei cu slugile şi cu oamenii din sat! Până nu vei dărui grămada de galbeni luată de la popă, împreună cu celălalt capăt de moşie, omului sărac pe care l-a binecinstit popa cu avere, de tihnă să nu ai parte în casa ta!

Se freacă boierul la ochi, dădu lumina lămpii mai mare, îşi făcu cruce, îşi scuipă în sân, se uită peste tot prin casă, nimic!

– Măi, să fie aşa şi pe dincolo, ăsta nu-i lucru curat!

Se culcă lăsând lampa aprinsă şi aţipi. Atât îi trebui lui Gruieraş Poznaş, pentru că vedea cum să-l înţepe mai bine.

– Om hapsân, mănânci pâinea pitită-n sân şi te crezi stăpân peste oamenii satului, după sfatul necuratului! Până nu vei prosferisi bănetul luat de la popă, împreună cu celălalt capăt al moşiei, lui Grui cel scăpătat, pe care l-a binecinstit popa cu avere, de tihnă să nu mai ai parte în casa ta! L-a apucat pe boier tremuratul de-a binelea, dar lipitoare până nu cade sătulă nu zice „ajunge"! Cum nu scoţi de la mâţă fâţă, nici de la ciocoi băncuţă; nu se scoate uşor mielul din gura lupului, mai ales că boierul ar fi lins şi pietrele de pe moşie să le vadă lucind şi să se laude cu ele, că era stăpânit de bani şi de avere ca noaptea de întuneric. Dar şi armăsarul şi măgarul se vând în acelaşi târg şi zadarnic se îmbărbăta bogătaşul zicându-şi:

Nu te da, nu te lăsa,
Că asta-i moşia ta,

că frica intră în oase mai tăioasă ca boala. Gruieraş Poznaş nu-i da pace în nicio noapte. A chemat boierul pe popă să-i facă sfeştanie şi i-a povestit cum s-a cuibărit ucigă-l toaca, şi-i spune asta şi asta, şi-l înţeapă cu zeci de frigări şi-l chinuie de nu mai are nici somn, nici tihnă. A râs popa pe sub mustăţi bucurându-se că a scăpat de necuratul şi de coşmarele pătite şi-i zise boierului:

– Da' crezi dumneata, boierule, că ridicam eu atâta casă şi cumpăram atâta moşie cu o grămadă de galbeni pentr-un mişel, dacă n-o păţeam la fel? O mie de slujbe să-şi fac, până nu împlineşti porunca lui Dumnezeu, sau a diavolului, cine o mai fi, nu vei avea linişte.

– Porunca lui Dumnezeu sau a dracului, că mi-i teamă să mai stau în casă, părinte!

– Să nu mai pomenim numele necuratului, boierule, ducă-se pe pustii, să ne păzească Domnul Dumnezeu de ispita lui!

Gruieraş Poznaş auzea tot şi tare se bucura că-l dă gata şi pe boier; şi gata l-a dat! Ce-a păţit jupânul în noaptea care a urmat numai pielea lui ştie. A doua zi, văzând că nu-i alt chip de scăpare, a pus galbenii într-un desag, a chemat pe rumân la primărie şi-n faţa primarului i-a dăruit bănetul, făcându-i acte în regulă pe toată moşia. Gruieraş Poznaş din manşeta pantalonilor ciocoiului îşi furişa privirile din când în când şi mult se înveselea văzându-şi tatăl mai chipeş şi mai frumos decât orice bărbat. Se mâhni când primarul călcă pe picior pe boier, gata să-l strivească şi pe el în manşetă, şoptindu-i:

– Popa şi dumneata l-aţi închiaburit, dar lăsaţi-l pe mine, că-l pun eu la dări grele de se satură de avere, ca Rujan de jug! Nu ştia el că nici popa şi nici boierul nu făcuseră fapta asta din suflet. Gruieraş Poznaş, care auzise, ţâşti, din manşeta pantalonilor cioclovinii, în manşeta pantalonilor primarului.

După lucrarea actelor, s-a dus boierul acasă şi mult s-a bucurat că şi-a găsit liniştea, că nu-l mai supără nici dracu, nici Dumnezeu.

Primarul se mira nedumerit cum de şi-au pierdut minţile popa şi boierul de şi-au dat averile aşa repede, când legile ocrotesc pe cei bogaţi şi pe cei care conduc, iar când este cazul, pentru un petic de moşie se scriu stive de hârtie. Măi, că proşti au mai fost – îşi zicea el-, ştiam că popa are mână numai de luat, nu de dat, iar boierul ... îl ştiam om strângător, ce căuta şi-n pridvor să-i răsară un izvor. Săracul, cât de sărac, dacă a prins un comănac, scoate coarne ca de drac, dar lasă-l pe mine, că nu i-o merge bine! De furie, primarul vorbea cu voce tare, iar Gruieraş Poznaş asculta şi se gândea cum să-l pedepsească mai aspru pentru răutatea lui. Abia aşteptă să vină noapte şi să adoarmă ocârmuitorul satului, că-şi şi luă acul, se urcă în pat şi cu o înţepătură îi străpunse nasul de sări din somn ca ars de focul iadului, urlând şi strigând. Aprinse lampa şi se văzu roşu de sânge.

– Măi, să fie, da cum mă lovii aşa de rău? Ăsta nu-i lucru curat! Se trânti din nou în pat, dar nu apucă să se dumirească şi o voce ca ieşită din străfundul pământului îi strigă:

– Primar hain şi necistit, eşti omul legii, dar legea pentru tine este minciună şi tâlhărie, păcat de învăţătura pe care o ai, căci învăţătura văduvă de cinste, chiar la om de viţă, este belciug de aur la râtul porcului. Ai suflet în tine ca un cărbune care, dacă nu te arde, te înnegreşte. Tot aşa s-a întâmplat câteva nopţi în şir, de câteva ori pe noapte, de-l apucase

damblaua pe primar; dar vocea venită de undeva, ca din perete, nu-i spunea leacul; acum îi zise:

– Uită pizma pe care o porți celui pe care popa şi boierul l-au făcut cel mai bogat din sat şi dăruieşte-i patru boi, o sută de oi şi cinzeci de ştiubeie cu roi!

Nu a apucat primarul să-i se spună a doua oară, că în zorii zilei a şi pornit cu pas grăbit spre pădure unde îşi avea vitele şi stupii şi pe loc le-a dăruit țăranului care nu mai ştia ce noroc a dat peste el, că până atunci era învățat cu sărăcia cum este Ciuş măgăruş cu desagii şi se ținuse norocul după el ca pulberea după câine. Gruieraş Poznaş, aflat în manşeta pantalonilor primarului, nu mai putea de bucurie văzându-şi tatăl luând în stăpânire patru boi, o sută de oi şi cinzeci de buduroaie cu roi. Ars de dorul celor de acasă, unde viața era atât de frumoasă, chiar şi fără pâine pe masă, unde-i trecea timpul ca liniştea umbrei între cei dragi, sări din manşetă cu gândul să se ducă la tată-său. Fânul des ca peria şi înalt ca ştevia l-a încurcat ca pe un gândăcel, că abia s-a putut trage lângă trunchiul unui copac, cotrocindu-se sub o butură, să nu-l calce careva. Ar fi strigat el pe tat-său de i se topea inima, dar ştia că îl află şi primarul, şi boierul, şi popa, şi tot satul. Văzând că este cu neputință să ajungă la tată-său, două bobițe de rouă îi picurară din ochişorii săi de şoricel şi adormi suspinând sub butură.

Când s-a trezit, era deja noapte şi stelele sclipeau ca nişte lacrimi mari. De frică şi de spaimă, nu a putut nici măcar să mai plângă. Ascultându-şi bătăile inimioarei, căută să desluşească ceva din zarva greierilor şi a miilor de gâze, când auzi ropot şi nechezat de cai. Îşi opri un moment răsuflarea şi auzi voci. Se înălță pe-o buruiană şi văzu umbrele unor călăreți care veniră până lângă el; unsprezece bărbați, toți unu' şi-unu', descălecară, legară caii de copaci şi se aşezară chiar sub copacul sub a cărui butură stătea tupilat, trântind douăzeci şi doi de desagi doldora de bani. Era o bandă de tâlhari. Nu stătu prea mult pe gânduri, intră sub un petic al desagului de lângă el şi începu să strige:

– Adevărul iese la lumină ca undelemnul deasupra apei şi cine fură îşi primeşte răsplata. În ocnă au să vă putrezească oasele dacă nu săvârşiți o binefacere! Dați banii ăştia toți lui Grui din satul vecin! Hoții se ridicară înspăimântați, ascultară, se uitară în jur, nimic şi nimeni. Gruieraş Poznaş strigă din nou:

– Lucru de furat, ca fumul de tămâie pentru necurat. În ocnă au să vă putrezească oasele dacă nu faceți ce vă spun! Hoții se sculară grăbiți,

aruncară desagii pe cai şi o porniră în galop în altă parte. Gruieraş, din ruptura desagului, nu le dădea o clipă de linişte:

– Fuga este ruşinoasă şi sănătoasă numai pentru omul cinstit şi nepunticios, nu pentru voi! Nu simţiţi dogoarea iadului, a banilor de furat? La ocnă cu voi, dacă nu împliniţi porunca mea!

– Să ne depărtăm de pădure! porunci căpetenia hoţilor.

– Prindeţi hoţii, prindeţi hoţii, să vă bucuraţi cu toţii şi să dormiţi liniştiţi, că n-o să mai fiţi jefuiţi!

Şi tot aşa, până şeful bandei se hotărî:

– Fraţilor, ăsta nu-i lucru curat! Vreun păcat se răzbună pe noi şi se vede treaba că în ocnă au să ne putrezească oasele. Hai să-mplinim porunca, altfel nu-i chip de scăpare!

Întoarseră caii, iar vocea fiinţei nevăzute le spuse:

– Dar din dar se face rai, iar milostenia din furt îl iartă pe păcătos. Iertaţi veţi fi şi voi de păcatele voastre de veţi împărţi la săraci, la văduve şi orfani tot ce veţi aduna de la bogaţi.

Ca niciodată în viaţa lui, mai-marele tâlharilor se opri, îşi făcu cruce cu privirea către cer şi se jură să împartă orfanilor şi celor săraci tot ce vor fura de la bogătani. Şi toţi hoţii bandei făcură la fel.

– Iertaţi să fiţi de ceruri şi de Dumnezeu dacă veţi face aşa! Le strigă Gruieraş. Acum mânaţi repede şi duceţi banii aceştia lui Grui, de pe malul Neajlovului, c-a fost sărac lipit pământului, dar Dumnezeu l-a ajutat! Repede, să nu vă prindă cântatul cocoşilor în sat!

Hoţii dădură pinteni cailor, ajunseră la poarta lui Grui, îl strigară şi-i cărară desagii în curte. Gruieraş scoase capul şi privi mirat. Mai-mai să nu creadă că se află acasă la părinţi, unde lăsase un bordei pe care nici nu-l vedea bine deasupra pământului. Hoţii numărară lui Grui douăzeci şi doi de desagi plini cu aur şi arginţi, îşi luară rămas-bun şi se grăbiră să nu-i prindă în sat cântatul cocoşilor. Uimit, omul îşi chemă pe toţi ai casei şi cărară sacii în casă. Gruieraş nu mai putea de bucurie şi de uimire; nu se mai sătura privind aşa palat de casă şi atâtea acareturi. După ce intrară în casă şi priviră uluiţi la grămezile de bănet, Gruieraş Poznaş sări în mijlocul casei:

– Bine v-am găsit sănătoşi şi frumoşi, de necazuri neroşi, că pârdalnica sărăcie s-a dus pe pustie şi-ndărăt să nu mai vie!

Toţi izbucniră în strigăte de bucurie, întrecându-se care să-l ia în podul palmei, care să-l pupe. Toţi aveau ochii plini de lacrimi de bucurie văzându-l pe Gruieraş Poznaş în mijlocul lor, că zădarnică şi fără folos este averea când nu sunt toţi ai casei să se bucure de ea.

De bucurie, au făcut o petrecere care a ținut vrei trei zile şi apoi hai la muncă, fiindcă fără muncă bogăția nu se ține. Şi au trăit apoi în tihnă ani mulți şi fericiți, iar între Neajlov şi Mozac nu găseai ca Grui, bogat şi cinstit, muncitor şi darnic; dăruia şi mâncare şi bani la săraci şi la orfani, de-a rămas numele lui, pe malul Neajlovului, amintire satul Grui.

Şi am trecut şi eu pe acolo când nu aveam leţcaie în buzunar şi m-a dăruit şi pe mine, de-am trăit şi eu bine măcar o dată, cu gândul, că gândurile de nimeni nu pot fi oprite.

Auzită de la tata, Şerban B. Nania (n. 22 februarie 1908); Radu M. Badea zis Cinteză (n. 1 mai 1919), Leşile, judeţul Argeş, mai 1968.

LACUL POPII DIN STOLNICI

Se zice că a fost odată un popă; acu, popi au fost ei mulți, dar nu ca acesta de care spune povestea noastră din Stolnici, că dacă zvârli cu bățul într-un câine, şi loveşti un popă; de popă nu scapi nici mort:

Coțofană faură
Întunecă-n gaură.

Popă cu popă se aseamănă; omul lui Dumnezeu şi cu năravul dracului; gâtul popii, litră dreaptă, iar burta, traistă fără fund, că popa până şi-n pridvor cată să aibă izvor. Țăranul paşte vaca, arendaşul o mulge şi popa bea laptele. Popii mereu îi roieşte câte un pârvac: bate clopotul în sat, că iar e un mort, iar e rost de câte un ort; cântărețul Domnului, sărăcia omului, că popa are mână de luat, nu de dat; sacul popii e fără fund; el mănâncă şi de pe viu şi de pe mort. Este mare grădina lui Dumnezeu şi popii pe măsură. Nici din porumbe vin îndulcit, nici din popă om cinstit, că nici feciorul de popă om cinstit nu este. De-asta zic: fereşte-te de popa care rânde-n lume, de ciocoii noi şi de fetele bătrâne şi fă ce zice popa, nu ce face popa; popă cinstit şi câine mut nu găseşti!

Aşa sunt toți popii: seamănă-ntre ei ca oile albe, numai ciobanul de meserie le deosebeşte, dar oile sunt şi albe şi blânde; popii sunt ca ciorile care se-adună unde bat morile, ori unde moare câte un cal, să ciugule la ciolan.

Popa ăsta din Stolnici, din vremurile de demult, a fost omul necuratului. Purta el sutană, dar era satană, că o purta să-nfăşoare în ea câte o vădană. În fața altarului când slujea, ochii îi sclipea'; se uita la

icoane, dar cu gândul la cucoane; când ieşea din altar, avea ochi ca de ţipar şi-ngenunchea jos să vadă picior frumos. Mă rog, era dracu gol. A pângărit şi altarul de-a mâniat pe Dumnezeu, cât este El de bun şi de iertător. Şi-atunci s-a petrecut cutremur mare; nici un bordei nu s-a stricat, numai biserica noastră s-a scufundat în pământ cu turlă cu tot, de nu s-a mai văzut nici crucea din vârful turlei. În locul ei a apărut un lac adânc, că aproape nimeni nu-i dă de fund, şi care până azi se numeşte Lacul Popii. Şi chiar dacă biserica se află undeva în fundul pământului, cu popă cu tot, necuratul a pus stăpânire pe lac şi tot îi dă târcol, că mulţi copii şi chiar bărbaţi în toată firea s-au înecat în lacul cel blestemat.

Auzită în Stolnici în anii 1964 şi 1994-1996, de la foarte multe persoane; fiecare povestitor cunoştea mai multe sau mai puţine credinţe, proverbe şi zicători despre popi. Unii comparau pe popa din Stolnici cu popa Rizea din Pârvu Roşu: „Popa ăsta din Pârvu Roşu era de cântec şi batjocură pentru toţi ceferiştii care-i scoseseră cântecul:

Uite colea-n Pârvu Roşu
Popa Rizea zis Cocoşu:
Cefereştii-s la serviciu,
El, pâş-pâş, precum ariciu,
Sare pe la toţi pârleazu
Ca să le schimbe macazu.
Popa Rizea la altar
Are ochi ca de ţipar
Şi se uită la cucoane,
Nu la sfintele icoane.

Un fecior al acestui popă păcătos din Pârvu Roşu a fost şi pe-aici, prin Stolnici, şi scopea porci; era un fel de «veterinar»".

LEGENDE
DESPRE PLANTE

LEGENDA ODOLEANEI

A fost odată demult, demult de tot, cu mult înainte de-a fi Decebal rege şi Dochia regină, pe vremea primului rege Bal, o fată atât de frumoasă, fiica acelui rege, încât numai ce-o vedeai şi ameţeai de frumuseţea ei. Şi au venit feciori de regi din toate părţile s-o peţească, dar Bal nu se-ndura s-o dea departe, pentru că fata măritată printre străini este ca floarea răsărită printre pietre şi spini: străinul o oropseşte şi spinul o ofileşte. Acu, se zice că se-ndrăgosteşte de ea feciorul lui Por-Împărat, care avea la curte un mag cu puteri tainice. Şi magul îl trimite pe fecior să fure fata, dându-i o mireasmă îmbătătoare s-o stropească şi s-o facă floare, s-o ia cu sine călare. Şi aşa a făcut. Stând cu ea de vorbă într-o seară prin grădina palatului, o stropi cu parfumul acela, fata se făcu floare roz-albă, frumoasă ca o mireasă, flăcăul se aruncă pe cal cu ea şi pe-aici ţi-e drumul! Dar şi Bal avea la curtea sa o vrăjitoare de scotea sânge din piatră şi flăcări de foc din apă. Ea repede simţi ce s-a-ntâmplat, descântă şi aruncă fermecătura în vânt după voinic, şi când vântul cu făcătura-i ajunse, pe loc flăcăul se prefăcu într-un mâţoi sălbatic, dungat şi frumos, iar floarea căzu jos şi-ncepu s-o iubească mirosind-o şi jucându-se cu ea. Şi sosi vrăjitoarea lui Bal alergând într-un suflet, şi-i găsi-ntr-o poiană frumoasă din marginea pădurii, dar nu mai putu să facă nimic, pentru că fata fusese făcută floare cu ajutorul unui balsam numit odolean şi numai magul de peste nouă mări ştia să facă fata floare şi floarea, fată. De ciudă, îl lăsă şi ea pe flăcău motan. Şi de-atunci motanii cei sălbatici caută noaptea floarea cea odoleană, după parfumul magic şi o iubesc şi o răsfaţă cum merita fata primului Bal, rege din Ardeal până-n Balcani.

Legenda a circulat în Teiu-Vale (o persoană), Mozacu (Romanaţi, două persoane), Mozăceni (trei persoane, din care una, Alexe A. Danciu, îl numea pe rege Balac, nu Bal), Negraşi (două persoane) şi Ţuţuleşti (o persoană).

RODUL-PĂMÂNTULUI ŞI NU-MĂ-UITA

Se zice c-a fost demult, nu ştiu, taică, câţi ani sunt!... Vremea trece, vremea vine, multe se petrec pe lume; pe Drâmbovnic curge apă, timpul toate le îngroapă. Cică a fost prin Dumbrăveni, într-o casă de moşteni, şi mi-a fost, mi-a fost o fată, că nici spre munte, nici spre baltă

nu găseai fată ca ea; aşa mândră îmi era, doar vreo zână se găsea: ca un fir de ghiocel, avea ochii rupți din cer, şi obrajii de răsună, trandafir în loc de gură, păr de aur sclipitor, pân' la brâu curgea fuior. Şi cum vremea curge tare, se făcu fetiță mare, şi-o scoase mă-sa la horă; toate-n sat şi-o doreau noră, iar flăcăii de nevastă, s-o țină ca floarea-n glastră. Şi-i veniră peținori, zeci şi sute de feciori, ba şi popi şi-nvățători, toți moşteni din moşi-strămoşi, chipeşi ca feții-frumoşi. Dar cum veneau în pețit, se-ntorceau cum au venit.

Ce să fie, ce să fie? Se-ntrebau flăcăi, o mie; nimeni n-ar fi bănuit, că fata s-a-ndrăgostit de un slobozean pârlit, şi sărac şi cam smolit. Şi cum dragostea de fată, fustă lungă, minte spartă, nu ia-n seamă nici neamul, nici cinstea şi nici viața de nevastă-ntr-un bordei în loc de casă, şi-a găsit hârbul capacul, tigva, dopul şi fata, bărbatul. Zadarnic a încercat mă-sa să-i spună că un slobozean sărac, c-un măgar şi c-un darac, nu-i şade a-i fi bărbat, că din usturoi nu faci dulceață de trandafiri, c-o să aibă la rândul ei copii, şi din ouă de corb nu ies porumbei, şi o să-i fie dragostea chioară pe rogojina goală. Fata nimic şi nimic, ăsta şi ăsta; dragostea de fată mare arde ca frunza uscată. Şi-atunci, văzând şi tatăl fetei că nu se mai poate, îi zise nevestei:

– Ascultă, fă nevastă, mai ştii ce s-o fi-ntâmplat cu fata noastră? Cinstea fetei, zestrea ei; cinstea nici nu se cumpără, nici nu se vinde. Vrei să ne facem de ruşine în toți Mozăcenii?

– Măi bărbate, nu ştii că fata care şi-a vândut cinstea din dragoste oarbă ajunge roabă?

– O fi, nevastă, dar unde-i dragoste puțină, lesne-i a găsi pricină. Şi-apoi pentru orice nevastă e mai bine cu dragoste-n casă.

– Da' nu vezi, mă bărbate, că ăsta pe care-l vrea fata este d-ăla care la fiecare cuvânt înfige sucala-n pământ?

– Măi nevastă, vezi-ți de treaba ta, fiecare cocoş cântă-n ograda lui; şi-apoi şi aricioaica, atunci când iubeşte, printre țepii ariciului se dăruieşte. Ce, vrei să ia pe altul pe care nu-l iubeşte sau, Doamne fereşte, să ne trezim că ne-o aduce-napoi acasă pe grapă? A te preface că iubeşti înseamnă a-ți pune singur jug pe suflet; n-ai ce-i face, nu ştii că numai dragostea aduce-n casă pace?

Ce mai la deal, la vale, făcuse varza floare; n-au avut ce face; şi-au dat fata slobozeanului. Şi i-au făcut nuntă mare, tot ei, părinții fetei, că ai slobozeanului nu prea aveau după ce bea apă, nu se puteau căca de foame, şi făceau păienjenii plasă-ntre buci; nici coțofana n-avea ce lua-n cioc din bătătura lor, şi-aia-ngrădită cu mărăcini, nu cu uluci. Dar chiar

din ziua nunții, la masa darului, chiar când se primea daru', și-a dat în petic dărăcaru, că asta știa să facă el, slobozeanu, darace. Piei, drace! Unde-și bagă coada dracu, îți scarmănă viața, cum scarmănă lâna daracu. Și unde nu luă slobozeanu sucală, și i-o-nfipse soacrei mici în poală, să-i arate cine este și ce poate. Nu e vorbă, că luase el și câteva țoiuri în plus, c-avea și patima asta, și băutura cui îi place, acela om nu se mai face. Și unde nu s-a-ntors biata femeie cu fața spre răsărit, s-a-nchinat și a blestemat: – Pedepsește, Doamne, pe cei ce-mi necinstesc credința și dragostea de mamă! Și blestemul de mamă cade greu. Rodi, c-așa o chema pe fata ei cea frumoasă, din familie aleasă, și-a dus traiul cu vătraiul și zilele cu milele; dar pe Gheorghe-al ei tot l-a iubit cum își iubește câinele stăpânul, chiar dacă-n loc de-mbucătură primește zburătură. Ea vedea pe Gheorghe, soare, deși era negru-n cerul gurii, întunecat la chip și la suflet; îi era doar bărbat; prin dragoste se spală femeia de păcat. Dar el tot slobozean: pe ea o ținea de servitoare și pe unde se ducea, bea și iubea, Și-a crescut Rodi feciorii singurică, cum își crește puii o rândunică; dar Gheorghe-al ei tot cuc: pe-aici cânt, pe-aici mă duc, încă-o cucă să-mi apuc.

Dar blestemul de mamă, mai ales în ziua nunții, e mai greu chiar decât munții. S-au făcut feciorii mari și s-au însurat cu slobozence nasoale și natantoale, că mulgeau vacile-n poale, iar bărbatul tot prin cârciumi, tigvă spartă, a plecat pe lume-ailată, și-a rămas Rodi singurică, cum rămâne-o turturică: turturoiul dacă-i moare, nu vrea apă, nici mâncare. Și plângea sărmana de uda pietrele; n-avea de la nimeni milă, că rămăsese străină. S-a-ntors în Mozăceni, că avea casă și acareturi, gospodărie, nu glumă, rămasă de la părinți, moșteni fruntași pe-aici prin Mozăceni. Dar de, toți bărbații din Mișei până-n Babaroaga își aduceau aminte că pățiseră rușinea; nu-i vorbă că pe la noi se știe că la fata mare zbiară și-un măgar, dar să fie măcar cioban, nu dărăcar; le venise și lor apa la moară.

Acum, despre femeia fără bărbat numai vorbe ies prin sat; poate să fie și sfântă, lumea-i rea și bârfă multă. Toți o băgau în seamă, cu gândul să aibă la bătrânețe ce nu le-a dat în tinerețe: toți să-i sară pârleazu o-ntrebau de vorbă, dar măcar un cui la gard să-i bată nimeni nu venea. Și plângea biata femeie, mai să-i sece ochii ca florile de cicoare până sunt încălzite de soare. Dar prin Mozăcenii noștri se pripășise un cioban bătrân; nimeni nu știa de unde-a venit și cum îl cheamă; nici el nu spunea; toți îi spuneau Ciobanu. Își făcuse bordei și stână dincolo de Mozac, pe Bâtia, că lui îi mai spuneau unii și Bâtu. Era el bătrân, dar

rămăsese tot chipeş şi-nalt, tăcut ca piatra, dar plin de-nţelepciune; nu-l vedeai o dată-n lume. Dar singurătatea la bătrâneţe, mai grea ca boala; apoi unde sunt turme de oi, sunt şi griji, sunt şi nevoi. Şi tocmai când intrase bătrânul la griji ca pânza la apă, îi veni o babă din sat, dar din cele cu bărbat, să-i dea ciobanului nostru pe Rodi care plângea şi zi şi noapte, bântuită şi ea de singurătate.

Nu ştia el ce-l aşteaptă; nici n-o văzuse vreodată; se gândi că o nevastă bună la suflet înalţă şi sufletul bărbatului. Dar şi ea, că doar proastă nu era, deşi tânără faţă de el, se gândi că poate uita dragostea dintâi, că înţelepciunea unui bătrân e ca izvorul sub o salcie pletoasă; apa veşnic îi e răcoroasă. Şi nici chiar aşa de lepădat ciobanul nu era: harnic, priceput şi cumpătat, cum nu era altu-n sat. Şi s-a mutat de-atunci la ea şi s-a-ndrăgostit lulea; dragostea la bătrâneţe arde ca mangalul; de, şi cocoşul bătrân se dă după puicuţe; şi-o iubea moşu ca pe puicuţă cocoşu. Dar dragostea numai cu dragoste se cumpără. E bine la bătrâneţe să te temi de poale creţe. Între el şi femeie era o distanţă de vârstă, iar la tinereţe dragostea înalţă, la bătrâneţe îngroapă; femeia care-a iubit cu adevărat în tinereţe, ca izvorul sălciu: oricât ar bea călătoru-nsetat, setea nu şi-o potoleşte; femeia dacă nu te iubeşte şi viaţa şi-o prăpădeşte. Dar şi femeia ştia ea ce ştia: a te preface că iubeşti înseamnă a-ţi pune singură ori laţ de gât, ori jug pe suflet; îl iubea pe moş ca sare-n ochi şi ca gheaţa-n sân. Nici nu l-a-ntrebat cum îl cheamă, tot Gheorghe-l striga; zi şi noapte la Gheorghe se gândea; îi spunea „omule!", iar lumea, după ce venise la ea, îi spunea Rodu, după numele ei Rodi. Dar bătrânul era liniştit ca apa adâncă; îşi împăca amarul cântând în gând:

Frunză verde, mere, pere,
Nu te însura, măi vere,
Că nevasta multe-ţi cere:
Cere tuci şi căpistere
Şi mălai să pui în ele,
Şi mai cerea şi-altceva,
Cere pe dracu s-o ia!

Dar de unde să mai ia el altceva? Ce-i trebuia ei îi lipsea şi lui. Părea el liniştit, dar în suflet îl răscolea viscolul tristeţii, căci apele care par liniştite sunt adânci şi pline de primejdii; ea tot lacrimi, şi tot gânduri: gândea că tot singură era mai bine; şi-n ograda pustie mai sare câte-un cocoş şi pe la femeia văduvă tot mai trece câte-un moş. Rodu nostru, cum îi zicea acum, ştia şi el că-n ograda sa cântă orice cocoş, dar abia acum şi-a dat seama că-n bordeiul lui se simte bine orice moş. Dar de unde

bordei? De unde turmă de miei? Toate s-au dus şi-a rămas bietul de râs, că de plâns n-avea bietul pe nimeni să-l plângă. Şi-ntr-o dimineaţă de mărţişor, după ce toată ziua trecută Rodi plânsese şi oftase întruna, de parcă i se-necaseră corăbiile, iar el a plâns de mila ei, şi-a luat lumea-n cap şi a plecat aşa, pe nesimţite de lângă ea. S-a dus pe Bâtia, pe unde-i fusese sălaşul; nici urmă nu se mai vedea; şi-a făcut semnul crucii şi s-a culcat într-un luminiş ca un muzan, depănându-şi firul vieţii; venise de dincolo de Dunăre, neputând să-ndure ocara turcului cotropitor; îşi iubea neamul şi graiul, dar şi printre-ai lui nimeni nu l-a luat în braţe; nici el nu mai ştia pe unde-a colindat cu turma şi câte a păţit. Se stabilise aici la noi, că nimeni pe unde s-a dus nu i-a arătat un surâs, deşi avea suflatul ca pâinea caldă. Zadarnic îi intrase Rodi la inimă, şi-o iubea cum iubeşte albina o floare de drâmbovnic.

A zăcut zile de-a rândul, refuzând să-şi umezească măcar buzele cu un bob de rouă. S-a stins încet, cu o rază de soare strecurată printre vârfurile tufanilor, în loc de lumânare, jelit de plânsetele mierlelor cernite. Atunci a venit Zâna Pădurii şi i-a acoperit trupul cu pământ reavăn, vărsat dintr-un mal:

– Ai fost om bun la suflet şi bogat la minte, dar ai iubit o văduvă tânără, care nu mai putea iubi, omule! Fie ca după moarte să-i porţi numele, că şi aşa ţi l-au dat oamenii din necunoaşterea numelui tău, iar ea să aibă parte de-un nume scos din durerea pe care am s-o fac s-o simtă! Să fii în veci folositor plugarilor truditori, ce grijile şi nevoile îi rod şi doare; ea pe poteci şi oriunde călcată-n picioare să fie! Şi a răsărit din trupul lui o buruiană ciudată, cu floarea-nchisă-n teaca unei frunze care păstrează duhoarea trupului său putrezit. Şi mort, prefăcut în buruiană, purtând numele femeii pe care a iubit-o la bătrâneţe, rodul-pământului proroceşte de cu primăvară bogăţia roadelor ce le vor avea truditorii ogoarelor.

Trezindu-se singură, Rodi a noastră avea să-mplinească blestemul Zânei Pădurii, după ce viaţa şi-o trăise sub blestemul părinţilor. Văzând că până şi unii vecini voiau să-i sară pârleazul pe-nserat, pentru a se lăuda şi a o face de râs în sat, a pornit în căutarea celui ce nici numele nu i-l rostise. Apucată de un dor pe care Zâna Pădurii i-l trimisese-n suflet, a luat-o peste câmp, pe văi, pe marginea zăvoaielor şi pădurilor, plângând de-i şiroiau lacrimile şi strigând de-o durea pieptul:

– De ce te-ascunzi, omule, nu mă uita, vino în calea mea, nu mă uita! Ai fost atât de bun cu mine, întoarce-te, nu mă uita! Şi pe unde-i picau lacrimile, pe loc răsărea o buruienuţă plăpândă, cu flori, mici,

albastre ca ochii ei, ca albastrul cerului; dacă le rupi, repede se şi scutură. Zadarnic a tot mers plângând şi strigând până ce-a picat de oboseală, cine ştie pe unde.

De-atunci pământul s-a-mbogăţit cu două buruieni: *Rodul-pământului,* de mare folos plugarului care doreşte să afle de cu primăvară belşug în bucate, şi *Nu-mă-uita,* chip al dragostei, floare mică şi plăpândă, de toată lumea călcată-n picioare, dar de nimeni băgată-n seamă.

Şi tot de atunci lumea mai ştie că văduva care şi-a iubit cu credinţă bărbatul, fără ca el s-o iubească, e gropar pentru altul dacă se mai mărită.

De la Florea Şerban zis Şerbănescu (n. 1883, în Mozăceni); Valea Mozacului, iunie 1968.

DINŢII-BABEI

Acu' se zice că demult de tot, când purta lupul cercei şi-o iubea pe vulpe-n bordei, iar ursul aştepta pe lângă gârlici, să iasă lupul, s-o ridice şi el pe opinci, un flăcău de pe la noi a umblat nouă hotare să-şi găsească muiere frumoasă, şi-aduse una străină, de jurai că e o zână. De, aşa se povesteşte, dar fiecăruia i se pare că muierea lui e cea mai frumoasă. Pe la noi se spune să paşti iarba pe care-o cunoşti, că iarba necunoscută poate fi şi otrăvită. A uitat el, sau n-a ţinut seama că frumuseţea e ca floarea trecătoare, numai ce-nfloreşte şi repede moare; şi trandafirul cel mai frumos până la urmă se ofileşte. N-a vrut flăcăul să ştie că şi iapa se cumpără din grajd cunoscut. El, nu şi nu, să-şi găsească muiere de departe, dar să fie frumoasă ca după carte. N-a vrut să ştie că frumuseţea are aripi de rândunică şi repede zboară, că fiecare zi care vine muşcă din floarea frumuseţii; că orice iapă ajunge gloabă şi orice fată ajunge babă, şi că nimic nu este veşnic din ce e frumos, dacă are, cât de cât, şi ceva murdar pe dinăuntru. Dar, la urma-urmei, pe cine iubeşte inima flăcăului aceea este cea mai frumoasă fată. Numai că muierea degeaba-i pe deasupra floare şi sufletu-i e căcăstoare, adică e vândută necuratului, şi este rea de muscă; fiindcă femeia rea de muscă degeaba străluceşte ca trandafirul dacă-n sufletul ei şi-a făcut necuratul sălaş. Şi era muierea asta pe cât de frumoasă, pe atât de împeliţată. Cum ieşea bietul bărbat să dea la vite, pe bătătură, ea repede-n spatele casei,

se-ntindea peste uluci şi sta cu un malac de vecin, gură-n gură. Iar când pleca omul câte-o noapte, s-ajungă la târg departe, să vândă sau să cumpere ceva, ea câte trei-patru-n casă băga.

Azi aşa, mâine aşa, vuia satul, dar nu ştia nimic bărbatul, părea c-au înnebunit, până au îndrăznit unele dintre neamurile lui şi i-au zis:

– Măi Gheorghe, ai, mă, grijă de muiere, că tu de-acasă cum te duci, ea stă gură-n gură cu malacul peste uluci, iar când pleci câte-o zi şi două nopți, se ține landră cu toți. Bărbatul însă o iubea şi iubirea orbeşte, dar până la urmă tot a răbufnit şi i-a zis:

– Ascultă, nevastă, asta şi asta; cum plec eu din bătătură, tu stai cu malacu' gură-n gură, şi unde-i gardul din nuiele, le împingi aşa şi-aşa, şi-i mai dai şi altceva!

– Vai, Gheorghiță, dragul meu, să mă bată Dumnezeu, şi mă jur pe ce-i mai sfânt, că în afară de tine n-a pus bărbat mâna pe mine.

Dar femeia rea de muscă, precum pisica-n săptămâna brânzei; cum ieşea Gheorghe din sat, la coasă ori la arat, ea hop, cu câte-un bărbat. Şi rudele o aflau şi iar îi spuneau, până n-a mai putut omul răbda şi-a-nceput s-o bată ca pe coasă. Dar când dracu-şi vâră coada, femeia judecă cu noada şi jură, fără hotar, pe sfinții din calendar.

Văzând omul cum îi merge melița cu jurăminte, i-a zis:

– Fă femeie, haide la mănăstire să juri cu mâna pe racla cu sfintele moaşte că nu m-ai înşelat nici cu malacu', nici cu altu şi că minte satul.

A pus caii la căruță şi au mânat o zi şi-o noapte, până la Curtea de Argeş, la mănăstire. Şi frumoasa-ticăloasa a jurat cu mâna pe racla Sfintei Mucenițe Filofteia că ea n-a cunoscut alt bărbat în afară de Gheorghe al ei. Şi omul a pus biciul pe cai, spre casă, convins că are nevastă cinstită. Dar ce să vezi? Cum se apropiau de casă, ea tot mai stafidită şi mai urâtă se făcea. Ba i-au căzut şi dinții, de i-au rămas numai în față doi, ascuțiți ca la strigoi. Iar când s-au dat jos la poartă, minunea minunilor, a căzut nevasta moartă, iar stârvul ei puturos se prefăcu într-o bălărie sărăcăcioasă şi urâtă. Dar ce bălărie, cu seminți, cum rămăsese gura ei cu doi dinți.

De-atunci s-a umplut pământul cu această buruiană urâtă şi rea, ce-i zice „dinții-babei", unii îi mai spun şi turiță. Dar şi buruiană fiind, tot cu dracu-n ea a rămas; rea de muscă, aşa cum a fost când era muiere: cum trece un bărbat şi o atinge, îşi vâră dinții-ncârligați ai semințelor în cioarecii şi nădragii lui, că abia îi mai poate pureca bietul om. Şi bălărie

atât de urâtă fiind, tot cu năravul femeii rele de muscă a rămas: câți cu nădragi, toți îi sunt dragi, se-nfige în ei.

Şi-am încălecat pe-un fus şi povestea cu dinții-babei v-am spus. Dar mai bine-ncalec pe un jug, la o astfel de femeie să nu ajung, nici eu, nici feciorii mei, şi niciunul din flăcăii de prin sat, c-ar fi mare păcat să ții curva-n bătătură, să-ți spurce orice îmbucătură.

De la Neacşu Vochin zis Pleşoi (n. 1901); iulie 1974, Mozăceni.

GHIOCEL ŞI VIORICA

A fost odată o văduvă de război care avea doi copii frumoşi, frumoşi cum nu s-au mai pomenit: un băiețel şi o fetiță; pe băiețel îl chema Ghiocel, iar pe fetiță, Viorica. Erau ca două raze rupte din aceeaşi stea, că dacă ai fi umblat tot pământul, nu găseai alți copii mai frumoşi ca ei.

Muncea biata femeie din zori până-n noapte şi căra ca o rândunică; sosea acasă frântă de oboseală, dar numai ce-şi vedea copiii, şi era în stare s-o ia de la capăt cu munca. Ar fi săpat şi-n piatră seacă, s-ar fi trudit şi-n ocnă, numai să-şi vadă copiii sănătoşi şi mulțumiți. Dar casa fără bărbat e ca stâna fără gard. Oricât de harnică şi de cinstită ar fi fost biata femeie, gura lumii, ca apa şi vântul: nimeni nu le poate opri. Şi, să fie din nou în rândul lumii, se mărită cu un alt bărbat; tată vitreg la copii, ca umbra spinului uscat. Bine a zis cine a zis că şarpele nu creşte pui de privighetoare şi copilul fără tată e ca floarea răsărită-n piatră.

– Mai lasă-i încolo de copii, femeie, că-i mai aproape gura noastră decât a lor! zicea deseori maştihul.

I se rupea sufletul bietei mame şi căuta să ude şi floarea, dar să nu sece nici căldarea: cu lacrimi şi trudă.

– Mamă, de ce nu se joacă şi tătuțul ăsta cu noi cum se juca celălalt? Întreba adeseori Viorica.

– Mamă, tata ăsta nu mi-a făcut nicio jucărie! De ce nu-mi face jucării ca ălalt? Întreba cu lacrimi în ochi Ghiocel.

– Tata de ce nu ne mângâie cum ne mângâi tu? Întrebau amândoi. Biata mamă îşi înăbuşea jarul din adâncul inimii cu roua ochilor şi tăcea.

Trecu vara, trecu iarna şi când Crivățul adună lumea în jurul focului din vatră, femeia nu-şi găsi nici acum odihnă; ba la pădure, ba

prin sat, îşi făcea zilnic de lucru, doar şi-o împăca inima prin îndestularea casei. Zadarnică-i era truda; bărbatul, ca şarpele pe pernă: te muşcă de gât.

Într-o zi, când ea nu se afla acasă şi sitele cerului se spărseseră vărsând zăpadă cu nemiluita, ce-i veni maşterului în minte? Luă copiii, îi duse în pădure şi-i lăsă acolo. I-a căutat biata mamă, s-a prefăcut şi el că-i caută, dar nu le-au mai dat de urmă. I-a găsit Dochia Iala, zâna pădurilor şi stăpâna ielelor, înghețați ca doi sloi; a chemat un sobor de iele, i-a-mpânzit cu pânza zăpezii, au izgonit norii ca să-i lumineze făcliile stelelor şi lunii, au săpat două gropițe într-o poeniță şi i-a-ngropat în sunetul de clopoței al crengilor geruite. Pe mormintele lor au încins un dans fermecător, apoi au zburat în adâncurile lor din pădure, lăsând mormintele să fie jelite de păsările care ciripesc în zori.

După topirea zăpezii, primăvara, oamenii au găsit în poieniță covoraşele a două flori necunoscute până atunci: unele albe, ca nişte clopoței albi ca neaua, gingaşe cum nu mai sunt altele primăvara, altele albastre ca lacrimile zânelor.

A venit tot satul să se minuneze de noile flori. A venit şi mama lor; a venit şi maşterul care s-a cutremurat văzând floricelele chiar în poienița unde îi lăsase pe copii.

– De ce nu sunt şi copiii mei, să se bucure şi ei de astfel de flori? Aa suspinat printre lacrimi mama.

– Noi suntem, noi suntem, mamă! S-au auzit două voci ieşite de sub pământul acoperit de florile minunate.

– E Ghiocel, e Viorica! Ei sunt! Bucuria vieții mele! a strigat mama, recunoscându-le glasurile.

De-atunci ştie lumea povestea acestor flori aducătoare de bucurie tuturor copiilor care le culeg, bătrânilor care apucă încă o primăvară, tuturor celor care aşteaptă zilele însorite ale primăverii. De atunci şi până astăzi ghioceii şi viorelele aduc bucurie lumii întregi.

Auzită de la tata, Şerban B. Nania, în copilărie; Radu M. Badea zis Cinteză (n. 1 mai 1919), Leşile-Argeş, 1958. Legenda a avut o largă circulație; la 8 octombrie 1962 am auzit-o de la Maria Ungureanu şi Elena Gunie (n. 1945) în satul Ferigile, comuna Costeşti, județul Vâlcea.

NUFĂR VOINICUL

Acmuşi, cică a fost odată un flăcău cum n-a mai fost şi nici nu s-o afla cât va fi lumea şi pământul: frumos ca un diamant pe deget de copilă, falnic ca stejarul crescut în rarişte şi harnic de se dusese pomina în patru vânturi, până la marginile țării; la trântă cu feciorii nu-şi găsea rival, iar din caval şi solz doinea de-nfiora nu numai sufletele, dar şi apele şi codrii. Mă rog, să-l pui la rană, că nu-ți mai trebuie alt leac.

Şi era flăcăul nostru şi pescar fără pereche; nici cei din Deltă nu erau mai iscusiți decât el, măcar că aceştia cu undița-n mână se născuseră. Şi-n pragul fiecărei veri, o singură grijă avea: să dea cu undița la baltă, să facă rost de solzi pentru tot anul. Dar solzii nu şi-i lua oricum, ci avea el o taină de nimeni ştiută. Aşa că venea la baltă doar la-nceput de cireşar, după ce peştii îşi depuseseră icrele şi atunci se ostenea să prindă mai întâi o crăpceană de şase ani, iar de la aceasta scotea solzii, dar nu de oriunde, ci numai de pe pântec.

Şi mai avea obiceiul de-şi orânduia locul pentru undiță încă de cu seară, punând păsat amestecat cu băleguță de groştei, iar în revărsatul zorilor arunca undița; după vreme şi după toanele peştelui: când era înnorat, cu adiere de vânt, momea cu râmă; pe timp închis şi liniştit, punea coropişniță; pe vreme senină şi fără adiere, cu bumbişori de mămăligă frământată cu făină de ovăz. Ştia obiceiurile solzoşilor şi tuturor viețuitoarelor, ca nimeni altul.

Aşa avea să se pregătească şi la sfârşitul acelei primăveri de demult, când bătaia crăpcenilor începuse mai grăbită ca de obicei. Îşi aşezase el totul de cu seară şi la îngânarea zorilor se afla pe mal, între trestii. Sosise prea din vreme şi ca să-şi petreacă mai bine aşteptarea, îşi puse un solz în vârful limbii şi-ncepu să-i zică, de-au amuțit adâncurile ascultându-l.

Dar, deodată, se ivi printre trestiile din apă o fetică înaltă şi subțire, mlădioasă ca tulpinițele din jur, cu trupul alb ca florile de crin şi un păr de aur unduios, revărsat pe umerii ce purtau câte o steluță; iar steluțele erau mai strălucitoare decât cele de pe bolta cerului: pe luciul lin al apei, plutea ca o nălucă:

– Eşti primul muritor ce mă trezeşte din adâncuri, voinicule, vino la mine!

– Dar cine eşti tu, vedenie dulce?

– Sunt Zâna Apelor, a liniştii stăpână şi-a adâncurilor; de vei veni la mine, tu fi-vei fericit, stăpân pe nefericire.

– Unde stai tu?

– În adâncuri, într-un palat de aur, bătut cu diamante. Vino, vei fi stăpânul lui alături de mine!

– Nu voi palat de aur, îmi trebuie doar solzi să doinesc!

– Cu doina ta m-ai trezit, voinicule, şi-i prima oară când mă arăt unui pământean! Vino la mine şi-am să te spăl în apa tinereții veşnice, să fii nemuritor!

– Piei din fața mea, umbră fermecătoare! Chipul tău mă-nfioară mai mult decât liniştea întinderilor de ape şi trestii.

– Te vei căi, voinicule, ca nimeni altul ce-a trecut prin lume!

Zadarnic a stat flăcăul pe mal. A schimbat el momeala, a-ncercat mai la adânc, în felurite locuri. Nici o fâță nu-ncerca la cârlig, de parcă pierise tot peştele din iaz. A doua zi, în revărsat de zori, din nou veni la baltă, dar îşi schimbă locul. Nu-şi luase la el nici un solz cu care ar mai fi putut trezi, din străfunduri, zâna. Dar n-apucă să-şi arunce bine undița, că din nou ispititoarea răsări ca prin vrajă pe oglinda apei:

– Vino la mine, de ce mă faci să sufăr precum o muritoare?

– Dar cum te mai trezişi, ştimă, că doar nu mai doinii ca ieri!

– Chipul tău amețitor de frumos a pătruns adâncul şi l-am văzut.

Nu voi avea linişte fără tine, hai, vino în adâncuri! Flăcăul nostru, cât era de curajos, începu să se teamă. Se gândi să plece, şi-şi strânse uneltele. Dar zâna smulse un fir de trestie, o-ndoi, îi legă capetele cu o frunză, făcându-şi arc; rupse un beţişor de trestioară, îi înfipse în capăt o geană muiată de lacrimile ei şi zbârrr... cu el, de-l atinse pe fecior. O dulce furnicare îi copleşi trupul. Privi spre trestiile din față, dar zâna dispăruse. Doar chipul lui se oglindea pe luciu.

– Unde eşti, fermecătoare zână, mai arată-te o dată! Vino şi mă ia să mergem în adâncuri! Vino!

Dar zâna n-a mai apărut. O linişte de vis plutea pe-ntinderile străvezii. Nufăr Voinicul stătea nemişcat privindu-şi chipul din oglinda apei. Zile şi nopți în şir a aşteptat să mai zărească o dată înfățişarea aceea vrăjită, dar în zadar. În zori de zi, zdrobit de aşteptare, s-a prăbuşit în apă şi-acolo a rămas. Numai atunci a venit lângă el zâna cea orgolioasă; i-a acoperit trupul cu mâl de pe fundul băltii, i-a mângâiat mormântul cu mâna ei vrăjită şi-ndată a apărut o floare frumoasă ca un bulgăraş de nea - e nufărul plutind semeț pe netezimi de ape.

De-atunci şi până azi pescarii-l văd mereu pe Nufăr Voinicul înflorit alb pe apă, dar Zâna Apelor n-a mai zărit-o nimeni vreodată: stă ascunsă şi plânge amarnic în palatul ei tăinuit din înfiorătoarele adâncuri.

Auzită de la tata, Şerban B. Nania, Radu M. Badea zis Cinteză (n. 1 mai 1919), Leşile, judeţul Argeş, în multe dimineţi la pescuit pe Mozacu şi pe Drâmbovnic.

FLOAREA-REGINEI

Fericită ţară, aceea în care regele, ca să fie iubit, se arăta vrednic de iubire prin vrednicia sa; de două ori mai fericită când avea o regină cu suflet de mamă, dar nicăieri n-a mai fost pe pământ o regină ca Dochia: cu trup frumos - rupt din soarele în zori, în luna lui cireşar şi cu suflet minunat - strop din cerul fără nori, într-o noapte de florar.

Şi toţi cei bătuţi de soartă aflau la regină mângâiere şi suferinţele tuturor găseau alinare, iar cu toţii implorau cerul să-i dea viaţă lungă, sănătate, voie bună, iar cerul îi zâmbea, cu drag privindu-i chipul, însă cel mai mult se bucurau, văzând-o, zânele seninului, aşa că ele se-nvoiră s-o ia în lumea lor.

Dar cum răutatea şi prostia îşi dădeau pe pământ mâna spre a-nfrânge dragostea şi-nţelepciunea, împărţind pe oameni în tabere vrăjmaşe, tot aşa şi-n ceruri se porni lupta dintre duhurile întunericului şi ale lumii. Astfel, plănuiră dracii să câştige de parte-le, cu orice chip, sufletul Dochiei; şi urziră ei fel de fel de drăcovenii ca să-ndepărteze pe oameni de regină, iar pe ea o ispitiră în fel şi chip s-ajungă să-şi urască supuşii.

Văzând şiretenia dracilor, zânele din muzane îi dădură Dochiei o coroană fermecată cu puterea s-o apere de rele şi să-i ţină mintea trează numai pentru fapte bune. Neavând încotro şi nevrând să se lase bătuţi, dracii se duseră la împăratul Traian, stăpânul multor noroade, de-i întunecară mintea şi-l îndemnară la vărsare de sânge. Fără a sta pe gânduri, împăratul şi-a strâns oştile risipite în tuspatru laturi ale lumii şi a pornit măcel şi cruntare nemaipomenită. Iar cerul s-a-nnegrit de fumul pădurilor aprinse şi apele s-au înroşit de sânge. Luptau oştenii Dochiei

pentru apărarea patriei ca albinele în apărarea stupului, răsplătind viața prin jertfa pentru moșie. Știau ei bine că decât pâinea la Roma, mai dulce-i neghina la Dunăre, că genunchele, cu mult mai aproape de călcâie, la trup, suportă mai bine îndoiere pe țărâna țării, decât călcâie pe pământ străin.

Veniră romanii ca frunza și iarba, și când Decebal cădea înfrânt, Dochia dându-și seama că flacăra ce-ardea în sufletele supușilor, oricât de mare, nu este de-ajuns spre a topi grindina vrăjmașă, porni în grabă să aducă, de dincolo de munți, vestitele cete de călăreți ale geților de la Nistru. Dar planul reginei fu dezvăluit, iscoadele dădură lui Traian de veste și acesta porni cu-nverșunare pe urmele reginei. O pierdea el de mult din ochi de n-avea cu sine o pajură uriașă și bine învățată. Și s-a tot ținut fără popas pe urma ei tot într-o goană nebună, până departe, în munții de la răsărit. După atâta fugă, regina simți c-o părăsesc puterile. Și-atunci se prefăcu într-o ciobăniță: puse pe cap o cârpă aleasă-n război, peste cununa fermecată și intră în mijlocul unei turme de oi. Nicio făptură n-ar fi bănuit că nu e ea băciță adevărată, dar ochiul cel ager de pajură nu se lăsă păcălit: se repezi săgeată asupra reginei, îi sfâșie marama și-i smulse de pe cap coroana.

Simțind că dușmanul e pe-aproape, Dochia grăi împăratului:

– N-ai să mă prinzi vie, Traiane, iar ochii mei nu vor vedea niciodată Roma ta! Nici bufnița nu-și lasă ruina pentru o grădină de trandafiri, căci jertfa pentru țară nu-i moarte, ci viață fără de sfârșit. Decât să-mpodobesc alaiul tău ca roabă, mai bine piatră pe munții aceștia ai țării mele. Și fără șovăire, c-o singură lovitură de pumnal, își curmă zilele. Zânele cele bune, ce-o ocrotiseră până atunci, îi ascultară dorința: pe dată trupul fără viață se preschimbă într-o stâncă uriașă; în aceeași clipă, oile împietriră și ele.

Tare se veseli Traian când uligaia i-aduse în gheare coroana, dar mai mult se bucură la gândul că frumoasa regină este pe-aproape, și-i va fi în curând prada cea mai prețioasă din câte războaie purtase până atunci.

Dornic s-o găsească mai degrabă, se urcă împăratul pe vârful cel mai înalt al muntelui și scrută zarea. Pajura zbură drept spre locul unde-și lăsase prada. Se roti jivina cea înaripată de câteva ori, dar nici țipenie de ființă omenească.

Cu glas de tunet, Traian își îndemna pasărea să-și ascută privirea, să stăruie în găsirea prăzii, când deodată pajura se prăbuși tocmai în locul unde și azi se vede o piatră mare cu forme de aripi și gheare și cioc de n-ai zice că nu-i pajura lui Traian.

Cât era de neînfricat împăratul, se simți cuprins de un fior şi de-o sfârşeală. Scăpându-i din mână, coroana se rostogoli şi se zdrobi de colții stâncilor; din fiecare fărâmă răsări pe piatră câte-o floare, dar ce floare: ca nişte steluțe de scamă argintie.

Cât pe-aici era să se prăbuşească şi Traian, când zări uriaşul chip de piatră al Dochiei şi-o auzi grăindu-i:

– Cutremură-te, împărate, de forța Dumnezeului nostru! Dar află că poporul meu este şi mai puternic decât dumnezeii tăi. I-ai fi cunoscut tu tăria, Traiane, de izbuteam să chem geții de pe Prut şi Nistru, cu oştile lor nebiruite de călăreți.

Şi-auzind acestea, împăratul se-ntoarse la Roma fără prada mult râvnită şi zdruncinat de teamă. Multe veacuri au trecut de-atunci şi multe prefaceri au avut loc, dar din locurile acelea aflate pe-nălțimile munților nu s-au mai clintit până azi nici Dochia, nici Oile Dochiei, nici Pajura lui Traian; iar vânturile au răspândit pe toate piscurile Carpaților acele steluțe scămoase, de culoarea argintului cănit: *Floarea-Reginei*, căreia cei ce falsifică graiul nostru sfânt i-au spus, fără ruşine, floare de colț.

Auzită de la: tata, Şerban B. Nania; Şerban D. Iordache (n.1864, Teiu-Vale), 1948; Stoian Şt. Tantaná (n. 19 august 1888, Romanați-Negraşi), Mozacu-Negraşi, octombrie 1956; Badea Bănuță (n. 1907, Țuțuleşti), Țuțuleşti, județul Argeş, iulie 1959; Radu M. Badea zis Cinteză (n. 1 mai 1919), povestită de multe ori în 1960-1967, este singurul care îi adăuga finalul referitor la numele improvizat, „floare-de-colț".

DEGETĂRUȚ ŞI BRÂNDUŞA

Au fost odată, prin părțile Argeşului, un cioban şi o ciobăniță. El se numea Degetăruț, iar pe ea o chema Brânduşa. Aveau sute de oi plăvițe pe care le iubeau şi le îngrijeau cu sfințenia cuvenită oilor: vara, pe culmile mătăsoase ale munților, iarna, la baltă, unde găseau adăposturi, frunzare şi nutreț îndestulător. Urcau neabătuți odată cu sosirea cocorilor şi coborau domol în pragul fiecărei toamne când şirurile de gruie călătoreau spre locurile de unde veniseră, cum era datina străbună.

Aşa aveau să facă şi-n toamna aceea timpurie de demult, când suflarea rece a Crivățului a năvălit neaşteptat pe munte, mai grăbit ca alte dăți, aducând nori grei, prevestitori de viforniță.

Au aşezat degrabă poverile pe măgari, au pus tălăngi la oile fruntaşe şi zgărzi ţintuite la zăvozi; apoi au pornit spre vale: Degetăruţ doinind din caval, Brânduşa zicând duios din gură:

La Sfânta Mărie Mare
Pornesc turmele la vale
Şi se duc şi nu mai vin
Pân' la Sfântul Constantin...

Degetăruţ mergea în frunte, de vreme ce el cunoaşte mai bine căile umblate din moşi-strămoşi doar de ciobanii adevăraţi cu moştenire din tată în fiu; în urmă venea Brânduşa, iar lângă ea, dulăii cei harnici, gata să sfâşie gadinile care se apropiau uneori ispitite de larma coborârii. Dar vremea pe munte, în prag de toamnă, e vicleană ca pasărea de pradă şi înşelătoare ca apa-nvolburată a Oltului. Crivăţul şi-a înteţit bine şuierul, negura s-a îngrămădit deasă în văi, iar cerul a dat drumul tuturor sitelor: ba cu apă rece de-ţi îngheţa obrazul, ba cu măzăriche de-ţi lua vederea, ba cu spic de zăpadă.

Şi cum mergea Degetăruţ în frunte, deodată îşi dădu seama că nu se mai aud nici acioile purtătoarelor din coadă, nici lătratul gros al zăvozilor. O sumbră presimţire, pe care o au numai cunoscătorii muntelui, îi secă măruntaiele şi începu să strige:

– Brânduşaaaa!... Brânduşaaaa!... Brânduşaaaa!...

Dar glasul iubit nu mai răspunse; în locul său, de jos din vale, doar ecoul, răguşit şi tremurat de zloată, îl îngână izbindu-se de înălţimi: Brânduşaaaa... Brânduşaaaa...

Întoarse purtătoarele de tălăngi şi acioi, ca să se oprească turma, şi porni să dea roată plăviţelor înşirate pe cale; ciopoarele rare, risipite, îi sporiră îngrijorarea. Ajunse în urma turmei, dar Brânduşa, nicăieri. Din cauza negurei rătăcise drumul. Lăsă turma şi începu s-o caute. Şi a căutat-o ziua întreagă, până-n seară şi nu a contenit nici după căderea nopţii. Totul a fost zadarnic; Degetăruţ s-a rătăcit şi el.

Peste noapte a căzut zăpadă multă, viscolul a troienit turma, dând-o pradă jivinelor, iar mai sus, aproape de culme, pe Degetăruţ şi Brânduşa rătăciţi şi răzleţi unul de celălalt, îngheţaţi de ger.

Aşa i-a aflat Zâna Primăverii, în zborul său peste munţi, la vremea topirii zăpezilor. A coborât lin, mai întâi asupra Brânduşei şi a mângâiat-o cu mâinile ei de raze fermecate. Pe dată în locul acela a răsărit o floare suavă, liliachiu-violacee, gingaşă, umilă şi plăpândă, dar senină şi liniştită ca sufletul celei ce, alături de turmă, îşi împlinise datoria muncii ca nicio altă femeie pe lume.

A zburat apoi la Degetăruț şi i-a netezit cu dragoste fruntea-i de gheață. Ca prin farmec s-a ivit în locul lui o floare ca un clopoțel de mătase, mică, dar semeață, care vrea, parcă, să spună tuturor:

– Veniți spre munte, a sosit primăvara!

Plutind, zâna s-a oprit apoi asupra oițelor; plângându-le cu lacrimi de viorele, le-a prefăcut în alte oițe, floricele albe, cu frunze catifelate, ce apar în pâlcuri dese la marginile petecelor de omăt.

Şi din vremea aceea până în zilele noastre, la întâiul zbor al Zânei Primăverii, brânduşele, degetăruții şi oițele răsar scânteietoare chemând cu un glas tainic pe ciobani:

-Veniți, veniți pe munte cu turmele voastre! A sosit primăvara!

Sus pe culmea muntelui,
Să dați viers cavalului,
Mângâierea dorului
Pe fața pământului!

Auzită de la tata, Şerban B. Nania (n. 22 februarie 1908); Radu M. Badea zis Cinteză (n. 1 mai 1919); Ioniță Buică (n. Sisu Ion, 2 septembrie 1887), Leşile; Alexe Anghel Danciu (n. 1887, Babaroaga), Mozăceni, 1954; Alecu St. Dumitru (n. 25 octombrie 1908), Humele, județul Argeş, 1963.

MUSCĂRIȚA

A fost odată un bărbat şi o femeie. Şi ce-i nou în asta? Veți zice dumneavoastră. Oameni au existat de când lumea, de la Adam şi Eva încoace. Drept este, zic eu, dar nimeni nu a dat până azi de unii ca aceştia de care vă povestesc. Bărbatul era voinic şi strădalnic: în piatră seacă de săpa, şi-acolo izbutea să crească o buruiană. Femeia, în schimb, era frumoasă, atât de frumoasă, că toată lumea-ntorcea capul după ea; era ea arătoasă, dar şi mare belea la casă. Era dracu' gol, nu alta; numai coarnele-i mai lipseau. Ce zic eu drac, era mai dihai decât el: chiar cumpelițatul de şi-ar fi băgat în plug, şi pe el în scotea dator.

Şi cum vă spuneam, bărbatul era tare harnic; cât era ziulica de mare, numai trudind îl vedeai. Femeia avea şi ea apucăturile ei; dimineața se mai odihnea, că noaptea nu-i ajunge şi, după ce mai dormea, se gătea, se sulemenea şi pe-aici ți-e drumul. Umbla pe unde umbla, dar se mai întorcea şi acasă; venea exact cu o clipă înaintea bărbatului. Femeie frumoasă, cu năravul necuratului!

Bietul om, flămând şi frânt de osteneală, cerea şi el ceva de-ale gurii. Ea îi trântea pe masă nişte mămăligă acrită şi mâncare sleită. Dacă omul voia să deschidă gura, tot ea i-o lua înainte:

– Mă ții toată ziua ca pe-o slugă, doar să-ți fac de mâncare, şi tu nici nu te gândeşti la mine. Măcar de mi-ai cumpăra ba o fustă, ba o ie, ba un batic, ori ceva bunătăți din care se înfruptă bogătanii. Iar bietul om, pus cu ochii pe jăratic, îi aduce ba una, ba alta. Alerga în toate părțile să-i facă rost şi de urdă de curcă şi de lapte de cuc, numai s-o ştie mulțumită. Se întorcea după cuvântul ei ca morişca după vânt, dar degeaba: s-o fi purtat-o toată ziua în spinare, numai o clipă s-o fi pus-o jos, tot ea se văieta că-i ostenită. Bine-a zis cine-a zis că unde nu-i teamă de bărbat, nu-i ruşine nici în sat, că nu ştie bărbatul ce ştie satul. Aşa că femeia pleca tot mai des de-acasă teleleică, umblând ca vrabia din creangă-n creangă, iar seara, când venea bărbatul, iarăşi începea gâlceava.

Omul pe toate le vedea, dar tăcea, că femeia multe face, bărbatul vede şi tace. Cu duhul blândeții căuta s-o îmbuneze, doar-doar o întoarce-o pe calea cea bună. Îi spuneau lui sătenii că aşa, că pe dincolo, despre ea, că nu-i bine să ții în casă femeie nestăpânită şi bani nenumărați, dar omul nu vroia s-ajungă la gâlceavă-n casă.

În zi de sărbătoare, când o ruga să meargă împreună la horă ori la vreo petrecere, ea sărea ca arsă cu vătraiul încins:

– Cu un bocciu ca tine să ies eu în lume? Te-ai uitat în oglindă? Nici bunică-mea din groapă n-ar merge alături. Du-te mai bine şi toacă nişte lemne! Şi plecau amândoi: bărbatul să taie lemne, femeia, la horă ori prin vecini. La înapoiere, tot ea isca scandalul, ca de obicei.

Zilele se scurgeau amare, însă omul tot avea sperare. Ştia el că timpul vindecă toate, că femeia e schimbătoare ca vremea şi trecătoare ca zambila. Dar vai de boul pe care-l împunge vaca şi de casa în care cântă găina cocoşeşte; trage-a rău, pustie rămâne.

Într-o seară, bărbatul se întoarse mai istovit de la lucru. Hămesit cum era, mâncă ce i se puse dinainte, fără să se mai întrebe de ce mâncarea avea un gust cam amărui. Cum era frânt, adormi buştean, şi buştean a rămas. Scorpia îi pusese medee în mâncare. În noaptea care a urmat, teleleica îşi chemă ibovnicul, băgară pe bietul mort în sac, şi cu el la pădure, să-l îngroape. Aleseseră un loc ferit; dădură la o parte frunzele uscate, săpară groapa şi-l aruncară cu sac cu tot.

Nu-l acoperiră bine, că deodată răsună o voce din pământ:

– Marioriță, Riță, cu ce ți-am greşit, fetiță?

Ibovnicii încremeniră. Era chiar glasul celui ucis. Tot aşa de blând ca atunci când era viu.

– Marioriță, Riță... se auzi din noi, după o scurtă tăcere.

Cei doi criminali voiră să fugă. Lumini albăstrui fâlfâiră prin văzduh; de jur împrejur îi prinseră ca-n horă nouă fete înalte, zvelte şi strălucitoare. Aveau feţele ca florile de crini, părul ca aurul, revărsat până la brâu, rochii albe de mirese. Erau, pasămite, cele nouă rusalii, zâne atât de temute, care iscă furtuni, schilodesc oameni ori le fură mințile; doar pe căluşari îi ocrotesc; iar omul nostru fusese căluşar de faimă, cel mai falnic jucător dintre căluşari. Venise vremea să-l răzbune pe cel ce le slujise cu atâta credință în vremea tinereții prin Căluş.

– L-ați ucis, blestematilor! le zise o rusalie.

– Priviți-l acum! strigă alta.

Cuprinşi de groază, amanții se uitară la locul în care-l îngropaseră. Pe dată țâşni din pământ până în tăriile văzduhului un gorun falnic, cum nu mai era altul în toată pădurea.

– Vedeți-vă acum şi pe voi! le strigă altă rusalie.

Şi deodată, ibovnicii se piticiră până se făcură două ciuperci; nişte ciuperci frumoase, cele mai arătoase ciuperci din câte sunt prin pădurile noastre; colorate în roşu aprins, presărate cu năsturaşi albi, moi, ca nişte cerculeţe, însă pline de otravă. Astăzi lumea le ştie bine, le priveşte de departe, dar nimeni nu le atinge. Şi copiii ştiu cât sunt de veninoase. Unii le culeg cu grijă, le taie în bucăţele şi le pun vara în căuşe cu lapte ca să ucidă muştele ce se prăsesc prin bucătării. De-aici vine şi numele de muscăriță dat acestei ciuperci. Sau poate că aşa îşi alinta bărbatul pe Marioriţa lui, înainte de a-i fi mâncat zilele. Sigur nimeni nu ştie, pentru că oamenii care au trăit pe vremea aceea s-au mutat de mult pe celălalt tărâm. Înainte de a părăsi această lume, ei au avut însă grijă să spună urmaşilor povestea pe care v-am spus-o şi, odată cu ea, sfatul pe care vi-l dau şi eu acum:

– Nu vă atingeți de muscăriță! E plină de otravă!

Auzită de la tata, Şerban B. Nania; Nicolae T. Buică (n. 13 aprilie 1914), Leşile, 1958; Badea Bănuţă (n. 1907), Ţuţuleşti, judeţul Argeş, iulie 1959.

CICOAREA ŞI LAURUL

Hei, copiii mei, a fost frig, a şi plouat, ce-a trecut s-a şi uitat, că uitarea totu-nghite, de n-ar fi să ţină minte câte unul mai sfătos, ce-a fost rău, ce-a fost frumos; ce-a fost bun să luăm aminte, cele rele, azvârlite. Am aflat eu de-o mătuşă: ţine multe după uşă, într-o traistă şi le spune la copii şi pe la lume. Şi-am încălecat pe-un fus, drept la mătuşă-am ajuns; m-a văzut om serios şi mi-a spus un basm frumos, pe care vi-l spun mai jos.

Acmuşi cică a fost odată un bărbat şi o femeie. Pe el îl chema Laur, iar pe ea, Cicoarea. Dânsa era chipeşă, harnică şi isteaţă cum nu s-a mai pomenit: frământa coca şi cu ochii fugărea viţelu-n ogradă, iar cât sta pâinea-n cuptor, săpa în grădină. Dânsul, să-l pui la rană şi harnic de credeai că vrea să aducă în ogradă şi dealul şi pădurea. Se potriveau amândoi ca două stele din oiştea Carului Mare şi gospodăria le tot da înainte, precum colţul ierbii primăvara. Dar apă fără valuri, uşă fără vergă şi casă fără necazuri arar găseşti. Unde-i bine şi mai bine, răul şi acolo vine şi-apoi omul fără voie se trezeşte la nevoie, că nevoia e mai vicleană decât cel înţelept; unde e belşug în casă, cu multă pită pe masă şi rodeşte bine viţa, îşi vără dracu' codiţa. Aşa s-a-ntâmplat şi cu gospodarii de care vă povestesc. Când le mergea totul strună şi duceau o viaţă bună, numai ce se trezesc cu un turc la poartă:

– Bună ziua, bre, la dumneavoastră!

Rumânilor noştri le-au îngheţat sufletele; ştiau ei că bună ziua turcului însemna povară grea pe spinarea omului, iar cine intră sub ea deşelat se pomenea.

– Bună să-ţi fie inima, turcule! Da' ce poruncă te-aduce la poarta noastră?

– Iaca, bre, vreau să mă bag slugă la dumneavoastră!

–Turc slugă la român şi padişah călare pe măgar cine a mai văzut?

– Bine, bre, şi turcu' e om, şi până nu bagi cu omu-n plug, nu-l cunoşti. Eu sunt din cei care-mi fac singur ipângea. Primiţi-mă, bre, slugă şi bine o să vă meargă, că sunt sănătos la minte, n-am căzut de pe măgar şi-apoi vă apăr şi de cadiu şi de muftiu.

– Da' cine eşti tu, cum te numeşti?

– Eu sunt Azrail care-mi fac bucătura, atât cât mi-e gura; din ce mănânc mai păstrez câte ceva, pentru câte-o zi ploioasă, căci nu sunt din

cei scumpi la tărâțe și ieftini la făină, să strâng cu acul și să vântur cu sacul.

Românul, cinstit, se lăsă repede ispitit; gospodarilor noștri le căzu turcul la inimă. De unde să știe ei cine este Azrail, că nichipercea fusese izgonit din iad de tartorul Sarsacot și că ucigă-l-crucea, cu înfățișare de turc, voia să-și spele greșeala atrăgându-i în păcat tocmai pe ei?

– Și cum să ne fie tocmeală, măi Azraile? îl întreabă gospodarul.

– Apoi, eu cred, bre, că la dumneavoastră e avere frumoasă, nu sunteți cupiți la plată.

– Ce se vede, turcule, am agonisit cu trudă, că numai trudind scapi de sărăcie! Și-apoi nici chiabur nu e bine. Când ești bogat, te temi de hoți, când ești sărac, te temi de toți. Noi nu suntem nici așa și nici așa. Cum muncim, așa avem, că de când e lumea, omul cum își așterne, așa doarme.

– Bre, la dumneavoastră, minte cu carul, dar să nu zici ce zi frumoasă, până nu va însera. Așa sunt și eu: mai bine sărac și curat. Să stăm strâmb și să grăim drept; eu la dumneavoastră, pe-un an, așa mă bag. Eu spun la Cicoarea o ghicitoare și mai fac două lucruri de ghicit. Dacă dezleagă tot, nu plătiți nimic, dacă dezleagă două, plătiți o sută de piaștri, iar dacă numai una, două sute de piaștri plată să fie. Apoi și Cicoarea să facă la fel și eu cinstit plătesc tot așa. Cum Laur își știa nevasta isteață, se-nvoi, da-i zise turcului:

– Mai bine tocmeală dușmănească și plată frățească, turcule, să nu se-ntâmple ca tot tu să munceşti și tot tu să plăteşti! Odată tocmeala făcută, așa rămâne și tu știi că la nevoie căţeaua turcului mănâncă și mere pădurețe.

– Hei, bre, dacă ai făcut bine cuiva, fereşte-te de el, că dacă i-ai făcut rău, se fereşte el de tine! Mie-mi place la dumneavoastră și cine iubeşte trandafirii le rabdă și mărăcinii.

– Da, măi Azraile, dar trandafirul mai întâi de ghimpi să ți-l cureți, apoi să-l duci la nas! Cu toată șiretenia lui, dracu se cam vedea încurcat, dar se gândea la porunca lui Sarsacot și simțea foc în spinare aducându-și aminte de ea.

– Bine, bre, să trecem la probă! Pun eu prima întrebare soției matale. Te-nvoiești?

– Mă-nvoiesc.

–Apoi ghici mata, ghicitoarea mea:

Și prin sat și prin pustiu

Viul naşte pe cel mort,
Mortul naşte pe cel viu.

– Asta o ştiu eu bine de mult, de când eram fetiţă şi aveam ca leagăn o copăiţă, îi răspunse femeia, este oul şi pasărea. Turcul - adică necuratul - îşi muşcă buzele, dar nu avu ce face.

– Acum spune şi mata mie o ghicitoare! Şi spusè şi femeia noastră:

– Care fructă e dulce când e crudă, acră când se coace şi amară când se trece? Dracul să amuţească, nu altceva. Se gândi, se răzgândi, dar nu fu chip s-o dezlege.

– Spune-mi tot mata, că eu nu pot şti aşa ceva!

–Este femeia, măi Azraile: până să se mărite este foarte drăgăstoasă şi dulce, de li se scurg ochii tuturor după ea; după ce se mărită devine acră, că toţi bărbaţii se întreabă: de unde or fi femei rele, că toate fetele sunt bune; apoi, după ce femeia îmbătrâneşte, vai, se amărăşte şi numai nevoia o face pe bătrână să alerge şi pe adormit să se trezească.

– Aşa este, îngână spurcatul cu o mutră plouată şi cu inima sărată.

– Acum să ne gătim de-a doua ghicitoare. Se duse dracu mai pe după casă, ferit de ochii gospodarilor, prinse o muscă şi veni cu ea la gospodină.

– Ia ghiceşte mata ce am eu în mână?

– Ce ai prins pe după casă!

– Şi ce am prins?

– Păi asta este a treia întrebare; dacă vrei să-ţi răspund... îngână femeia nedumerită, că nu ştia ce are turcul în pumn.

– Nu, nu, să fie pierdută şi a doua, scrâşni aghiuţă. Simţea că asudă şi prin urechi de ciudă. Acum pune mata a doua întrebare, bre! Femeia luă o sită, o duse la gură şi tuşi. Apoi îl întrebă întinzându-i ciurul:

– Pe unde a ieşit? Luă dracul ciurul, se chiorî, se zgâi tot, prin toate găurile şi-n cele din urmă îi arătă o găurică mai într-o parte:

– Pe-aici!

– Nu, turcule, pe-aici! Îi zise ea, arătându-şi gura.

S-a lovit dracul peste frunte cu palma, să-şi spargă ţeasta, nu altceva.

– Mai bine să-ţi lipsească banii din buzunar decât mintea, că nu credeam ca o femeie să ştie atâtea şi să mă-ntreacă!

– Sunt femei şi femei, turcule: unele privesc şi nu bagă nimic în cap, altele bagă în cap fără să privească, pentru că nu este totul să priveşti, ci totul este să înveți cât trăieşti că, dacă doar privind ai ajunge meşter, câinii de mult ajungeau măcelari!

– Bre, bre, nici o avere nu-i mai bună ca minte, tare mi-ar place să muncesc la dumneavoastră, chiar dacă aş plăti şi trei mii de piaştri, nu trei sute! Dar să trecem şi la a treia întrebare, la a treia probă!

Scoase dracul o aţă din buzunar, luă un inel şi-l legă la unul din capete; apoi celălalt capăt al aţei îl legă de un cui bătut în perete, astfel ca inelul să atârne de sfoară. Scăpără şi dădu foc aţei; aţa arse, dar inelul rămase agăţat de scrum ca şi când aţa ar fi fost întreagă.

– Bre, fă şi dumneata ce-am făcut eu, dacă ai o aţă fermecată ca asta! Femeia zâmbi:

– Apoi cu lucruri de astea să păcăleşti dumneata copiii! Poate ai nevoie de aţă mai multă; băgam una mai lungă în saramură, o ţineam o zi şi o noapte şi apoi o lăsam să se usuce. Ai apoi aţă fermecată... să tot păcăleşti. Când auzi dracu una ca asta, îl apucă sughiţul. Femeia se duse până în grădină, chemă pe Grivei, îi smulse un fir de păr din coadă, îl trecu printre unghii de-l răsuci ca pe un inel şi-l aduse turcului:

– Îl vezi?

– Îl văd.

– Îndreaptă-l! Îl luă nechipercea în mână, îl întinse de capete, îl bătu între palme, îl îndoi, îl răsuci, îl dezrăsuci, zadarnic! Şi Azrail se tot muncea, firul mai rău se răsucea.

– Bre, parcă ar fi viu de se tot strâmbă aşa!

– Mai încearcă, Azraile, încercarea moarte n-are! A reuşit el turcul să vină de la Stambul la Brăila, chiar după ce i-a murit cămila şi tu, care te dai aşa isteţ, nu reuşeşti să-ndrepţi un fir de păr? Din nou ucigă-l-toaca îl întinde, îl destinde, îl îndoaie, îl dezdoaie, până ce-l bagă în gură să-l înmoaie. Femeia să leşine de râs:

– La noi e o vorbă, Azraile: omul înţelept nu pune la încercare nici paharul, nici femeia, căci de la pahar ajungi la amar, iar de la testemea, la belea! Şi râdea gospodina de-i curgeau lacrimile de atâta râs.

– Nu înţeleg, bre, de ce atâta râs la dumneata?

– L-ai băgat în gură, turcule!

– Şi ce dacă, bre, am vrut să-l înmoi.

– Să-l înmoi, ca să-l dezdoi, dar e din coada lui Grivei. Auzind de unde e luat, s-ar fi dat dracu peste cap, să se facă nevăzut, să nu mai vadă

femei cât este iadul iad, dar porunca stăpânului era poruncă şi fără îndeplinirea ei nu putea aghiuță să pupe nici măcar poarta gheenei. Păcălit, jupuit, oricum trebuie să-i tragă pe gospodari în păcat, ca să fie primit de unde a plecat.

– Bre, bre, nu-i bine să te ruşinezi a învăța ceva şi de la cel de jos, dascăl să-ți fie orice om cu înțelepciune, căci de la înțelept, până la moarte ai de învățat! Eu plătesc cinstit trei sute de piaştri şi vă slujesc cu credință un an de zile; cum ne-a fost cuvântul, aşa să fie, că pe unde iese vorba, iese şi sufletul. S-a pus dracul pe muncă şi pe alergătură; ara, semăna, îngrijea vitele, dichisea gospodăria ca un om de cinste şi slujitor cu credință. După ce le căpătă încrederea, începu să-şi verse răutatea.

– Bre, Laure, îi zise el într-o zi, toate ar fi bune la tine, bre, doar una nu-mi prea place!

– Spune-mi, Azraile, suntem doar prieteni şi cuvântul prietenului este sfatul cel mai bun!

– Bre, bre, aşa este, de vrei să ai ceva bun în viață, câştigă-ți un prieten, căci duşmani naşte şi mama! Eu te țin de prieten, bre, şi tocmai de-asta aş vrea să-ți spun ce-am dovedit eu, dar este o veste de plâns, bre, şi când plâng ochii, plânge şi inima!

– Prietenul se cunoaşte şi la bine şi la rău, că doar cine te face să plângi nu are parte de râs.

– Da, bre, dar e prea trist ce am să-ți spun!

La stăruințele omului nostru, dracu începu:

– Bre, la noi, la Turcia, este o vorbă: din prost paşă, din scândură cleşte de jar şi din femeie ideal să nu-ți faci niciodată. Frumoasă şi harnică-i nevasta ta, dar de, cine are femeie frumoasă şi palat la margine nu duce lipsă de gâlceavă şi război; pentru femeia frumoasă patru ochi îți trebuie; cu doi să vezi şi cu doi să faci de strajă. Gospodarul pricepu ce vrea să spună turcul şi-i zise direct:

– Nu bate şaua să priceapă iapa, Azraile, zi mai bine că e mai greu să păzeşti o turmă de iepuri decât o femeie!

– Aşa, bre, mai repede păzeşti un sac de pureci, că dacă te dezbraci, purecii în hainele tale se-adună, dar femeia, dacă-şi vede bărbatul că se dezbracă, atunci se duce, că este sigură de el că stă acasă. Aşa face şi nevasta ta, Laure, am văzut-o cu ochii mei. Când pleci tu la muncă, pleacă şi ea pe marginea pădurii cu vaca; o lasă să pască, ba uneori o mai şi priponeşte şi intră în lăstar, ba cu un cioban, ba cu un pădurar.

Ştia spurcatul că gelozia e soră bună cu nebunia şi tot s-a ţinut de capul lui până i-a luat minţile. Într-una din zilele când gospodina se afla pe luncă, necuratul bău cu Laur câteva pahare de vin, având grijă să-i pună în băutură nişte picături de otravă din buruienile iadului. Apoi îl luă cu sine în luncă să-i dovedească necredinţa Cicoarei. Acolo îi zise lui Laur, care clocotea înnebunit de orava iadului:

– Tu stai ascuns aici, iar eu mă pitesc în altă parte, să nu ne vadă împreună, câte unul ne putem feri mai bine.

Se ascunse Laur în nişte buruieni din marginea unui ogor, iar spurcatul, mai deoparte, se dădu de trei ori peste cap şi se făcu un cioban înalt şi chipeş, a cărui pălărie îl făcea nevăzut de ochii celorlalţi, numai Laur, otrăvit de zeama cea blestemată, putea să-l vadă. Se apropie ucigă-l-crucea de Cicoarea, îi suflă în faţă şi o adormi. Când femeia dormea dusă, o luă în braţe, o culcă pe iarbă şi începu s-o mângâie. Laur, turbat de mânie, alergă spre ei. Dracul o luă la fugă, bucuros de izbândă.

– Nemernico! Îi strigă el, lovind-o. Te faci că dormi, deschide ochii până nu ţi-i deschid eu! Îi apăsă în neştire pe ochi până i-i scoase, şi-i aruncă în iarbă. Ca prin farmec, îi apăru în faţă Zâna Luncilor, ocrotitoarea florilor şi-a tuturor ierburilor:

– Laure, Laure, te-ai lăsat ispitit de întunericul iadului şi-ai băut din otrava diavolului. Blestemat să fii în vecii vecilor, de otravă şi întuneric să ai parte! Şi pe dată bărbatul se nărui, iar din pământ răsări laurul, căruia unii-i mai zic şi ciumafaie, acea buruiană înaltă şi frumoasă, cu flori albe dar otrăvite, de atunci hărăzite a se deschide când bezna şi singurătatea-s pe aproape, iar oamenii şi lumina, departe. Zâna Luncilor luă ochii Cicoarei din iarbă, îi puse la locul lor şi făcând un semn, grăi:

– Tu de lumină şi oameni iubită să fii şi floarea iubirii mereu să rămâi! Pe loc şi Cicoarea se făcu o buruiană cu tulpinişte subţiri şi frunze mărunte, dar cu flori parcă rupte din bolta cerului, aşa cum au fost şi ochii ei. De-atunci cunoaşte lumea atât laurul, cea mai hulită buruiană, având în ea otrava iadului, cât şi cicoarea ce se deschide cu un surâs după ridicarea soarelui şi se închide, cu o clipeală, la asfinţitul lui.

Auzită de la mama, Constantina Nania (n. Buică, 9 octombrie 1905, Mozacu); Ştefan D. Tantaná (n. 12 septembrie 1861, în Romanaţi-Mozacu), 1943-1944; Radu M. Badea zis Cinteză (n. 1 mai 1919), Leşile, judeţul Argeş, 1958-1970.

FLOAREA-PAŞTELUI

De povestea ce urmează, copii, mă cutremur şi acum, la fel cum se cutremura bâtul când mi-o povestea la gura sobei, gândindu-se la cutremurarea bâtului de la care şi el o ştia! I se înnourau ochii şi i se zbârlea pielea când îşi începea povestea cu un cântec ce semăna mai mult a jelet:

Duce-te-ai, să mi te duci,
Pân-oi cădea rob la turci,
Rob la turci, pe Marea Neagră,
Să tragi, neică, la catargă!...

Veacuri şi veacuri de-a rândul, gândul şi teama de robie au muşcat inima românului ca un şarpe nevăzut. Nu ştia omul când îi vine ceasul să-şi piardă volnicia, că ceambureuri peste ceambureuri zăhăiau ca noajăle înfometate în sus şi-n jos pe Drumul Giurgiului, de la Dunăre până la Piteşti şi chiar mai în sus.

Numai ce se auzeau clopotele pe la biserici ori se zăreau focurile aprinse pe piscuri, făcându-se şfoară, că începea jalea bejeniei. Îşi punea omul în căruţă ce putea, îşi lua vitele şi apuca pe cărările codrilor. Se pornea îndată şi pârjolul. Scotoceau spahiii şi luau tot; unde nu găseau nimic, puneau foc. Mormane de cenuşă rămâneau pretutindeni. Şiruri de robi ferecaţi în lanţuri erau mânaţi pe Drumul Giurgiului, trecuţi Dunărea şi duşi cine ştie unde; în robie erau luaţi doar oamenii buni de muncă şi copiii; bătrânii erau sfârtecaţi cu iataganele, rareori rămâneau sloboziţi.

Întrebaţi pădurile,
Că ştiu toate valurile:
Jaful turcului şi-amarul
Ce-l lasă-n ţară tătarul.

Numai codrii ştiu jalea oamenilor în bejenie; numai pământul cunoaşte ploaia lacrimilor, atunci când oamenii nu prindeau de veste că năvălesc păgânii. Aşa s-a-ntâmplat într-o zi de Sfintele Paşti. La marginea satului, pe vale, se-nvârtea hora. Când tinerii jucau şi părinţii se veseleau privindu-i de pe margine, numai ce trece pe deasupra un corb croncănind a pustiu şi scăpă din plisc o bucată de stârv. S-au cutremurat cu toţii de aşa prevestire.

Fire-ai, corbule, să fii,
Că vrei satele pustii
Şi voinicii pe câmpii;

Doreşti molime în turme,
Războaie să lase urme!...

-Vin turcii, vin turcii! Se auzeau zeci şi zeci de glasuri de pe culmea dealului.

Un nor de praf se ridica pe Drumul Giurgiului; erau aproape; se auzeau ropotele copitelor în goană. Robia... altă cale de scăpare nu mai era!

Şi flăcăii şi fetele, cu toţii se aruncară în fântâna din poiana horei, aşa cum erau îmbrăcaţi de sărbătoare, cu haine noi, cusute de Paşti, în postul cel mare, cu şabace şi altiţe sclipitoare în lumina soarelui; fetele cu salbe la gât, flăcăii – cu pene la pălării şi garoafe în piept; toţi gătiţi ca de Paşti, ca pentru ultimul ceas. Ultimul lor ceas a fost vesel, la horă, şi toţi au ales veşnica în locul robiei.

Nici o moarte nu-i amară
Ca moartea de primăvară
Pe-nfrunzitul codrului,
Pe cântatul cucului
Pe pornitul plugului,
Dar decât robit la turc,
Mai bine mort sub pământ!

Nimeni nu se mai gândea să ia calea bejeniei. Doar doamna preoteasă, care venea într-o caretă de la biserică, crezu că ar mai putea scăpa dând bice cailor, spre codrii dinspre munţi. Dar spahiii o zăriră şi începură s-o alerge. Şi-au alergat-o cale de două conace, până departe, în făgetul dealurilor. Sub deal i s-au poticnit caii albiţi de spume şi au căzut. A luat-o la fugă pe jos, în desişul pădurii, dar păgânii urmăritori au prins-o. Înfricoşător au batjocorit-o... ce moarte cutremurătoare a avut...

Lumea nu a uitat niciodată blestemăţia păgânilor. Din ia cu altiţe şi şabace a doamnei preotese au răsărit, din fiecare fâşie, din fiecare petic, nişte covoraşe verzi, stropite cu flori albe ori galbene, pe care oamenii le duc la biserică în fiecare primăvară de Vinerea Mare, iar copiii, în fiecare dimineaţă de Paşti, cu buchetele din aceste flori primesc împărtăşania.

E Floarea-Paştelui, amintire de jale a acelui Paşti de groază din vremea năvălirii turcilor.

Legenda privind năvălirea turcilor şi aruncarea tineretului în fântână de teama lor a circulat în toate satele de pe Drâmbovnic şi Mozacu, din judeţul Argeş, specificând că întâmplarea a avut loc la început de brumărel, când întregul sat se afla la o nuntă, fără partea a doua, referitoare la preoteasă şi

Floarea-Paştelui; în mai toate satele oamenii indicau chiar şi zona în care s-a aflat fântâna. Legenda, cuprinzând şi partea a doua, am auzit-o de la tata: Şerban B. Nania (n. 22 februarie 1908); Şerban D. Iordache (n. 1864, Teiu-Vale), 1947; Drăgoi I. Nania (n. 1882), Leşile, 1949; Radu M. Badea zis Cinteză (n. 1 mai 1919), Leşile, 1968, toţi de pe Valea Mozacului, fiind singurii cunoscători din Teiu-Vale şi Leşile care ştiau legenda în întregime. Singura persoană care o cunoştea în această formă, în afara zonei istorice Vlaşca, a fost Ghiorghe Gh. Stroe (n. 23 octombrie 1893) din Cetăţenii din Vale - Muşcel, iulie 1965, ceea ce dovedeşte aria mare pe care a circulat legenda

CĂMAŞA LUI DUMNEZEU SAU ROCHIŢA-RÂNDUNELII

– Bahta dela Delo!

– Te traizel hai te avel bahtalo! Şo mai caresu?

– Mai mişto, mai mişto şi tocmai de-asta am să vă spun una veche, dar adevărată, despre un ţigan cum n-a văzut lumea: negru tuci, la chip şi la suflet, de-o răutate... că era negru-n ceru' gurii ca Grivei al lui Ciocârnei.

Este cea mai grozavă întâmplare pe care o ştia Troacă al lui Poştoacă şi se jura bătându-se cu pumnu-n piept că este adevărată, că s-a petrecut cu unul din seminţia lui, căci până nu faci foc, fum nu iese, şi nici o vacă nu-i botezată Tărcaia dacă nu are măcar o pată. De la această petrecanie au rămas ţiganii speriaţi ca iepurii care au scăpat după o vânătoare cu bătăiaşi.

Străbunicul lui Troacă a fost un faur vestit şi avea mână de aur, iar a lui făurire îi aducea cât o moşie, căci din baros şi nicovală nu scotea doar o para chioară; curgeau banii gârlă.

Faur cu renume, nu ducea lipsă de lucru şi dacă uneori nu curgea, tot pica, aşa că meşterul nostru era mereu cu banu-n pungă. Şi cum era ştiut în fierărie ca Buică prin dărnicie, veneau la el ucenici din toate părţile să înveţe meserie, că aşa a fost de când lumea: mai întâi trebuie să fii ucenic şi apoi meşter, că meşteşugul vreme cere, nu se-nvaţă din vedere; calul de ştii să-l potcoveşti, ca paşa ai să trăieşti, dar de iese din hotare, un paşă moare de foame; toţi se ascund de el şi nu-i dau mâncare.

Dar cum vă spuneam, ţiganul nostru era de-o răutate şerpească; nu era zi de la Dumnezeu să nu facă vreo faptă drăcească: parcă mâncase

laur, nu altceva; îi tuna şi fulgera şi-i oropsea pe bieţii ucenici de mâncau pâinea muiată cu lacrimi, că lacrimile lor nu le usca nici dogoarea de la foale, nici căldura de la soare. Şi mai avea cioatina şi un alt năravː obişnuia să înjure, româneşte şi ţigăneşte, nu numai de sfinţii din calendar, ci şi de alţii doar de el ştiuţi.

Şi unde nu trece Dumnezeu cu Sfântul Petre într-o primăvară pe la poarta lui, că pe vremea aceea se vede treaba că Stăpânitorul şi sântul Lui dormeau mai puţin şi umblau mai mult prin lume, să-ndrepte pe cei căzuţi în greşeală – tocmai când balaoacheşul îi pomenea numele şi grebla cu care risipeşte seara stelele şi le adună dimineaţa. Atotputernicul, dar şi Sfântul Petre, au simţit acru în gură şi în gât şi li s-au muiat picioarele auzind asemenea măscări. Se hotărî Ziditorul să-i dea o lecţie s-o ţină minte toată seminţia ţigănească şi intră în lucrătorie:

– Bună treabă, meştere!

– Bună să-ţi fie inima, moşule, da' cu ce-ţi pot fi de folos, că nu te văd nici cu cal, nici cu măgar; nu cumva vrei să-ţi potcovesc toiagul?

– Iaca, aş vrea să mă-nveţi meserie!

– Calul bătrân nu se mai învaţă în buiestru, moşule!

– De, taică, omul învaţă cât trăieşte, mai ştii că n-oi învăţa şi eu ceva?

– Crezi că fierăria, tătucă, este jucărie? Te ia dracu bătând la baros. Şi-apoi mai poţi mata să-l ţii de coadă?

Când auzi Dumnezeu de dracu, strâmbă din nas, căci orgolios din fire, nu prea-i place s-audă numele potrivnicului său, dar a-nghiţit în sec.

– Încerc să-nvăţ, taică, iacă, mă angajezi ucenic până-n primăvara viitoare, la venirea rândunicii. Cât mă costă?

– Atât.

– Bun, ia colea banii. Bagă mâna în chimir, îi întinde suma cerută.

– Ţi-i dau de la început, să nu crezi că sunt cărpănos şi cârtitor. Ce a păţit Dumnezeu în anul acela ştie numai măgarul care trage la râşniţă. Înjurături şi drăcuieli, ciomăgeli şi răbufneli, de parcă ar fi fost rob la tătari, nu ucenic. Dar ce să facă? A răbdat, că răbdarea trece marea şi Dumnezeu e tare răbduriu, nu se grăbeşte, doar nici lumea n-a făcut-o într-o zi. Se mira şi ţiganul de aşa ucenic şi îşi zicea adeseori în sinea lui: bine-a zis cine a zis, că de n-ai bătrân, să-l cumperi, că nu degeaba se spune că bătrânu-ţi împleteşte şi funie de nisip. Dar iată că timpul trece, viaţa petrece şi ajunse şi sorocul

– Meştere, a venit din nou rândunica şi mi-a sosit văleatul să-mi dai proba de lucru!

– Apoi ai învăţat destulă meserie, pupa-te-aş, ce probă să-ţi mai dau?

– Ia cheamă-ncoa' pe baba ceea de pe drum!

Se dezbracă Dumnezeu până-n brâu, îşi puse cămaşa în cui, umflă foalele, încinse cărbunii mai tare ca pe cei din iad. Şi unde nu luă pe mătuşă şi-o aruncă pe foc, de-au rămas toţi înmărmuriţi. O arse bine, o trase pe nicovală, îi izbi câteva baroase şi-o aruncă în apă, la călit. Minunea minunilor: din jgheab ieşi o fată, cum era baba odată.

– Cunosc meserie, meştere?

– Te-ai făcut al dracului de m-ai întrecut şi pe mine, că făr' de tine muream şi asta n-o mai aflam. Pe semne că toţi cei de faţă îşi pierduseră minţile de n-au bănuit măcar că numai Dumnezeu putea săvârşi o astfel de ispravă.

Cum plecă moşneagul, ţiganul repede chemă pe mă-sa s-o-ntinerească:

– Aorde, cans semas cei bari, semas lulughi! O aruncă pe foc, o arse zdravăn, o puse pe nicovală, o zdrobi cu câteva lovituri şi o azvârli în apă. Sfârâi şi se făcu cenuşă.

– Na, că n-a ţinut la călit, mânca-te-aş, strigă ţiganul buimac.

Toţi din jur au înmărmurit şi nici nu s-ar fi dezmeticit ei dacă Dumnezeu n-ar fi pierit ca un fum, săvârşindu-se şi o altă minune: o rândunică, cât este ea de mică, luă în cioc cămaşa pe care Atotputernicul o lăsase în cui, zbură cu ea, dar o scăpă din cioc; pe dată cămaşa se prefăcu într-o floare ca o cordiţă cu frunze ca nişte săgeţi ce se-nfăşurară pe plantele din jur şi vrea parcă să se ridice spre ceruri, cu ghirlande de cupe trandafirii şi dunguliţe albe. Au tresărit cei de faţă ca dintr-un somn adânc şi-au strigat:

– Asta-i cămaşa lui Dumnezeu, căci nimeni altul nu putea fi acel moşneag!

De atunci ştie lumea această floare suavă şi surâzătoare care-ţi umple sufletul de bucurie şi faţa de zâmbet, chiar lovit de valuri şi necazuri. Unii îi mai spun şi rochiţa-rândunelii, întrucât rânduneaua a scăpat-o din cioc pentru a se împlini minunea.

Tot din vremea aceea, trecând pe lângă floare, ţiganii o privesc lung, dar cu sfială, căci urmaş din urmaş nu poate uita o asemenea învăţătură, iar fapta vorbeşte mai pe-nţeles decât cuvântul şi fericit este cel ce-şi măsoară lucrarea înainte de-a o începe, şi-i judecă urmările

înainte de a o săvârşi; dar pilda de preţ se prinde de ţigan ca apa de gâscă şi ţiganu-i tot ţigan şi-n ziua de Paşti. Îmi spunea Troacă:

– Aşa suntem noi, ţiganii, mânca-te-aş, ca măgarul: nu învaţă să înoate până nu-i ajunge apa la urechi şi-apoi plânge inima, plâng şi ochii, plâng ochii, plânge şi inima, după faptă şi răsplată; fiecare este şi tatăl şi fiul faptelor lui! Povestea este adevărată, tot neamul meu o ştie.

Auzită de la: Marin Coman zis Fănicaru (n. 1893), Leşile, 1946; Marin Gh. Ciricliu (n. 1867, Broşteni, judeţul Argeş), Zidurile (Vai-de-Ei), 27 decembrie 1953.

LEGENDE
DESPRE ANIMALE

BOII-POPII

A fost odată, prin Muşcel pe la noi, un popă. Popi au fost mulţi pe lume, dar ca ăsta, să fi colindat pământul în lung şi în lat şi nu găseai altul să-i facă pereche. Era tare hain şi hrăpăreţ, hapsân şi atât de zgârcit, că la masă bea ciorba din strachină, ca să nu tocească lingura. Cât era ziua de mare plănuia cum să strângă avere, pe cine şi cum să-l mai înşele. Se uita şi-n pridvor, doar i-o pişti vreun izvor. Mă rog, era slujitorul lui Dumnezeu, dar cu năravul dracului. Slugilor le dădea mâncare doar o dată pe zi, însă când era vorba de muncă, se arăta foarte darnic: le dădea de lucru şi ziua şi noapte.

Şi avea popa o cireadă de boi şi alta de vaci ca niciun boier de prin apropiere: sute şi sute. Ca să le ducă la păşunat, nu tocmise calicul decât vreo câţiva flăcăiandri, ca să nu-l coste mult. Şi bieţii băieţi alergau toată ziulica, că abia îi mai ţineau picioarele să-i aducă seara acasă. Întotdeauna se culcau flămânzi, fiindcă bruma de merinde pe care o primeau dimineaţa la plecare o mâncau la prânz.

Se gândi popa, într-una din zile, să se ducă la imaş să vadă cum îi este îngrijită cireada. O luă el binişor pe sub poalele pădurii până lângă izlaz şi se aşeză pe o costişă, sub un stejar bătrân şi stufos de unde privea la băieţii care alergau iepureşte după dobitoacele nărăvaşe. Na, Joiana! Ho, Bălaia! Na, Duman! Ho, Prian! Şi nu le stăteau picioarele nici cât ai clipi. Râdea popa de alergătura băieţilor de parcă văzuse nişte pehlivani făcând panglicării, nu nişte biete slugi care alergau să-şi dea duhul pentru un boţ de mămăligă şi o simbrie de babe chioare. Câte un băiat, alergând după câte o junică lovită de streche, se mai împiedica de vreo buruiană sau de vreun ciot şi cădea de-i sărea căciula, hăt, departe. Şi popa râdea, râdea cu gura până la urechi, de i se udaseră şi barba şi pantalonii de atâta râs. Se năduşise pâciul de-i mirosea şoriciul.

La ceasul prânzului îl apucă pe popă un râs şi mai şi; să-l găsească damblalele, nu alta. Flăcăii nu aveau timp să se aşeze jos pe iarbă, să mănânce în tihnă bucata de mămăligă cu brânză şi ceapă pe care le-o dăduse popa. Alergând după dobitoace, băgau mâna în traistă, rupeau câte un dumicat de mămăligă şi-l vârau cu grabă în gură, apoi câte o fărâmiţă de brânză, dacă nu nimereau ca fărâmiţa să fie tot de mămăligă. Se mai întâmpla să le cadă şi boţul din mână; se aplecau repede, îl luau de jos şi-l aruncau în gură fără să se mai uite la el dacă este înţărânat. Şi popa mai tare râdea.

Se sătură afurisitul de râs şi se aşează şi el să mănânce. Scoase din traistă o jimblă şi nişte hartane de gâscă, o ploscă pântecoasă, îşi muie gâtlejul cu câteva înghiţituri zdravene din sângele Domnului şi-ncepu să-i râşnească măselele, parcă nu gustase nimic de-o săptămână. Înfuleca popa de zor, dar cu ochii tot pe argaţi.

Se ivi atunci un nod de babă sfrijită şi cocârjată, că ai fi zis că toată viaţa se hrănise numai cu rădăcini şi lăcuste în pustie.

– Celui sărac întinde-i mâna, ca binecuvântarea ta să fie desăvârşită şi pe placul Domnului! Miluieşte-mă, părinte, şi pe mine cu o bucată de mămăligă, că multe zile n-am pus mâncare în gură!

– Pleacă, cotoroanţă, îi vezi? Aleargă şi tu ca ei şi am să-ţi dau şi ţie o bucată de mămăligă.

– Fie-ţi milă, părinte, de bătrâneţele şi de neputerea mea!

– Piei de-aici, uscătură, că te-azvârl de-ţi îndrept cocoaşa!

– Cartea înţelepciunii lui Isus, fiul lui Sirah, spune să nu chinui pe robul care munceşte cinstit, nici pe simbriaşul care îşi pune tot sufletul! Ai tu turme, ai grijă de ele, şi-ţi vor fi de folos!

– Pleacă din faţa mea, cotoroanţo! Ai învăţat şi tu două vorbe mergând la biserică. Astea sunt pentru prostime, nu pentru popă. Dacă mai stai, îţi rup cocoaşa cu bâta asta!

Văzând zgârcenia şi răutatea popii, băbuţa o luă la vale spre cireadă. Se apropie de un băieţel care tocmai se împiedicase şi îşi aduna frimiturile de mămăligă de prin iarbă, băgând una câte una în gură.

– Mi-i tare foame, flăcăiaşul babei, îndură-te şi de mine cu o bucată de mămăligă!

– Of, măicuţă, rău îmi pare că venişi tocmai acum când sunt pe sfârşite! Scotocind prin traistă, mai adună câteva bucăţele pe care le întinse bătrânei:

– Iartă-mă, măicuţă, dar numai atât mi-a rămas! Avem un stăpân tare zgârcit şi hapsân, că de ne-ar vedea şi morţi, tot nu ne-ar crede.

– Bine maică, cheamă-i şi pe ceilalţi încoace!

– Au să fugă vitele, măicuţă!

– Fă cum îţi spun şi ai să vezi!

La un semn al bătrânei se potoliră vitele ca oile la nămiezeală; băbuţa se făcu nevăzută; în locul ei apăru o fată înaltă şi frumoasă, cu o rochie de culoarea cerului. Alta nu era decât Zâna-Zânelor, stăpâna ielelor şi a rusaliilor.

Băieții noștri, veniți cu toții, se uitau vrăjiți când la zână, când la vitele atât de liniştite şi blânde. Popa, care văzuse şi el minunea, nu găsi că are altceva de făcut decât s-o ia la sănătoasa.

Doar un semn cu mâna făcu atunci zâna, iar popa rămase locului ca o stană de piatră. La alt semn, boii şi vacile, mânzații şi junicile se făcură nişte gângănii mici, mici şi roşii, cu dungi şi puncte negre pe aripi, pe piept şi degrabă se ascundeau care mai de care pe sub pietre şi frunze.

– Boii-popii şi vacile-popii să vă numiți cât va fi lumea lume, zise zâna care se apropie de popă, îl apucă de barbă, i-o smulse şi i-o aruncă în vânt, spre pădure. Şi iarăşi, minune; cum atingea pământul, fiecare fir de păr se prefăcea într-o buruiană cu flori mărunte şi frunze ca de cucută, numită de atunci barba-popii.

Îngrozit, popa cel spân a luat-o la fugă. A coborât în goană valea, a urcat apoi dealul şi dus a fost, în străfundurile pădurii, încotro nu se ştie, că nimeni nu i-a dat de urmă până azi.

S-a întâmplat că am trecut şi eu odată pe-acolo, am străbătut valea cu pricina şi dealul; tot acolo am aflat pentru întâiaşi dată de boii şi de vacile-popii.

Văzând eu toate astea, am gândit că povestea trebuie să fie adevărată, că dacă nu ar fi, nu s-ar povesti şi n-ar fi rămas de-atâta amar de vreme şi sat, şi vale, şi deal, gângănii şi buruieni care să poarte amintirea popii cel rău şi zgârcit, dar şi întâmplările nemaipomenite din vremurile de demult.

Auzită de la tata, Şerban B. Nania; Radu M. Badea zis Cinteză (n. 1919), Leşile, 1958; Maria B. Constantin (n. Ioniță Rada, 28 ianuarie 1895, Teiu Vale, județul Argeş), Leşile, ianuarie 1968.

VĂTAFUL ŞERPILOR ŞI CIOBANUL (RĂSPLATA ŞARPELUI)

Cică a fost odată un cioban şi-avea o turmă de oițe, plăvițe, pe care le păşuna şi le îngrijea ca nimeni altul; ziua, pe boare, le păşuna pe vale, că era mai răcoare; mai spre seară, le da pe deal şi-i zicea din caval doine de jale, îngânate de pârâul din vale. Turmă prea mare nu avea; vreo sută şi ceva, dar când le auzea prin iarbă muflind, câinii în juru-i lătrând, îngânați de glasul de acioi, uita de griji şi nevoi şi căpăta, parcă, atâta vlagă, cum nu s-ar mai fi aflat om în lumea întreagă. C-o fi ea oaia

animalul cel mai bun, te îmbracă, te hrăneşte şi după ce moare cu cojocul te-ncălzeşte, dar bietul om avea o femeie leneşă şi rea, de ieşeau scântei din ea, şi când lenea se-mperechează cu răutatea, clocește sărăcia, iar sărăcia roade sufletul cum roade carul lemnul uscat. Ştia bietul om că sunt şi mai săraci cei ce nu au răbdare, că apa curgătoare nu capătă putoare şi era răbduriu ca tina călcată-n picioare şi harnic ca albina ce zboară din floare-n floare, că săracul harnic nu ajunge cerşetor; el este mai avut decât bogatul zgârcit. Oamenilor harnici sărăcia nu le moaie dragostea de viață, pe adevărații oameni îi îndeamnă la muncă. Era omul aşezat în brațele credinței, statornic pe temelia nădejdii, că doar-doar i-o veni şi muierii lui mintea la cap, hărnicia în trup şi blândețea în suflet, mulțumit de sănătate şi, că prin muncă, şi-a căpătat bogăția respectului printre săteni.

Şi cum sta într-o zi de cuptor, cu oile la nămiezială, bulucite la umbra pletelor unor sălcii plângătoare, cu capul pe muşuroiul de lângă trunchiul unui stejar bătrân ca vremea, privind seninul cerului şi valurile apelor morților care alergau peste jirlaie şi lanuri, numai ce vede un şerpar căzând ca o săgeată din înaltul cerului pe prundişul gârlei, înălțându-se apoi ca scânteia, zburând când într-o parte, când în alta, bătând des din aripile-i vânjoase şi răsfirate la vârfuri şi tot lăsându-se spre prundiş, cu ghearele ca nişte cângi, gata să apuce. Se sculă în picioare şi îşi aruncă ochii pe prundişul dogorât de arşiță şi numai ce vede un şarpe mare care, în momentul când hultanul se repezea să-l apuce în cleştii ghearelor, se răsucea pe vârful cozii şi-şi ridica trupul drept ca o lumânare, înalt cam de un cot, gata să-l muşte pe duşmanul venit din văzduh. Pasărea îl dobora izbindu-l cu vârful aripii, dar el se ridica amenințător, şuierând, scoțându-şi furculița limbii. Plesnit când de o aripă, când de cealaltă, şarpele se repezea sărind în aer, când spre dreapta, când spre stânga. După un timp, dădea semne de oboseală, încercând, în clipa când se-nălțau mai sus ghearele duşmane, să se arunce printre pietre şi să scape cu fuga, dar tocmai atunci pasărea de pradă se lăsa şi-ncerca să-l înşface pişcându-l cu ascuțişul cângilor. Din nou sărea de la pământ, cu gura deschisă, vrând să apuce cu dinții cângile tăioase. Şuiera mai rar, dar mai tare şi mai prelung. Ciobanul privea rezemat în bâtă. Îi plăcea lupta jivinelor; parcă simțea foamea înfocatei zburătoare, dar se apăsa mai greu pe bâtă, trăind disperarea bietului târâtor. Aşa e cumpăna firii, gândi el; jivinele mai tari să le mănânce pe cele mai slabe; o să-l frângă în cânci şi o să-i zdrobească fălcile şi capul cu pliscul, şi-l va duce să-l îmbucăturească puilor în cuib. Dar, cum stătea proptit, cu ochii pironiți la

încleştarea pe moarte şi pe viaţă a zburătoarei cerului şi a târâtoarei pământului, numai ce auzi pe şarpe vorbindu-i cu glas omenesc, cu voce stinsă şi mieroasă, deşi e bală veninoasă:

– Scapă-mă, omule, de la moarte, vino la mine, că ţi-oi face mare bine!

Şi minunea minunilor, îi glăsui şi şerparul:

– Ajută-mă, omule, să-l răpun că-ţi voi păzi mieii de lupi şi de pajure şi curtea de ulii şi găi şi te voi mai ajuta şi la alte nevoi!

Avea rumânul nostru mintea ageră, judecata iute şi dreaptă; a salva pe cel ce te roagă este mai drept decât a ajuta, iar dacă are cumpănă la minte, cel salvat poate să-ţi devină frate, cel ajutat îţi rămâne prieten; aleargă repede, cu bâta, uşuind uligaia. Şarpele stătea lungit pe pietriş, gâfâind, mai să-şi dea sufletul.

– Apropie-te de mine, omule, nu-ţi fie frică!

Se apropie creştinul, dar atent, gata să-i trăsnească una cu sopa, că şarpele tot şarpe rămâne şi paza bună trece primejdia rea. Şi apoi îi luă seama mai bine; nu era o cureluşă unsă, prin iarbă ascunsă, era un balaure de doi coţi şi ceva, gros ca pe mână, de-nghite potârnichea cu toţi puii din cuib.

– Apropie-te fără teamă, omule, că dacă tu nu-mi săreai în ajutor, eram fărâmat acum de pasărea vrăjmaşă şi împărţit puilor ei!

Se duse omul lângă şarpe, dar tot cu sfială.

– Să ştii că eu sunt vătaful şerpilor de pe această vale şi am să-ţi dau o putere pe care nu o are niciun om de pe pământ; te fac să înţelegi graiul tuturor vieţuitoarelor şi târâtoarelor, tuturor înotătoarelor şi zburătoarelor. Dar ia bine aminte ce-ţi spun: să nu carecumva să spui ceva, cuiva, ce putere ai şi cum ai dobândit-o, că vei muri pe dată ce vei dezvălui taina şi nu vei muri oricum, vei pieri de moarte năprasnică şi nici în mormânt nu vei avea linişte; şerpii hămesiţi de sub pământ îţi vor rupe şi înghiţi carnea, iar oasele nu vor odihni nici ele, pentru că vor fi lătrate de căţelul-pământului şi sufletul ţi se va tângui neputincios prin preajmă, rătăcind prin cimitir, pentru că păsările morţii nu-l vor lăsa să se urce la cer, iar şerpii nu-l vor lăsa nici la iadul de sub pământ să coboare! Şi-acum întoarce-te cu spatele la soare, apleacă-te spre mine, acoperă-ţi ochii şi deschide gura mare! Omul făcu întocmai cum îl sfătui balaurul, şarpele se înălţă cam de un cot de la pământ, răsucindu-se şi proptindu-se pe vârful cozii, scoase un şuier şi-i suflă în gură, şi zise:

– Aşa, deschide ochii, închide repede gura şi-nghite de trei ori!

Omul deschise ochii, închise gura şi înghiţi în sec de trei ori.

– Nu uita sfatul, că altfel vei pieri, cum ţi-am spus!

Şarpele se lungi printre pietrele prundişului şi unduindu-şi trupul, dispăru sub buruienile malului. Ciobanul porni năucit lângă turmă; să se ţicnească, nu altceva; nu-i venea să creadă ce-i auzeau urechile. Oile ţineau sfat ca oamenii, se întrebau mirate, neştiind ce s-a petrecut între stăpân şi şarpe. Câinii lătrau încet, spunându-şi că erau gata să se repeadă să rupă jivina, dacă spurcăciunea s-ar fi atins de stăpânul lor. Înţelegea iubirea mioarelor şi credinţa câinilor, ciripitul păsărelelor şi ţipetele găilor, orăcăitul broaştelor, nechezatul cailor şi mugetul vitelor, mă rog, toate graiurile vietăţilor. Îi era drag să trăiască, simţindu-se trup şi suflet cu fiecare vieţuitoare în parte şi îşi îngrijea mai cu sârg mioarele şi câinii de când le aflase gândurile şi dragostea, şi le mângâia pe fiecare în parte, simţind inima lor în inima lui şi sufletul lui în sufletul lor. Şi-i zicea din fluier şi din caval acele viersuri şi hore pe care le îndrăgeau mai mult mioarele şi le-a pus acioi cu glasuri dorite de ele şi se-ngrăşau oiţele văzând cu ochii şi laptele lor sporea umplând ciuberele, mai gras şi mai gustos ca niciodată.

Şi cum sta într-o zi la nămiezeală, la umbra stejarului din alte vremuri, cu capul pe-un muşuroi al cătelului-pământului, numai ce aude sub glia scurmată cum cătelul ăla povestea ţâncilor săi:

– De-ar şti ciobanul acesta ce se află îngropat la capul lui, lângă trunchiul tufanului, ar scăpa de-ndată de sărăcie, şi-ar deveni bogat ca nimeni altul, iar eu aş scăpa de paza comorii. De mult de tot, cu veacuri în urmă, când în ţară erau doi voevozi care se duşmăneau, precum dulăii de la două stâne, numai ce le-ajunse rădăcinile urii în suflete şi mugurii măririi în minte, că s-au şi luat la sfadă şi de la sfadă la bătaie şi făcură războl mare. Oştile lor s-au întâlnit pe valea asta şi s-au lovit de-au roşit pământul şi-au cruntat apele cu sângele lor. Acu, oştirea unuia fiind mai mică, acel domn fu omorât şi armata lui risipită ca meiul semănat în vânt. Şi fiindu-i răpuşi şi sfetnicii şi vistierii, i-a rămas haznaua îngropată aici de veacuri, bănet şi vase, podoabe şi lucruri de preţ, aur şi argint adunate din sudoarea supuşilor, să-ncarci un car; şi-au pus deasupra păr din frunte de bour şi o pielicică de-a unui strămoş de-al nostru, obligându-ne s-o păzim pe veci.

Dacă auzi omul nostru una ca asta, se puse pe lucru. Se duse repede acasă şi-şi luă o sapă şi o lopată şi dă-i, şi dă-i şi după ce făcu groapa de vreun cot şi jumătate, mai să se tâmpească de ce văzu: strălucea aurul şi licăreau nestematele să-i ia ochii, nu alta. Se puse

rumânul pe cărat; şi cară, şi cară, până cotroci toată comoara sub şura de lângă târlă, ascunzând totul cu grijă. Dar vorba ceea: – Dă, Doamne, omului sărac dar harnic, că norocul în calea omului puturos nu e de nici, un folos şi numai cel neavut şi obidit cunoaşte cu adevărat bucuria; cel avut şi fără năcazuri nu simte dezmorţeala mulţumirii, pentru că nu a gustat niciodată din amărăciunea scăpătării! Şi cum omul nostru trecuse şi prin ciur şi prin sită şi cunoscuse şi amarul pelinului şi veninul chinului şi mai avea, pe deasupra, ca şi-n suflet, destulă vigoare, multă vlagă-n trup şi scaun la minte, începu, încetul cu încetul, cu răbdarea colunului şi cu hărnicia brebului, să pună zăgaz sărăciei şi să-nalţe dulul averii. Îşi mări mai întâi turma, să nu bată la ochi sporirea avutului. Înmulţi măgarii, catârii şi telegarii de rasă şi-apoi îşi turnă şi-o casă, şi gard cu porţi ferecate, saivane şi binale înalte cum nu întâlneai nici în nouăzeci şi nouă de sate. Îl iubeau toţi oamenii din cătun şi socoteau lucrul cel mai bun să-l poftească-n sărbători pe acasă, ori la câmp, la culesul viilor, să-l dea exemplu copiilor, pentru că toţi gospodarii din sat erau mândri că pot avea aşa model minunat de cinste şi hărnicie, cum îşi dorea fiecare copilul lui, aşa să-i fie. Mai era şi p-ici, pe colea, câte unul care-l privea ca nebunul, câte-un lă-mă mamă, dintre aceia care-şi duceau viaţa cu lenea târâş şi îl priveau chiorâş. Dar fereşte-mă, Doamne, de prieteni şi de ai mei, că de duşmani şi de cei ce mă privesc peste gard mă păzesc eu singur!

Omul nostru avea prostia şi răutatea în casă, femeia cu limbă de coasă, că leneşă, leneşă, dar gura-i mergea ca melița:

– De unde şi cum făcuşi atâta avere, bărbate? Nu cumva păscând oile, rupseră vreun mal ploile şi găsişi vreo comoară, bănet în vreo căldare, sau cu dulăii la turmă omorâşi vreun zaraf, ori negustor la drumul mare? Spune şi spune! Omul o lăsa în pace şi-şi vedea înainte de gospodărie şi de muncă. De la o vreme, văzând ea că rumânul ei nu-i spune, începu să-l ameninţe:

– Spune-mi, bărbate, că dacă nu-mi spui, să ştii că plec de-acasă!

Omul îşi vedea înainte de treburi, îşi îngrijea turma şi îşi sporea averea. Ştia el că nici câinele nu fuge de-mbucătură şi de culcuş cald.

– Du-te, femeie, unde vezi cu ochii, dacă ţi s-a urât cu binele!

Văzând ea că aşa nu merge, începu să-i spună:

– Să ştii că mă omor, bărbate, dacă nu-mi spui ce noroc dădu peste tine, de unde ai atâția bani de umbli cu chimirul plin şi făcuşi atâta tain! Mă omor şi gata!

Dar cine a văzut leneş punându-şi capăt zilelor? Ştia gospodarul nostru că nimeni din trândăvie n-a plecat în haiducie şi de când e lumea, orice ticălos fuge când vede vreo primejdie-n urmă şi niciun leneş viaţa nu-şi curmă. Dar ce se gândi năbădăioasa de muiere într-o zi? Îi zise:

– Rumâne, dacă nu-mi spui, să ştii că după ce pleci cu turma la imaş, am să dau foc la casă şi la toate acareturile, să se facă totul scrum şi cenuşă! Să ştii că aşa o să fac!

C-o fi, c-o păţi, începu omul să intre la gânduri; ştia el că în capul leneşului şi al prostului încolţesc smintelile ca după ploaie, toamna, pe butură, ghebele. Când văzu omul că năbleaga mai şi umblă cu amnarul, cremenea şi iasca la brâu, se cutremură ca de friguri, ştiind că leneşul este în stare pentr-un şoarece să dea foc şurii şi decât să-l pui să mături o dată curtea, dă foc bătăturii.

– Măi, nevastă, îi zise el cu blândeţe, ai să ştii că eu nu am voie să spun; cum ţi-oi destăinui, gata, am să mor!

– Ce?! Sări ea ca arsă, dacă mori, faci groapă-n cer? Îmi spui, şi gata!

– Măi femeie, mai ai răbdare câtva timp, să se mai ridice băiatul nostru, că rămâne copil orfan! Nimic şi nimic! Îmi spui, ori dacă nu, dau foc!

– Mai ai răbdare, femeie, două-trei zile, să las totul aranjat în urma mea!

– Bine, uite, te las două zile, dacă nu-mi spui până poimâine, apoi când te vei întoarce seara cu oile, ai să mă găseşti cu copilu-n braţe pe drum, iar averea toată, scrum!

Bietul om nu putea să mai facă nimic, năpădit de gânduri. Porni cârdul spre luncă, unde era otava mai crudă şi oile păşteau mai liniştite. Se aşeză pe o butură, în marginea unui zăvoi, cu ulmi şi plopi înalţi, unde o mulţime de presuri, piţigoi, vrăbii, sfrâncioci, ţoi, ciori, mă rog, tot păsăretul pământului părea că şi-a dat întâlnire acolo să cânte, să sporovăiască şi să se zbenguiască. Le asculta omul, le înţelegea graiul şi mai că-i venea să plângă auzind cât de drag le era să trăiască. Mioarele pricepeau că stăpânul lor era negru de supărare, păşteau liniştite şi behăiau şoptind, căinându-l. Şi cum stătea creştinul cătrănit, deodată păsăretul zăvoiului se-ascunde-n tufişuri şi urmă o linişte de miez de noapte. Doar o cioară ţipa gărăind disperată în ghearele unui făLcău. Oile se opriră din păscut, privind la zăvoiul amuţit şi la făLcăul ce zbura cu cioara-n căngi, la fulgii de funingine ce zburau de pe ea.

–Vedeți, le zise un berbec mioarelor, dacă stăpânul nostru ar fi el şoiman, ca socolul ăsta, să-şi jumule nevasta cu câteva lovituri de nuia, să zboare fulgii de pe ea, i-ar pieri pofta să mai afle de unde are bani şi avere! Ce repede ar scăpa de necazuri, dar aşa o să moară, dacă nu o jumule ca pe cioară.

– Ba trebuie bătută de trei ori pe zi ca pe o coasă şi ce femeie cumsecade ar deveni! îi răspunse o mioară mai boghioasă.

Când auzi omul sfatul berbecuțului şi al oiței, mai că-i veni inima la loc. Nu avea răbdare să ajungă mai repede acasă, c-o nuia sănătoasă de răchită bătrână, să nu se rupă în mână. Ca niciodată plecă ciobanul la nămiezeală cu oile în sat; nu le mai dădu la umbră deasă de salcie pletoasă. Cum îl văzu, femeia se şi repezi cu vorba:

– Da' ce s-a-ntâmplat, rumâne, de sosişi cu oile acasă în jumătatea zilei? Venişi să-mi spui de unde ai banii de-ai cumpărat atâta avere şi să-ți pregăteşti înmormântarea după plăcere?

– Chiar aşa mă gândii, măi femeie, să-mi pregătesc şi eu o odihnă pentru trup şi pentru suflet, că la atâta alergătură mi s-o cuveni şi mie puțină liniște pe bătătură..

– Şi, bărbățele, mai ai bani să-mi laşi şi mie dacă pleci pe năsălie?

– Am nevastă, o căldare, nu o pungă, toată viața să-ți ajungă!

– Vai, bărbățelul meu scump ca o floare, dacă mori, ce rău îmi pare, da' unde ții tu acea căldare?

– Colea-n târlă-n nămiezeală, să nu dea de umezeală! Ca s-o ştii, hai cu mine şi să vezi ce minte-ți vine!

Şi o luă bărbatul înainte şi femeia după el şi-i sclipeau muierii ochii de bucurie ca veveriței când vede nuci. Şi numai ce ajung în târlă, lângă oi, şi trage omul poarta după dânşii şi-o apucă pe muiere de mână şi dă-i, şi dă-i cu nuiaua pe spinare, de-i suna a căldare, şi arde-o pe buci, de-i scotea clăbuci.

– Aoleo, bărbate, rău mă doare şi mă arde-n mădulare, lasă-mă, lasă-mă, cât oi fi eu, zău îți zic, nu vreau să mai ştiu nimic!

Oile se veseleau, behăiau şi-i ziceau:

– Dă-i stăpâne, dă-i aşa şi mai schimbă o nuia!

Auzind baciul sfatul povățuitoarelor care-i deschiseseră mintea, că de, oaia e blândă, n-are putere, dar dacă ar avea şi-ar apăra stăpânul mai ceva decât câinele, mai luă o nuia de gutuie şi-o măsură de la umeri la călcâie, de-i făcu pielea gard de nuiele. După ce rupse pe ea şi nuiaua

de gutui, o lăsă în pace, că se muiase femeia şi se cumințise ca puiul când iese din găoace.

– Uite, femeie, aşa se face avere, cu chin şi durere; eu am alergat după bani, de-am ajuns şi noi bogătani! De-acum încolo cum oi vede că stai, nu mai dau cu nuiaua, pun mâna pe vătrai şi-ți înmoi oasele şi-ți întorc pielea de-a-ndoasele. Ai trândăvit destul, n-ai ştiut cum se face avere; de-acum înainte, dimineața şi seara, pui mâna pe ciubere şi treci lângă mine la muls, că ai lenevit îndeajuns!

Şi de atunci s-a făcut femeia femeie, harnică nevoie mare, iute ca o scânteie, şi-l ajută la mulsoare şi-ngrijeşte bătătura, nimeni nu-i aude gura. Iar ciobanul nostru şi-a schimbat firea, să nu-l mai cunoşti cât era de vesel. Cum pornea turma de oițe dimineața, şi începea să doinească:

Jos pe vale, la dumbravă,
Pasc oițele otavă
Şi-ascult boarea vântului
Şi țâncul pământului
Povestind la țâncuşori
Lupta dintre domnitori.

Auzită de la tata: Şerban B. Nania, Leşile-Argeş; Florea Şerban zis Şerbănescu (n. 1883), Mozăceni, mai 1968, pe Valea Mozacului.

LEGENDA GUŞTERULUI

Se zice că un fecior, aflându-se cu tatăl său la arat, pe câmp, ar fi lovit boul cu codilia peste bot. Tatăl l-a dojenit:

– Boul duce greul muncii; el trebuie mângâiat şi hrănit, nu bătut; feciorul care loveşte boul n-o să-şi iubească nici nevasta după ce se-nsoară. Atunci băiatul, cu obrăznicie, i-a răspuns părintelui său:

– Poate am să dau şi-n tine dacă mă mai certi.

Şi Dumnezeu din ceruri l-a auzit şi-a zis:

– Tu nu meriți să fii om pe fața pământului! Guşter să te faci, să te târăşti pe pământ şi de câte ori vei vedea oameni, să fugi şi să te ascunzi!

Şi pe loc s-a făcut guşter care se târăşte şi se ascunde pe sub buruieni şi frunze şi trăieşte pe sub pământ.

Auzită de la tata: Şerban B. Nania (n.22 februarie 1908), Leşile; Radu M. Badea zis Cinteză (n. 1 mai 1919), Leşile, 1968; Dumitru D. Voicu zis Sisoi şi Jumătate-de-Puşcă (n. 26 octombrie 1920), Mozăceni, iulie 1971.

STÂRCUL SAU BĂLTANUL

Stârcul a fost la început om, dar i s-a-necat nevasta şi de-atunci stă pe marginile apelor, doar-doar o vedea-o; el s-a rugat lui Dumnezeu să-l facă o pasăre, ca să poată sta pe lângă bălţi şi râuri să-şi caute soaţa.

Auzită de la: Radu M. Badea zis Cinteză (n.1 mai 1919), Leşile-Argeş, mai 1960; Maria Constantin (N. Ioniţă Rada, 28 ianuarie 1895, Teiu-Valea), mai 1968; Tudor Ţecu Tonescu (n. 1883), Coteana, judeţul Olt, 16 septembrie 1966; Petre I. Popescu (n. 1919), Ipoteşti, judeţul Olt, 16 septembrie 1966.

*
* *

Stârcul sau băltanul a fost grădinar şi s-a însurat cu o fată de pescar. Obişnuită numai cu pescuitul, ea tot pleca singură să vâneze peşte, până ce într-o zi s-a înecat. Plecând grădinarul s-o caute, guzganii şi şoarecii i-au prăpădit pepenii şi toate zarzavaturile; stătuse plecat cam multe zile, pentru că nu a găsit-o. Întorcându-se şi văzând paguba, s-a rugat lui Dumnezeu să-l facă pasăre cu plisc ager, să distrugă toate fâţele din baltă, pentru că femeia lui nu prindea decât peştişori mărunţi şi de soi prost, şi pe toţi şoarecii şi şobolanii. Dumnezeu l-a ascultat; ba mai mult, i-a înviat şi muierea şi a făcut-o şi pe ea băltăniţă. Împreună se străduiesc să cureţe apele de fâţele proaste, de broaşte şi şerpi, dar şi câmpiile de şoareci, şobolani şi popândăi, şi nu numai; distrug şi lăcustele şi alte gâze care aduc pagube omului.

Auzită de la: Tinca Banu (n. 1879, Braniştea, judeţul Vlaşca), august 1959, satul Braniştea, comuna Oinacu; Radu Nae Poştaru (n.13 septembrie 1919), mai 1974, satul Buieşti, comuna Albeşti, judeţul Ialomiţa.

STÂRCUL ROŞU

Stârcul ăsta roşu a fost lăsat de Dumnezeu să fie un fel de grănicer al apelor, să nu lase plevuşca asta urâtă şi plină de oase, dar frumos bălţată, pe care oamenii o numesc regină bălţii, să înainteze pe râuri. Dar venind hoardele lui Stalín, armata aia zisă „Roşie", şi fiind muscalii beţi turtă, de la soldat la comandant, şi văzând ei aşa păsări

multe, cu pene roşii, pe toate pâraiele şi pe toate malurile, au crezut că sunt vopsite special de români, ca să-şi bată joc de numele armatei lor.

Acu, auzind Stalín aşa ceva, a dat ordin să-mpuşte toţi stârcii roşii din România. După ce-au plecat ruşii din ţară, ordinul lui Stalín a fost continuat de slugoii lor bolşevici, care au născocit minciuna că stârcul roşu mănâncă peştele poporului; de-atunci stârcii roşii s-au rărit că abia mai vezi câte unul; peştele poporului a dispărut şi fără stârci, şi toate apele s-au umplut cu peşte comunist: fâţoi cu ghimpi la botişoare, numiţi de pescarii de pe la oraş murgoi chinezesc, dar şi cu nişte caracujoare bălţate cu toate culorile, chiar şi cu mici pete galbene-roşii, să arate lumii că sunt şi ele membre de partid; dar nu prea se potriveşte, deoarece se numesc regina bălţii şi de regine comuniste n-am auzit.

Auzită de la Radu M. Badea zis Cinteză (n. 1 mai 1919), Leşile, judeţul Argeş, octombrie 1968.

EROIDUL

A fost odată ca niciodată, pe vremea când stră-străbunica străbunicii mele era fată mare, dar când a fost, nimeni nu mai ştie, că pe acele timpuri oamenii nu-nvăţaseră anii să-i scrie, şi a curs de-atunci vreme multă, sănătate de la Domnul celor care mă ascultă.

A fost atunci când lumea era puţină şi viaţa era uşoară şi dulce ca mierea, iar pământul era păstrat cu toate podoabele lui sfinte, cum îl crease Sfântul Părinte, Tatăl Ceresc, cu codri nesfârşiţi, neatinşi de leafa săcurii, ca pajişti încărcate de covoarele ierburilor de mătase, strălucind de flori frumoase, cu ape limpezi şi curate ca roua cerului, cu sălbăticiuni de toate felurile, care alergau sau zburau la tot pasul, ca lăcustele unde-şi află popasul.

A fost pe vremea când între cer şi pământ dănţuiau zburători ca brâiele de foc, iar noaptea-n poiene se adunau iele şi se prindeau la joc. Pe atunci zburătorul mai mare peste toţi zburătorii, care avea putere aproape ca şi Ziditorul, s-a-ndrăgostit de-o fetiţă ciobăniţă, fată curată, şi-a lăsat-o grea, fără să fie măritată. L-a pedepsit Tatăl Ceresc, că de atunci rar se mai ivesc, dar fata, la soroc, a născut un prunc frumos foc. L-a botezat cu roua de pe-un gorun, lângă turma de miori; ce să vă spun, ştiţi şi dumneavoastră că era mare ruşine ca să nască o fată, copil din

flori. Şi i-a pus ciobăniţa numele Erodiu, după numele zburătorului mai mare peste zburători; aşa-l chema, Erodiu.

Şi creştea băiatul văzând cu ochii, într-un an cât creşte altul în trei, frumos cum n-a mai fost de când e lumea. Ajuns Erodiu flăcău, ager ca un făLcău, cu piele albă ca laptele-n ciubăr, cu aur în păr şi aşa de tare, că frângea grumazul zimbrului cu mâinile şi-l priponea cum priponesc eu câinile; arunca ursul la trântă, cum arunc eu o pisică. Era mândră ciobăniţa c-avea aşa fecior, cum nu se găsea altul ca el în cele patru vânturi, nici pe pământul nostru, nici pe alte meleaguri. De când avea la muncă ajutor şi vieţii proptea un aşa fecior, înmulţise turma, că de-i stăteai în frunte, abia de-i vedeai urma, că numai oile cornute, cu stele-n frunte şi pintenoage la piciorul drept din faţă numărau vreo trei mii. Mai avea apoi herghelii şi dulăi, negri-n cerul gurii şi răi, albi-mierii, cum nu avea nici Ler-Împărat, nici Por, împăratul cel mai bogat.

Şi-acu, pe când păzea Erodiu turma prin raiul luncii Dunării, aproape de o baltă întinsă până unde se lasă cerul pe ape, numai ce trece pe acolo regele Bal cu fiica sa Rodia, ce-o răsfăţa spunându-i Mica-Rodica. Văzându-l pe cioban cu atâtea oi, cum nu avea nici Bal, frumos ca un spic de mărgăritar, dar vânjos ca un stejar, s-a oprit alaiu-n loc, iar inima Rodiei se aprinse foc. Şi acolo-ntre turmă şi baltă s-a ţinut sfat cu mai-marii şi bătrânii povăţuitori ai regelui şi pe loc s-a hotărât ca Rodia, Mica-Rodica, să fie măritată cu Erodiu şi, pe dos decât rânduiala, l-a peţit regele pe băiat şi nunta s-a aranjat. Dar nimeni nu-şi cunoaşte ursita, darămite cel ce e luat în ochi de puterile nevăzute, care se opun până şi Tatălui Ceresc. Se îndrăgostise de Erodiu, fără să ştie nici el, nici mă-sa, Zâna-Zânelor, stăpâna apelor şi pădurilor, ocrotirea sălbăticiunilor, care locuia într-un palat de marmură, în Ostrovul Florilor, la marginea mărilor. Spre seară, după ce a plecat alaiul regesc şi a rămas feciorul singur, s-a trezit lângă malul bălţii cu o fată înaltă, cu faţa ca floarea crinului, ochii ca scânteiuţa-inului, cu plete de aur şi-mbrăcată-n rochie de fir bătută-n diamante; strălucea de i-a luat ochii; şi i-a zis:

– Erodiu, nu te însura cu fata lui Bal, ia-mă pe mine şi te duc în cel mai frumos palat din lume! Te fac stăpânul pădurilor şi al apelor şi vei avea aur şi nestemate câte nu au toţi regii şi împăraţii de pe pământ, de le-ar aduna grămadă pe toate!

– Piei de-aici, zână strălucitoare, că tu eşti nemuritoare!

– Şi tu eşti fiu de zburător şi te fac nemuritor, să vânezi prin păduri, zimbri şi bouri, urşi şi lei şi-ţi dau tărie să te lupţi cu nouă zmei!

– Nu şi nu! Şi a plecat Zâna-Zânelor primejduindu-l:

– Ai să regreţi, Erodiu! Rodia nu va fi a ta şi te vor regreta toţi regii ce vor urma lui Bal, cât va curge Dunărea!

A pierit Zâna-Zânelor ca fumul şi a curs aşezământul nunţii după hotărârea sfatului regesc. A fost nuntă regească într-o cetate de pe malul Oltului, la care au venit regi şi regine cu flăcăi şi copile să însoţească mireasa şi ginerele. Acu, vrerea lui Bal fu să-i fie cununată fata de cel mai mare sobor de popi, într-o biserică frumoasă şi mare care se afla departe, dincolo de Dunăre. Zâna-Zânelor atât a aşteptat. Cum au ajuns corăbiile pe luciul Dunării, a iscat un vârtej puternic care a ridicat valurile şi-a răsturnat corăbiile de s-au dus la fund cu nuntaşi cu tot. Erodiu, fiu de zburător, a înotat şi s-a salvat; el singur, din toată nunta, a rămas cu viaţă. A ieşit la mal şi s-a cutremurat când a văzut ieşind din valuri o pasăre albă ca zăpada, iar din beteala de mireasă îi fluturau nişte fulgi mlădioşi şi strălucitori ce-i acopereau umerii şi spatele. Şi i-a strigat Zâna-Zânelor:

– Acum tot al meu o să fii, Erodiu! Priveşte-ţi mireasa cum zboară spre maluri, că pasăre de maluri va rămâne pe veci!

– Ai să plăteşti scump, fiinţă necurată şi rea!

Mâniat, şi-a luat Erodiu paloşul cu leafa lungă şi mâncare să-i ajungă şi a plecat spre cel palat, din Ostrovul Florilor, unde stă Zâna-Zânelor.

S-a bucurat Zâna-Zânelor văzându-l, dar bucuria mare aduce întristare; Erodiu, în loc să-i fie bărbat, a scăpărat şi a aprins acel minunat palat care a ars din temelie, de-a rămas piatră pustie. Dar şi Zâna-Zânelor s-a răzbunat, prefăcându-l şi pe el în pasăre albă şi frumoasă ce până azi Erodiu se cheamă. De-atunci miresele se-mpodobeau cu surguciuri de pene din beteala miresei prefăcută-n pasăre, ori din cele apărute din floarea de ginere pe care a purtat-o-n piept ginerele lui Bal, iar flăcăii puneau criste la pălării şi căciuli; nici vânătorii nu le ocoleau; aceste pene îi întăreau, îi făceau mai buni, dându-le din tăria lui Erodiu în faţa fiarelor şi a primejdiilor.

Auzită de la Tinca Banu (n. 1879), Braniştea, judeţul Vlaşca), Braniştea, comuna Oinacu, august 1959; Tudor Ţecu Tonescu (n. 1883, Coteana, judeţul Olt), Coteana, 1963.

LEGENDA COCORILOR

A fost odată ca niciodată, de mult de tot, că numai Dumnezeu ştie toate când şi cum au fost pe ăst pământ, un rege viteaz şi puternic cum n-au avut şi n-au văzut toate neamurile lumii. Şi pe cât era de bun cu ai lui şi pentru ţară de folos, tot aşa era de arţag duşmanului ce îndrăznea să-ncalce pământul moşilor şi strămoşilor, frumos şi dăruit de Tatăl Ceresc cu lapte şi miere.

Acu, pe când se afla în războel cu barbari puşi pe năvăliri de jaf şi cotropiri, a lăsat regele nostru la streajă, de jur împrejurul câmpului de popas, voinici trâmbiţaşi să dea glas de va îndrăzni duşmanul să se strecoare unde oastea era stătătoare; că-i era armia tare obosită de multe drumuri şi lupte şi dormea ca moartă în şatre, iar potrivnicii nu erau departe; ia, la o aruncătură de săgeată, pe un râu, de cealaltă parte! Dându-şi seama regele pizmaş că nu se poate pune-n pestire şi că n-are nicio strişte, se hotărî şi trimise într-o dimineaţă solie cu rugători de săvârşire a războelului. Şi pe când veneau solii cu năframe albe-nălţate, ca semn de linişte şi bună-nvoire, trâmbiţaşii noştri se şi repeziră şi-i măcelăriră şi fără poruncă şi se aruncară peste pârâul acela, străpungând pe duşmani cu lăncile şi tăindu-l cu paloşele, şi abia după aceea începură să trâmbiţeze a primejdie, minţindu-l pe viteazul nostru rege că au fost luaţi prin surprindere de vrăjmaşii care-au dat dosul, dar ei nu i-au lăsat din tăiat. Şi regele, arţăgos şi mâniat cum era, a poruncit de-au mers în ţara lor, a-nvăluit mulţime de sate vrăjmaşe, le-au luat vitele şi agoniseala, ba chiar încălţările şi ţoalele mai bune, şi-au orânduit ca toată suflarea acelui neam, bărbaţi şi femei, tineri şi bătrâni, să fie scurtată de capete cu paloşul; n-au dăruit viaţă decât pruncilor care nu se-nălţau peste butucul de la capătul osiei carului. Aşa a pierit aproape tot neamul acela, că la ei şi cei mari erau mărunţi de făptură, darămite copii. Puţini au scăpat furişându-se cu fuga şi s-au tot dus înspăimântaţi, la capătul pământului, nu se ştie unde.

Dar Tatăl Ceresc nu doarme. Pentru fapta lor rea şi mincinoasă, trâmbiţaşii toţi, ba chiar şi muierile lor şi copiii lor, au fost prefăcuţi în cocori care să trâmbiţeze primăvara şi toamna, în vecii vecilor, mergând de la un capăt la altul al pământului, blestemaţi să rămână păsări vestitoare cu trâmbiţele până vor găsi pe cei scăpaţi cu fuga furişă din

neamul măcelărit. Dar nu i-au găsit, şi păsări au rămas spre amintire a crudului măcel şi a pedepsei lui Dumnezeu atotputernic.

Auzită de la: Ioniţă Buică (n. Sisu Ion, 2 septembrie 1887), Leşile, judeţul Argeş, 1962; cunoscută şi de mama, Constantina Nania (n. Buică Zamfir Constantina, 9 octombrie 1905, Mozacu, judeţul Argeş).

LEGENDA LIŞIŢEI

Unde-s bălţi stufoase, îs şi lişiţe puturoase, ca ţigăncile negricioase, că lişiţele din puradei se trag. Au adunat turcii robi, ţigănci şi puradei, gata să sece ţara noastră de ei, că aşa de mulţi strânseseră turcii şi-i duceau peste Dunăre. Pe-nserate au poposit turcii la malul Dunării; şi aşa ţipau danciucii şi se zbăteau ţigăncile, că Zânei Dunării, a apelor româneşti, i s-a făcut milă de gloatele nenorocite, că şi ţiganii sunt tot oameni ai lui Dumnezeu. Miloasă fiind, a plutit pe deasupra apelor, făcând un semn cu mâna spre fiecare ţigancă şi spre fiecare puradel, şi cum semn făcea, pe loc în pasăre negricioasă se prefăcea şi zbura spre ea, aşezându-se pe valuri şi înotând pe luciu de-a înnegrit apa de multe ce erau. Şi aşa au apărut lişiţele şi s-au înmulţit ca ţiganii, că pe lângă orice baltă vei trece, mulţime de lişiţe ai să vezi. Dar ţiganul tot ţigan rămâne, chiar şi prefăcut în pasăre, că miroase carnea de lişiţă a nămol şi a peşte, cum miros ţiganii. Ţiganii iepuralnici la prăsire s-au înmulţit din nou, iar lişiţele şi mai şi, tot ca ţiganii de prăsitoare, ne-au umplut bălţile. Şi aşa au rămas de veacuri: pe ţigan nu-l bagi în casă şi nici lişiţa nu o prea pui pe masă.

Auzită de la: Ioniţă Buică (n. Sisu Ion, 2 septembrie 1887), Leşile, judeţul Argeş, 1958; Dumitru D. Voicu zis Sisoi şi Jumătate-de-Puşcă (n. 26 octombrie 1920), Mozăceni, judeţul Argeş, 1971.

COCOŞUL-DE-PĂDURE, GĂINUŞA-DE-ALUN ŞI POTÂRNICHEA

Cică a fost odată o femeie văduvă. Femeia văduvă, vai de ea; este ca bordeiul fără gard în calea viscolului, o acoperă toate troienele, toate necazurile. Şi mai avea, biata, şi trei fete mărunte, neputând-o ajuta la nimic; alt necaz pe capul femeii; fetele fără tată, ca florile crescute-n

piatră: nu se-nalță mult tulpina, li se usucă rădăcina. Şi nici frați nu aveau copilele, să le fie de apărare şi mamei de ajutor.

Fiind singură, mama le lua după ea oriunde pleca: prin sat, la munca ogorului, mă rog, peste tot. Într-o zi, vrând femeia să fiarbă meiul, să facă mămăligă, văzu că nu are lemne. Hai la pădure, să adune o crosnie de găteje. Luă cu ea fetele şi o porni spre codru cu fetele după ea, pâş-pâş. Ajunseră la pădure. Acolo, lăsă copilele pe o fâneață, şi le zise:

– Rămâneți aici până mă întorc eu cu lemnele, dar luați seama, să nu care cumva să intrați în pădure, că vă ia Muma-Pădurii, şi rămân fără voi. Şi a plecat. Fetele începură să culeagă flori. să se joace, intrând din ce în ce mai mult în pădure.

– Nu intrați în pădure, că vă ia Muma-Pădurii! le zise surioara cea mică. Dar surorile ei începură să râdă de ea şi s-o sperie:

– Păzea, păzea, că vine Muma-Pădurii şi te ia!

Mezina începu să plângă şi să dea dosu îndărăt, spre câmp, şi fugi, şi fugi. Tocmai apăru, ca din senin, şi Muma-Pădurii.

– Aaa, ce copile frumoase sunteți voi, ia veniți la maica-ncoace! Fetele înlemniră. Muma–Pădurii le mângâie pe păr şi le suflă în creştet şi le făcu două găinuşe porumbace şi frumoase, care priveau cumințele şi uluite. Stăpâna pădurilor şi a sălbăticiunilor umblătoare şi zburătoare dădu fuga pe câmp şi o prinse şi pe cea mică; o mângâie pe păr şi-i suflă în creştet şi pe dată se prefăcu şi ea într-o pasăre asemănătoare surorilor ei, dar mai mică. Muma-Pădurii o luă, o duse la surioare, le adormi pe toate trei şi luând din trupurile lor oscioare, carne şi fulgi, le făcu la fiecare pereche, câte un cocoşel. La cocoşelul cel mare nu s-au mai ajuns fulgii şi bătrâna creatoare luă fulgi de la altă zburătoare şi-i făcu un veşmânt mai întunecat, de toată frumusețea. Apoi suflă peste toate trei perechi şi le învie. Fetița cea mică, potârnichea, zbârrr, spre câmp şi fugi prin buruieni cu soțul după ea, de i-a rămas numele de fugău. Cea mare, zbârr, cu cocoşul aldai, negru şi frumos, după ea, spre răchitişurile şi plopişul dintre zăvoi şi câmp. Cea mijlocie şi cocoşelul ei se ascunseră în alunişul de la marginea pădurii şi-ncepură să mănânce rânză de alun şi numele găinuşă-de-alun i-a rămas până-n ziua de azi.

Când s-a întors biata femeie cu crosnia de lemne pe cap, zadarnic le-a strigat şi căutat; fetele au rămas păsări până-n ziua de azi.

Auzită de la: Ioniță Buică (n. Sisu Ion, 2 septembrie 1882) şi de la Ion Ciobanu zis Chierțoi (n. 10 mai 1906), Leşile, județul Argeş, 1965.

GRANGURUL

După ce Tatăl Ceresc a creat pământul cu toate vieţuitoarele, plantele şi animalele, grangurul, care este o pasăre de o rară frumuseţe şi hărnicie, un căutător neîntrecut pentru a-L răsplăti pe Dumnezeu, pentru faptul că l-a dăruit cu haine atât de frumoase, asemănătoare aurului, s-a pus pe căutat în nisipul râurilor şi a strâns firicel cu firicel de nisip de aur şi i-a făcut o trăsură de aur, strălucitoare, în care Creatorul merge pe cer. De-atunci trăsura Tatălui Ceresc este Soarele, lucrare din aur a grangurului care străluceşte şi luminează pământul şi din cauza strălucirii, când merge în ea, nu poate fi văzut.

Auzită de la mama, Constantina Nania (n. Buică Z. Constantina, 9 octombrie 1905, Mozacu); Radu M. Badea zis Cinteză (n. 1 mai 1919), Leşile, judeţul Argeş, 1957); Ion Ciobanu (n. 10 mai 1906), Leşile, judeţul Argeş, 1965.

*
* *

Se spune că Muma-Pădurii a avut un război cu împăratul Pişcan Florea căruia i-a răpit nevasta şi l-a prefăcut în pasăre. Pişcan Florea nici aşa, pasăre fiind, nu s-a lăsat bătut. Cu strigăte şi fluierături, se avânta şi izbea cu cleanţul pe Muma-Pădurii, aşa cum se dă la gaie, până a reuşit să-i scoată un ochi. Furioasă, stăpâna pădurilor şi a sălbăticiunilor a prefăcut-o şi pe împărăteasă în pasăre, dar i-a oprit hainele cele strălucitoare, de aur, şi i-a dat altele vechi, din mătase ponosită, grăngurica rămânând cu haine mai urâte până azi. Dar fără un ochi şi lovită-n cap, Muma-Pădurii nu mai trăi mult şi muri.

Auzită de la: Ioniţă Buică (n. Sisu Ion, 2 septembrie 1887), Leşile, 1960; Badea Bănuţă (n. 1907), Ţuţuleşti, judeţul Argeş, iulie 1959; Alecu St. Dumitru (n. 25 octombrie 1908),Humele, judeţul Argeş, 1963. O variantă a legendei a fost publicată în revista „Ion Creangă", anul III, Bârlad, 1910, p.366.

ARICIUL L-A AJUTAT PE DUMNEZĂU SĂ URZEASCĂ PĂMÂNTUL

La început, totul a fost amestecat, o apă şi-un pământ, un fel de mocirlă, iar pe deasupra nici lumină, nici întuneric, nici vânt, nici ploaie, nici ceaţă; toate era amestecate, fără început şi fără sfârşit şi peste toată bezna şi harababura stăpânea Dumnezău cu duhul puterii şi al luminii, înconjurat doar de cetele lui de îngeri, în timp ce bezna şi mocirla, apa şi pământul de sub ea erau stăpânite de duhul rău, de diavol, cu cetele lui de duhuri necurate – dracii. Rar îşi deschidea Dumnezău ochiul său, Soarele, care lumina cerul şi mai fumura puţin bezna, până ce s-a hotărât să facă pământul şi lumea, să pună capăt puterii diavolului. Încercă Dumnezău să se dea la fundul apei şi mocirlei să ia pământ, dar nu izbuti. Atunci mai mulţi îngeri s-au făcut lebede, s-au dat la fund şi au adus pământ. Diavolul a văzut intenţia lui Dumnezău şi a făcut, dintr-un drăcuşor, un arici, să înhaţe lebedele; ca să nu fie omorât cu ciocurile, l-a acoperit cu ţepi în loc de păr, că numai părul de drag se poate face ţeapă ori ghimpe. Ariciul însă nu a prins lebedele; l-a trădat pe diavol şi l-a ajutat pe Dumnezău să urzească pământul. Atunci tartorul a făcut, din mai mulţi draci, şerpi, cu gândul să-l muşte pe Tatăl Ceresc şi lebedele Lui. Ariciul a prins de veste, a pufnit de câteva ori, a început să prindă şerpii veninoşi, să-i omoare. Câţiva îngeri au văzut, s-au făcut vulturi şi au început să mănânce hoiturile şerpilor omorâţi de arici, pentru a nu otrăvi pământul şi apa cu stârvurile lor înveninate. Scaraoţchi s-a înspăimântat şi a fugit.

Şerpii au început să se ascundă pe sub pământul proaspăt creat de Dumnezău urmăriţi de arici şi vulturi. Unii din ei şi-au cerut iertare Domnului şi au făgăduit să păzească locuinţele oamenilor, iar Tatăl Ceresc, cu mila Lui, i-a iertat, cu condiţia să stea numai sub temelii, că altfel aricii şi vulturii, ba chiar şi oamenii nu-i vor ierta.

Şi de-atunci, ochiul lui Dumnezău, Soarele, luminează nu numai cerul, faţa Domnului, ci şi pământul şi tot ce a lucrat Atotziditorul pe faţa lui, de la gâză la om şi de la iarbă la pom.

Căteodată, rar, se-ncumetă câte un vârcolac să se repeadă la Soare, dar forţă nu are, până-n momentul când va sosi Judecata de Apoi, sfârşitul lumii, şi vor învia toţi morţii şi cei drepţi vor merge la lumina veşnică a Tatălui Ceresc, în ceruri, iar păcătoşii, în fundul pământului, în bezna diavolului şi a şerpilor cei neadormiţi.

Auzită de la: Constantin Stoica zis Cocleanc (n. 22 iulie 1893), Leşile, judeţul Argeş, 1956; Alexe A. Danciu (n. 1887), Babaroaga-Mozăceni; 1954; Florea Şerban zis Şerbănescu (n. 1883), Mozăceni, mai 1968; Gheorghe Mănoiu zis Checiu (n. 19 martie 1903), Negraşi, judeţul Argeş, 1956; Alecu St. Dumitru (n. 25 octombrie 1908), Humele, judeţul Argeş, 1963.

CĂŢELUL-PĂMÂNTULUI CREATOR AL TURMELOR ŞI OCROTITOR AL CIOBANILOR ŞI MORMINTELOR

După ce Dumnezeu a alungat pe Adam şi pe Eva din rai, obligându-i să-şi câştige traiul prin muncă trudnică, vânând prin codri şi câmpii fiare şi păsări, şi scormonind pământul cu săpăliga de lemn pentru dobândirea pâinii, pe cătelul-pământului l-a cuprins mila văzând truda bietului om. Şi când dormea omul obosit la umbra unui copac, numai ce-i şopteşte ţâncul, scoţându-ţi botişorul din bortă, iar omul cu visare înţelegea totul: - Omule, omule, rău te-a înrobit Puternicul Cerului aruncându-te gol şi fără putere pe pământ, să-ţi duci viaţa cu tăria braţelor şi sudoarea frunţii! Şi pe mine m-a biruit şi-mi trăiesc traiul pe sub pământ, în lumea umbrelor, că a fost mai tare ca mine. Tocmai de asta am să te ajut! Prinde câteva din oile sălbatice şi adu-le aproape de tine! Au să te hrănească, dându-ţi lapte şi carne şi au să te îmbrace cu lâna lor călduroasă pe frigul iernii. Eu am să te ajut, punându-le în roua de pe iarbă câte un strop din moleşagul neputinţei; ele nu vor mai alerga sălbatice şi vor sta blânde şi le vei putea ţine lângă tine. Apoi le voi pune în rouă şi grăsimea laptelui şi sănătatea trupului, izvorâtă din tăria pământului şi bine-ţi va fi toată viaţa.

Când omul s-a sculat buimac de somn, a făcut aşa cum l-a învăţat cătelul-pământului şi de-atunci a devenit cioban. Şi avea lapte şi lână, şi a făcut brânză şi haine de-şi asigura traiul şi pe timp de iarnă.

Îşi iubea omul oile şi le îngrijea ducându-le pe bărăgane cu ierburi, le aduna frunzare şi le-ngrijea, dar viaţa de cioban e grea. Unde-s oi sunt şi ciobani, sunt şi lupi, sunt şi tâlhari şi nu o dată ciobanul era sfâşiat de fiare sau omorât de hoţi, de pleca pe lumea cealaltă în nerândul oamenilor. Era mâncat de corbi şi vulturi şi oasele i se risipeau fără mormânt, fără să poată fi păzite de cătelul-pământului.

Şi cu bunătatea lui sfântă, că doar el îl făcuse cioban, cătelul-pământului s-a gândit să-i vestească moartea prin câte-o mioară, să

moară-n rândul oamenilor. Din când în când, înainte de răsăritul soarelui, ieşea pe lângă măguricea lui şi punea-n roua de pe iarbă câte un strop din apa prevestitoare a morţii. Oiţa care păştea firele alea, pline de roua-n care se afla picătura fermecată, devenea năzdrăvană, căpăta glas omenesc şi-i da de veste stăpânului dacă-l pândea primejdia morţii. Aşa putea omul preveni nenorocirea, sau se bucura de sfârşit în rândul lumii, cum se bucură toţi oamenii, de-avea parte de-un mormânt. Şi căţelul-pământului era bucuros că putea păzi mormintele păstorilor, iar oasele lor nu se mai împrăştiau cărate de fiare şi păsări prădalnice.

Dar omul şi-a pierdut credinţa, s-a lepădat de legea cea veche a pământului, păstrată din moşi-strămoşi, a arat bortele căţelului-pământului, păzitorul mormintelor, creatorul turmelor şi mâniat, el n-a mai fermecat mioare să devină năzdrăvane, cu puteri dumnezeieşti, nu i-a mai ajutat pe ciobani. Câmpiile s-au arat, s-a schimbat faţa pământului şi oile s-au terminat şi ele, sunt tot mai puţine.

Auzită de la: Gligor Barboş (n. 1890), Roşia pe Secaş, judeţul Alba, 1959; Tinca Banu (n. 1879, Braniştea, judeţul Vlaşca), Braniştea, comuna Oinacu, judeţul Giurgiu, august 1959; Radu M. Badea zis Cinteză (n. 1 mai 1919), Leşile, judeţul Argeş, mai 1968.

LEGENDA-CÂRTIŢEI

Era o femeie atât de rea, că-l bătea pe bărbat cu sopa: sta-n vârful patului şi-l punea să facă totul. Când răsărea soarele, se vâra după sobă, să n-o vadă Tatăl Ceresc. Şi Dumnezeu a pedepsit-o, făcând-o cârtiţă, să stea sub pământ, să nu vadă soarele şi cum l-o vedea, pe loc să şi moară.

Auzită de la: Gogu V. Stăncuţu (n. 27 septembrie 1911), Leşile, judeţul Argeş, 1956; Radu M. Badea zis Cinteză (n. 1 mai 1919), Leşile, judeţul Argeş, 1957; Pavel Stănescu (n. 1877), Ţuţuleşti, judeţul Argeş, septembrie 1958; Ghiorghe Gh Stroe (n. 23 octombrie 1893, Cetăţenii din Vale, judeţul Muşcel), Cetăţeni, iulie 1965. Legenda este aproape identică în Ţara Oaşului: Ion Muşlea, în: Anuarul arhivelor folklorice, I, 1932, p. 225.

LEGENDA HERMINEI

Demult, pe vremuri de grea cumpănă şi bântuială, când năvăleau barbarii, într-o iarnă frumoasă şi blândă, cu ninsori liniştite şi fără troiene, într-un sat era nuntă mare şi frumoasă, iar oamenii, tineri şi bătrâni, jucau şi se veseleau, mândri de frumusețea mirilor. Şi tocmai când se juca hora bradului, numai ce apar hoarde barbare care fac măcel şi iau în robie flăcăi şi fete, cu mirii în frunte, schimbând bucuria-n tristețe şi chiotele-n jelete şi lacrimi. Şi aşa plângea mireasa cu ochii spre cer... că s-a deschis cerul şi s-a făcut minune. O ceată de nouă zâne au pogorât din slavă strălucind ca nouă sori; haitele barbare au fost prefăcute-n şoareci şi şobolani şi gherlani care se ascundeau care pe unde puteau, iar mirii au fost prefăcuți în două hermine, frumoase şi îmbrăcate în alb, care au început să omoare şoarecii şi gherlanii, intrând după ei prin găuri.

De atunci, în fiecare iarnă, herminele se-mbracă în costume de miri şi vor deveni din nou oameni când vor reuşi să stârpească de pe fața pământului şoarecii şi şobolanii care le-au tulburat liniştea şi le-au împiedicat cununia.

Auzită de la tata, Şerban B. Nania (n. 22 februarie 1908, Leşile); Ioniță Buică (n. Sisu Ion, 2 septembrie 1887), Leşile, 1952; Radu M. Badea zis Cinteză (n. 1 mai 1919), Leşile, județul Argeş, 1958.

DIHORUL BĂLȚAT

La început, toate animalele au fost albe, dar Dumnezeu, neputându-le deosebi, mai ales iarna, pe zăpadă, a hotărât vopsirea lor şi le-a chemat la El.

Toate sosiră şi fură vopsite, numai această jivină, care gândi să plece sătulă, se vârî mai întâi în gaura unui popândău ca să-l mănânce şi fu acoperită de un bulgăre de pământ care se rostogoli peste intrarea mişinei. Abia a reuşit bietul dihoraş să-l sfarme cu ghearele, muncind ziua întreagă. Când a reuşit să iasă, spre seară, a dat şi el dosu la Stăpân şi-i povesti pătărania.

Înțelegător, Dumnezeu zâmbi de pățania lui, îşi muie pensulele prin vasele cu vopsele şi-l bălță cu ce mai rămăsese.

Auzită de la Tinca Banu (n. 1879, Braniştea, județul Vlaşca), satul Braniştea, comuna Oinacu, județul Giurgiu, august 1959. Legenda nu am mai

aflat-o nicăieri, nici la nord de Dunăre, nici în Dobrogea; ea este asemănătoare legendei sticletelui care circulă în toată ţara; aceasta a fost cândva trecută şi prin manualele şcolare.

LEGENDA LUPULUI

La început Dumnezeu a fost păstor şi avea ca baci pe Sfântul Petre. Şi avea turme nenumărate, că din laptele lor curgeau râuri şi pâraie pe tot pământul. Crăpa dracu de ciudă văzând că lumea, care se tot înmulţea, lua obiceiul Tatălui Ceresc să crească oi, încât şi păşunile cerului şi ale pământului tot de oi erau pline. Şi oaia e sfântă, că necuratul oaie nu se poate face şi pe unde paşte oaia, ucigă-l-crucea nu poate călca, fiindcă-l ard tălpile.

Şi unde nu se făcea spurcatul ba şarpe, ba altă bală târâtoare ce stă ascunsă prin ierburi, bălării şi boschete şi când oile se apropiau, numai ce muşca pe una de nări, pe alta de uger, de se boboteau şi mureau otrăvite, până ce gata-gata să-şi iasă Sfântul Petre din minţi şi-i zise Creatorului: – Dă-mi, Doamne, un ajutor de pază, că mă-nşală dracu pe fiecare zi, de e mai mare ruşinea!

Şi atunci i-a dat lupul pe care-l făcu dintr-o piatră mare şi sură, zicându-i:

– Ia-l Petre, şi să-i dai să mănânce oile otrăvite de bală, sau trăsnite de focul halei, ba chiar şi pe cele moarte, să cureţe păşunile. Ucigă-l-crucea mai cerca să-l păcălească pe Petre şi se făcea lup, dar şi lupul cel adevărat avea putere dumnezeiască, se târa şi se făcea şarpe, doar fălcile-i rămâneau de lup şi când diavolul-lup se apropia, lupul lui Dumnezeu, cu putere de a se face diavol-şarpe, haţ, şi-l înhăţa de-l rodea cu oase cu tot. De-atunci lumea s-a-nmulţit, a început să prigonească pe animalul cel mai sfânt şi cel mai drag lui Dumnezeu. Dar Tatăl Ceresc e răbdiu şi Sfântul Petre are grijă de câinii săi, căci nimic nu mănâncă lupul fără ca stăpânul său să-i rânduiască. Doar celor ce nu-i respectă sărbătorile lupeşti li se mai întâmplă pagube, dar tot din porunca Sfântului Petre.

Auzită de la: Alexe A. Danciu (n. 1887), Mozăceni, judeţul Argeş, 1955; Ioniţă Buică (n. Sisu Ion, 2 septembrie 1887), Leşile, judeţul Argeş, 1957.

ÎN LOC DE ÎNCHEIERE
CUM A AJUNS TATOMIR IEPAŞ

De când e lumea lume, doar la ciocoi şi-a vărsat Dumnezeu haznaua, că la sărac îşi dezleagă sacul beleaua. Muncea sărmanul, muncea, şi bogatul număra; unul muncea cu leşin, ălălalt număra... peşin! Pârlitu' aduna grămadă, să bage ciocoiu-n ladă. Moş Nania, ziceţi voi, eşti zavistnic pe ciocoi, pe zapcii şi bulucbaşi, că eşti nepot de iepaş.

Heei, dragii mei, tocmai despre întâmplarea care l-a dus pe Tatomir iepaşul în tainiţele Romanaţilor, iepurit de poteră prin hăţişuri, am să vă povestesc acum. Este o poveste adevărată, pe care o ştiu de la bunica. Mi-a povestit-o când eram copil, de sute de ori, lângă sobă, în serile de iarnă, când viscolul îşi zdrăngănea strunele de ger. Întotdeauna îşi începea povestirea cu un fel de jalet căruia îi zicea doină:

Căpitane de judeţ
Nu mă băga la coteţ
Pentr-un pui de mânzuleţ,
Că l-am vândut fără preţ:
L-am dat numai pe trei mii,
Să iau mălai la copii,
La copii şi la nevastă,
Că-mi mureau de foame-n casă!
Noaptea când e frig şi ceaţă
Atuncea caii se-nhaţă,
Dimineaţa când te scoli,
Eşti cu ei la Roşiori,
Să faci rost de gălbiori!
Noaptea, pe fulgerătură,
Atuncea caii se fură;
Când la ziua te trezeşti,
Eşti cu ei la Bucureşti
Şi-i dai pe galbeni domneşti!

Avea boierul Trufanda herghelie vestită de telegari trăpaşi, crescuţi în slobozenie, de numai cu arcanul îi puteau prinde. Dar nici herghelegiul nu-l dădea de ruşine. Că era Tatomir herghelegiu, om măsurat cu propria-i palmă, puternic pentru că-şi supunea forţa trupească minţii şi înţelept pentru că mintea şi-o adăpostea la forţa trupului; şi-ntotdeauna judeca ce spunea, fără a spune vreodată tot ce gândea. Dar, apără-mă, Doamne, de ceasul rău şi de omul pizmaş şi mai păzeşte-mă de prietenul laş, că mă feresc eu singur de vrăjmaş!

Înţelepciunea şi hărnicia lui Tatomir stârni ura neputinţei unui linguşitor pripăşit ca vechil pe lângă grecoteiul Trufanda. Adevăratul nume nimeni nu i-l mai ştie, că satul i l-a răstălmăcit în Coţcaridis şi Coţcaridis a rămas botezat. Om cu sufletul plin de veninul răutăţii, muşca prin vorbă mai adânc decât fiara cu colţii. Ce-i încolţi răutatea în suflet?

Într-o zi când Tatomir era dat după alte treburi, se strecură vulpoiul prin herghelie, o mână deasupra dealului şi scoţând o blană de lup, sperie armăsarii, îi prăbuşi pe râpă, de s-au ales ciolane pentru dihănii. Se duse la stăpân şi-ncepu să se văicărească:

– Boierule, iată ce nenorocire ţi-a adus Tatomir: a lăsat herghelia singură lângă hăţişuri, şi-a năpustit-o haita de lupi în fundul hăului, de s-au ciolănit toţi armăsarii! S-ar fi ales praful şi de iepe dacă nu mă întâmplam s-alerg în scăparea lor.

– Nu se poate, Tatomir e om cu tragere de inimă pentru averea mea! M-a slujit întotdeauna şi cu braţul şi cu mintea!

– Hei, boierule, la noi în Grecia este o vorbă: pentru a pedepsi pe altul, învaţă să-l cunoşti, că e greu a te cunoaşte pe tine şi uşor a sluji şi a da sfat altora! El te-a slujit cu credinţă ca să nu-i descoperi necredinţa. La drumul lung şi la cârciuma mică îl cunoşti pe om. Eu l-am cunoscut pe Tatomir şi la una şi la alta. Ştii ce zicea odată, la un pahar? Că e fericit cel ce pe alţii îi fericeşte. Că unu' ca Micu haiducu a rămas întru pomină fericirii.

– Cum să zică aşa despre un tâlhar care a speriat ţara cu tâlhăriile lui?

– Pentru Tatomir, boierule, acela nu e tâlhar; e haiduc, binefăcător al prostimii, al sărăntocilor!

– Cheamă-l încoa', să stăm de vorbă!

– Mai întâi să vezi prăpădenia, boierule!

Când a dat boierul cu ochii de trăpaşii ajunşi fărâme şi ciolane, parcă a mâncat măsălariţă; şi-a dat seama că ziua neagră nu e neagră la culoare, e neagră din supărare. A poruncit să-l pună pe Tatomir în butuci şi să-l bată cu gârbaciul pe piele goală.

Zadarnic striga Tatomir că de când e lumea, armăsarii n-au fugit de lupi, şi că se apără cu copitele, făcându-se roată. L-au zdrobit ca pe cânepă când e meliţată pentru fuior şi l-au aruncat sub o magazie, mai mult mort decât viu.

A doua seară îl luară câţiva curteni:

– Tatomire, a dat vorbă boierul să plecăm la târg, să cumpărăm câţiva armăsari! Numai tu ştii să-i alegi.

Bietul om, care învăţase supunerea din pătimire, nu se grăbi să răspundă, ci se iuţi spre supunere.

– Mergem pe jos, cumpărăm trăpaşii şi venim călare. E cale de-o noapte. La ziuă suntem acolo. Simţea sărmanul furnicăturile loviturilor în toate mădularele, iar opincile parcă-i erau căptuşite cu ace.

Se-ntunecase zdravăn când ajunseră în marginea pădurii şi se opri să-şi potolească arsurile gurii cu un strop de sănătate de la un izvor de lacrimi ale pământului. Răcoarea apei îi mai dădu o licărire de putere şi se întinse puţin pe mătasea ierbii. Când se sculă să plece, tovarăşii săi nici că se mai vedeau, nici nu se mai auzeau. Nu-i nimic, îşi zise, o iau pe colnicul ăsta, prin codru şi le ies înainte, în marginea cealaltă. Călător de noapte prin pădure, ca drumul vieţii printre străini: coteşti la dreapta, te-ndrepţi la stânga şi nu ştii încotro s-o mai apuci. Tatomir rătăci poteca şi se-ncurcă printre hăţişuri până când simţi că i se-nnoadă picioarele şi-l răpun junghiurile. Nu degeaba se spune că pentru cel ce s-a rătăcit, lătratul unui câine preţuieşte mai mult decât cântecul ciocârliei. Lui Tatomir i se păru că aude un lătrat şi iuţi paşii. Pâlpâirea unei ferestruici luminate de un opaiţ îi umplu sufletul de lumină şi trupul de putere. Bătu la uşa casei şi-i deschise o femeie trudită şi plânsă. Na, că fug de belele şi dau de necazuri, gândi herghelegiul nostru.

– Sunt om bun, zise el, am rătăcit drumul şi m-a zdrobit osteneala şi am bătut la uşa matale cu sufletul curat şi gânduri cinstite. Primeşte-mă până la ziuă pentru odihna trupului!

– La boală şi amărăciunea buruienilor e dulce, iar omului rătăcit şi un bordei i se pare palat. Fii binevenit, poate spre salvarea copilului meu!

Într-un pătuţ, un băieţel galben ca ceara trăgea să moară.

– Cu ce te pot ajuta, femeie lovită de necaz, că adeseori ajutorul e ca un leac, cu cât mai amar, cu atât mai bun?!

– Pentru zilele copilului meu, ia oboseala de la capăt şi mergi în pădurea cea mare, dincolo de râu, la baba Goia, doftoroaia, mama pădurarului, şi ad-o, rogu-te, să-mi scape băiatul!

Ce să facă omul nostru? Se gândi el că leacul de mâine nu vindecă boala de azi şi degeaba mai aduci doctorul la mort şi apă după ce s-a stins focul. O porni pe poteca pe care i-o arătă femeia şi hai, şi hai, că prin pădure mergi greu şi ziua, da'mite noaptea! Trecu râul pe o punte îngustă pe care n-aveai curaj să mâi o capră şchioapă şi nici măcar un câine bătrân. Ajunse la locul cu pricina: o casă mai răsărită, ridicată din bârne, împrejmuită ca o cetăţuie de un gard înalt de mărăcini. Vru să intre fără să strige, dar o matahală de câine, mai dihai ca un lup, stătea în apropierea porţii, parcă cioplit din piatră. Se dă pe furiş afurisitul, gândi rumânul şi smulse un par de la gard, deschise poarta, când namila tocmai se năpusti spre el. Se rezemă de stâlpul porţii şi când izbi dihania, o lăsă lată-lungită, scoţând doar un scâncet scurt.

– Ptiu, fir-ar al naibii, ce ticălos sunt! Omorâi vițelul babei! Dai de frică, dai de moarte, nu știi dacă faci păcate.

Luă repede vițelul și-l târî într-un arțăriș din apropiere. Intră pe poartă, și fără să-l latre o javră, ajunse la fereastră și începu să bată și să strige pe mătușa Goia. Dar bătrâna parcă era surdomută.Nu cumva o fi găsit-o moartea și pe-asta, singură-n casă? se întreabă omul. Strigă el ce strigă și abia târziu, după ce doftoroaia se convinse că este om în carne și oase și nu-i strigoi ori necuratul cu coarne, îi deschise ușa.

– Măicuță Goaie, uite-așa și așa! și-i povesti de unde și pentru ce a venit în puterea nopții s-o trezească.

– Da, maică, o muri copilul, da' la omul bătrân o cât de mică oboseală, ca stropul de apă la balega moale! Eu nu pot să merg, pupate-aș, decât dacă mă iei în cârcă.

Se gândi bietul om la spinarea lui burdușită de rănile șfichiuielii, dar toți vor să fie ajutați, iar sprijin nu dau decât cei care l-au prețuit în clipe de cumpănă și se hotărî. Bine e să ajuți pe cel nevoiaș, ca să nu iei în urmă povara lui asupra ta. Luă pe doftoroaie în cârcă și hai să scape viața copilului. Cu toată istovirea și durerea ce-i străpungea spinarea, grăbea pasul, gândindu-se că-n pragul morții, orice clipă timpurie mai poate aduce salvarea. Și băbuța se mira de mama focului:

– Curajos bărbat, maică, să umbli singur prin pădure în puterea nopții! Pe-aici umblă ielele, maică, și necuratul, ucigă-l-crucea! Și-l gâtui c-o mână, iar cu cealaltă își făcu semnul crucii.

– Pe-aici sunt comori ascunse din timpul zaverei și el le păzește. Vezi comoara licărind, o însemnezi și când s-o scoți, dai de o gleavă de om, ori de-o oală cu oase și cărbuni. Comoara a fost jurată și ucigă-l-crucea și-a luat-o-n stăpânire.

Și tot vorbindu-i de comori și de nichipercea, ajunseră la râu, la puntea cea îngustă. Acu-i acu, își zise Tatomir, și o porni atent pe lemnul pus de-a curmezișul drept punte: Mai de frică, mai că-l junghea piciorul-n opincă, îi scăpă bătrâna în valuri și se duse-n jos, luată de vâltoare. Puse mâinile în șolduri și începu să fluiere a pagubă și-a jale:

– Ferească Dumezeu de mai rău și să nu dea Domnul omului cât poate să rabde, că-ți umple inima de jale și te usuci pe picioare! Hei, ce a fost a trecut, ce-o mai fi o mai veni! Ce faci, Tatomire? Se întreba singur rumânul. Rabdă, că răbdarea e mântuire, doar e ruptă din rai! Și speră, că speranța e flacăra vieții celor care și-au ales truda și necazul învățător, că și durerea e o învățătură! Boierul o să mă pedepsească pentru că n-am

ajuns la târg... Viţel omorât, babă-necată şi la ocnă-au să mă bată, nu mai văd zi înseninată!

Muncit de gânduri, ajunse în Rariştea Dracului, acolo unde sunt poieni mari, presărate doar ici şi acolo de stejari bătrâni ca vremea, în scorburile cărora se ascundeau jivinele pădurii, ori adunau albinele miere. Pe această poiană, auzise, auzise de-atâtea ori, se aflau îngropate comori din timpul năvălirilor, unele jurate, păzite de necuratul, care se arăta oamenilor în chip de pisică, de ogar, de iapă, de şarpe ori pitic.

– Cu dracu' nu-i de glumit, Tatomire!... Şi dac-o pune gheara pe mine?...

Şi, începând să se teamă de bâzdâgania iadului, se hotărî să se urce-ntr-un copac. Alese unul mai gros şi noduros, dar când ajunse sus, să vezi şi să nu crezi: bătrân, uitat de vreme, uscat de-un veac de om şi scorburos ca un puţ.

– Fie ce-o fi, rămân aici!

Se aşeză-ntre două cioturi, că doar obosise alergând toată noaptea după odihnă; după trudă, repede te ia somnul. Dar nu aţipi bine, că se şi prăvăli în scorbura copacului.

– Na, Tatomire, ţin-te bine de belea, că-ţi face viaţa şi mai grea. Dacă ar fi dat peste tine norocul, ţi-ar fi ouat şi cocoşul. Dar acum? O durere face să uiţi pe alta, că doar necazul nu spune când vine. Aici o să-mi putrezească oasele...

A strigat, a răcnit bietul om cât l-au ţinut băierile inimii, dar cine să-l audă? Noaptea trecea, suferinţa ba. Dar când vezi o rază de lumină, tot mai ai speranţă de viaţă. Tatomir văzu deasupra capului că se luminează cerul şi simţi că raza îi intră drept în inimă. A stat toată ziua cu urechea lipită de trunchiul umed, gândindu-se că poate o auzi vreo voce pe poiană, care să-i vină în ajutor. Aşteptarea i-a fost zadarnică. Din nou ochiul de lumină de deasupra capului începu să pălească, stingându-se pe nesimţite, când sus, în slava cerului, licări o stea. Abia acum observă că scorbura este umedă şi că sta până la genunchi în apă. Vru să-şi mişte picioarele şi simţi putregaiul zornăind sub opinci. Adormi în picioare şi trase un somn boieresc; ba nici pe canapeaua boierului n-ar fi dormit aşa bine. A doua zi se trezi în nişte zgomote asurzitoare. A vrut să urle de spaimă, dar un nod i se aşeză în gât, spre salvarea lui. Înţelese bine: lângă stejar erau oameni care voiau să-l taie.

– Este bun, mă! zise unul. Facem nişte buduroaie să se ducă pomina. E scobit gata de sus până jos; e sănătos la lemn, e tocmai bun.

Ar fi vrut acum să strige de bucurie, dar se stăpâni: - Vor crede oamenii că sunt bată-l-toaca şi vor fugi; mai bine să tac ca peştele-n oală la foc. Şi a tăcut. Un bondar a coborât pe scorbură deasupra capului. - E prevestitor de bine, gândi el. Dar tocmai când îl socotea un vestitor de speranţă, băzăunele îl înţeapă în ceafă.

– Tartore! scrâşni Tatomir. Vrei să-mi bâzâi oasele putrezite aici? N-am să ţip de m-ai înţepa cu o sută de ace!

Şi-şi zise iarăşi în gând: - Rabdă, Tatomire, rabdă! Răbdarea e luceafărul sufletului şi aurul vieţii celui la ananghie. Cu răbdarea treci şi marea şi tot ea îţi dă scăparea.

Oamenii de afară se şi apucaseră să taie copacul; joagărul scrâşnea prin putregai. Îşi lipi picioarele lângă lemn, să nu i le apuce dinţii fierăstrăului, trecu apoi un picior în partea cealaltă, apoi pe amândouă şi când buşteanul se prăvăli, îl aruncă pe Tatomir tocmai hăt, la jumătatea trunchiului, să-i spargă şi capul.

– Mulţumescu-ţi ţie, Sfântă Treime, şi ţie, Sfântă Născătoare, că m-ai salvat, născându-mă din nou, după ce moartea mă luase-n gheare!

Şi nu mică-i fu mirarea când auzi strigătele celor doi tăietori:

– Comoara, comoara! Din trunchiul tăiat curgeau zornăind sute de mahmudele.

– Marine, desfă iţarii; îi legăm jos şi ducem întâi bănetul acasă.

– Toarnă Ioane, pune-i pe toţi!

Şi după ce-i adunară şi umplură pantalonii cu bănet, unul din ei zise:

– Mă, n-ar strica să mănânc puţin, că ne dărâmă aurul până acasă.

– Că bine zici!

Şi se aşezară pe iarbă, să capete puteri. Ce-i veni lui Tatomir, să-i vadă şi el pe norocoşii săi salvatori şi se târî pe brânci până la capătul ştiubeiului. Oamenii simţiră că parcă se mişcă ceva. Cu răsuflările înăbuşite priveau spre lemn. Tatomir scoase capul: zbârlit, năclăit de putregai, de parcă ar fi fost altă arătare.

– Dracu, Mărine!

– Ucigă-l, Ioane!

Şi au luat-o la fugă, lăsând şi scule şi mâncare şi bănet, că nici de mama strechii n-ar fi dat dosul aşa. Tatomir începu să râdă cu gura până la urechi:

– După chinuri şi amar, acum dulceaţă cu zahar! Ia să duc bănetul acasă, să-mi fac o casă şi binale, cum nici boierul nu are. Şi ţie,

Sfântă Născătoare, o să-ți înalț o troiță la răspântii, cu fântână, unde să-şi ostoiască trecătorii istovirea!

Ajunse acasă şi începu să-şi deşerte bănetul sub privirile holbate ale nevestei şi ale copiilor:

– Ha, ha, ha, am scăpat de sărăcie! Ha, ha, ha!

Deodată tavanul casei îi căzu peste cap, mahmudelele începură să se împrăştie pierzându-se printre dărâmături, iar Tatomir să țipe cât îl lua gura:

– Au, aoleoo, au!

Nevasta venise unde zăcea sub magazie şi-l deşteptă:

– Tatomire, Tatomire, haide acasă!

Tatomir deschise ochii şi văzu straiele însângerate şi pline de țărână. Rănile îl înțepau ca nişte frigări.

– Nici n-a trecut ziua şi eu...

– Nu le-ar ajuta Dumnezeu, Tatomire, nici lui Trufanda şi nici lui Coțcaridis!

– Îi voi ajuta eu să simtă durerea, să mănânce necăjiți şi s-adoarmă îngroziți pe toți grecoteii deveniți boieri în țara asta.

Şi de atunci a apucat Tatomir calea codrilor, ajungând vestit iepaş, iar bunica îşi încheia povestirea tot cu jalet:

De pe plai,
Fură herghelii de cai,
Fură oi,
Fură boi,
Fură, frate,
Tot ce poate
Şi pleacă apoi prin sate
Şi la sărăcime-mparte,
De-a ajuns sărmanilor
Mângâierea zilelor!

Auzită de la tata, Şerban B. Nania (n. 22 februarie 1908); Drăgoi Ion Nania (n.1882), Leşile, 1949. Povestea era cunoscută parțial şi de: Radu M. Badea zis Cinteză (n. 1 mai 1919), 1959; Nicolae T. Buică (n. 13 aprilie 1914), 1959; Bogdan M. Roşioru şi Gogu V. Stăncuțu (n. 27 septembrie 1911), 1960. Povestea nu a circulat în satele din jur.

VOCABULAR

Acmuş - adv. Acum, acmu.
Aldai - s.m. sing. Cocoş de pădure *(Tatrao tetrix L.);* adj. Sălbatic, de pădure.
Aorde - ţig. Vino-ncoace!
Apa morţilor - s.f. Boare uşoară de vânt care, vara înfioară lin aerul peste lanurile de grâu şi fâneţe.
Armie, armii - s.f. Oaste, armată.
Arţag, arţaguri - s.n. Pornire spre mânie, spre ceartă, spre bătaie.
Arzail - Îngerul morţii la musulmani.
Bahta dela Delo - ţig. Noroc să dea Dumnezeu!
Balaure, balauri - s.m. Şarpe mare. În zona istorică Vlaşca, Romanaţi şi Teleorman, prin balaure se făcea deosebirea de balaurul din basme; la pl. căpăta valoare de adj.: şerpi-balauri.
Balaureasă, balaurese - s.f. (depreciativ) Ţigancă.
Balauroaică, balauroaice - s.f. Femela ori mama balaurului.
Balgiu, balgii - s.m. Negustor turc care aproviziona Poarta otomană cu miere din ţările române.
Balgiu-başa - s.m. Trimis al Porţii însărcinat cu strângerea mierii şi cerii necesare saraiului împărătesc.
Băltan, băltani - s.m. Bâltam, stârc cenuşiu *(Ardea cinera L.).*
Băzăune, băzăuni - s.m. Bărzăun(e) *(Bombus terrestris).*
Bejenie, bejenii - s.f. Băjanie, bejanie.
Biglirgiu, biglirgii - s.m. Oştean turc.
Boghios, boghioşi (boghioasă, boghioase) - adj., adv. 1. Cu părul ridicat în sus, în dezordine; ciufulit. 2. Oaie care are miţe mari pe cap, smocuri de lână.
Boboti - vb. refl. A se aprinde, a se umfla.
Boncălui - vb. intr. şi refl. A rage prelung şi plângător. Vânătorii şi biologii tineri, începând de pe la jumătatea secolului trecut, au înlocuit, din necunoaştere, acest vb. cu ***Boncăni***, care indică zgomotul produs de cerbi şi căpriori prin lovirea copacilor cu coarnele.

Breb, brebi - s.m. Mamifere din familia *Castoridae (Castor fiber europaeus L.).*

Breslaş, breslaşi - s.m. Stupar, apicultor.

Buduroi, buduroaie - s.n. Stup primitiv lucrat dintr-un trunchi de copac prin scobire.

Bulucbaş, bulucbaşi - s.m. Comandantul unui buluc (al unei companii, 100 de soldaţi), în special de seimeni.

Buluci (bulucesc) - vb. refl. A se strânge grămadă; oile se bulucesc, se strâng una lângă alta.

Bulucit, bulucită, pl. ***buluciţi, bulucite,*** var.: ***bulugit, bulugită*** - adj. Adunat, -ă, -ţi, -te, la un loc (cârd bulucit; turmă bulucită; berbeci buluciţi; oi bulucite).

Bură, pl. -re, -ri, s.f. Ploaie măruntă şi deasă (de primăvară sau de toamnă).

Buriu, burie - s.n. Butoi.

Cadiu, cadii - s.m. Judecător musulman.

Cana semas cei bari, semas lulughi zic. ţig. Când erai fată mare, erai ca o floare.

Cârlotea - s.m. 1. Organizatorul unei vânători şi conducătorul bătăiaşilor la vânătoare. 2. Nume de familie. Ultima persoană care a purtat acest nume a fost Badea Cârlotea care, în 1875, avea 40 de ani. În ţară există doar două toponime care amintesc acest nume: Măgura lui Cârlotea, între satele Cârjani şi Livezile, judeţul Mehedinţi, pe Brazda lui Novac şi Coasta lui Cârlotea, la sud de satul Buta, comuna Negraşi, judeţul Argeş. Nici apelativul, nici onomasticul şi nici toponimele nu sunt consemnate de dicţionarele noastre.

Cârpă, cârpe - s.f. Maramă.

Ceambur, ceambururi - s.n. Detaşament turcesc de trupe trimise să prade într-o ţară străină; expediţie de pradă.

Chiselef, chiselefi - s.m. Holeră, scai muscălesc, scai rusesc *(Hanthium spinosum L.).*

Cioatină, cioatini, cioatine - s.m. şi f. (depreciativ). Ţigan.

Ciurdar, ciurdari - s.m. Văcar, păzitor de vite.

Codilie, codilii - s.f. Coada biciului; un băț de esență tare, drept şi bine lustruit.
Colun, coluni - s.m. Măgar sălbatic *(Equus Asinus hydruntius* Regàlia, 1907).
Cotroci - vb. tr. şi refl. A (se) ascunde, a (se) piti.
Cristă, criste - s.f. Panaş, surguci.
Cruntare, cruntări - s.f. Măcel, luptă cu mare vărsare de sânge.
Cucură, cucure - s.f. Tolbă pentru săgeți; mai târziu tolbă în care vânătorul ținea cornul cu pulbere, poşurile, amnarul şi cremenea, precum şi punga cu tutun.
Curtan, curtani - s.m. Kurd.
Danciuc - s.m. (depreciativ). Copil de țigan.
Dardă, darde - s.f. Suliță cu coadă de lemn, nu prea lungă şi cu o lamă de fier bine ascuțită la capăt.
Dul, duluri - s..n. 1. Dig, baraj. 2. Strânsură, grămadă de avere.
Dumnezău - s.m. Tatăl Ceresc. Creatorul unic al universului, al cerului şi pământului, fără început şi fără sfârşit. Până prin 1950-1965, toți locuitorii vârstnici din zona istorică Vlaşca pronunțau Dumnezău spunând: *I se spune Dumnezău din mare respect; Zău se spune numai în jurământ: „Zi zău!". Şi dacă ai jurat strâmb, rostind numele Tatălui Ceresc fără respect, Dumnezeu nu te iartă.* Socotim că este una din dovezile temeinice că strămoşii geți erau monoteişti. Există chiar şi o ghicitoare:

De la cer şi până-n hău
Lumea toată are-un Zău;
Numai casa are trei:
Sus pe coamă, sub pazie, sub temei.
Care sunt cei trei?
(Barza, rândunica şi şarpele casei).

Aşadar este o gravă greşeală a lingviştilor care consemnează: Zău, interjecție!
Fălcău, fălcăi - s.m. Şoim.
Fugău - s.m. Potârniche.
Fumura - vb. A se face puțină lumină; a se vedea ca prin ceață, ca prin fum.

Furcoi, furcoaie, - s.m. Armă formată dintr-o coadă de lemn, prevăzută la capăt cu o furcă de fier având doi craci (dinți) drepți.
Gadină, gadine - s.f. Fiară sălbatică.
Garoi - s.m. (depreciativ).1. Țigan.2. Cioroi.
Gărăi - vb. A cânta aşa cum cântă cioara.
Gărăind - adv. Ciorile când zboară gărăind, trag a vreme rea.
Genune, genuni, s.f. - Prăpastie foarte adâncă, de cele mai multe ori având apă la bază.
Gheara-leului - s.f. Unghia-găii, măzăriche *(Astragalus glycyphillos L.).*
Gherdan, gherdane - s.n. Colier, şirag, salbă de pietre prețioase.
Gherlan, gherlani - s.m. Şobolan de apă *(Arvicola terrestris L.).*
Grădişte, grădişti - s.f. Cetate medievală fortificată cu şanțuri de apărare,val de pământ şi palisade din trunchiuri de stejar.
Grui - s.m. 1. Cocor *(Grus grus L.).* 2. Deal despădurit pe care poposeau cocorii pentru odihnă.
Gruişte - s.f. 1. Câmpie, vale etc., loc în care altădată cuibăreau cocori. 2. Câmpie pe care poposeau toamna cocorii pentru a se odihni şi hrăni.
Harşt(i) - Exprimă zgomotul produs prin lovirea puternică, prin aplicarea repede, smulgerea, retezarea etc. a unui lucru.
Hazna, haznale - s.f. Ladă în care se transporta o sumă mare de bani.
Huțupi - vb. refl. A se opinti din răsputeri pentru a face un lucru foarte greu.
Iacacui - (eufemistic). Dracu, naiba.
Ienicer, ieniceri - s.m. Soldat din vechea infanterie turcească.
Iepaş, iepaşi - s.m. Hoț de cai.
Iepurit - adv. Alergat, fugărit.
Ipâncea, ipângele - s.f. Manta cu glugă pentru timp de ploaie, lucrată din dimie neagră.
Iscoadă, iscoade - s.f. Spion.
Jirlău, jirlaie - s.n. Păşune cu iarbă de calitate foarte bună, aflată pe o luncă.
Jude, judeci - s.m. Stăpânitor, domnitor.

Leacacui - (eufemistic). Dracu, naiba.
Letin, letini - s.m. Păgân; de altă credinţă.
Lucrătorie, lucrătorii - s.f. Atelier (în special de fierărie).
Marchitan, marchitani - s.n. Negustor ambulant de mărunţişuri.
Margine, margini - s.f. Graniţă, hotar.
Maştih (var. ***maşter***) - s.m. Tată vitreg.
Măgurice, măgurici *(uneori şi: măgurele)*- s.f. Măgură mică; muşuroi de cârtiţă, de căţelul-pământului etc.
Medee, medei - s.f. Omag *(Aconitum napellus L.).*
Mereu - adj. 1. Continuu, neîntrerupt, nesfârşit, care se întinde până departe (cu referire în special la codri). 2. Adv. Neîntrerupt, fără încetare.
Mied, mieduri - s.n. Băutură preparată prin fermentare din miere.
Misi, Mişi, Misci, Mişei - sat din componenţa comunei Mozăceni. Numele străvechi Misi, nemaifiind înţeles, s-a trecut la Mişi în secolul al XVI-lea, iar apoi la Mişei, deşi în secolul al XIX-lea se mai numea Misci; tradiţia l-a păstrat până în secolul al XX-lea, Misi.
Mişină, mişine - s.f. Culcuşul (vizuina) în care unele rozătoare adună grămadă proviziile pentru iarnă.
Mlacă, mlace (uneori şi: ***mlăci***) - s.f. Mlaştină, smârc.
Mlăcos, mlăcoasă - adj. Mocirlos, smârcos.
Moleşag, moleşaguri - s.n. 1. Moină; timp moinos. 2. Oboseală, moliciune datorată mai ales bătrâneţii.
Mufli, muflesc - vb. IV, intraz. A pufni pe nas, aşa cum fac oile când pasc, ori berbecii în perioada mârlitului.
Muftiu, muftii - s.m. Capul religiei mohomedane, reprezentantul religios al Profetului.
Muia - vb. refl. 1. Înmuia; a se face moale. 2. A slăbi, a pierde din vigoare.
Muscă, muşte - s.f. Albină.
Muşcel - Numele fostului judeţ degradat astăzi în Muscel. Numele îi vine de la muş(at), „frumos" şi nu de la *mus (*gr. *mys,* gen. *myos;* sanscr. *mush),* şoarece, şobolan. Primul care a folosit forma Muscel a fost C. Rădulescu-Codin, în perioada când a fost revizor

şcolar, în procesele-verbale întocmite la şcoli. Tribunalul Judeţului Muşcel a folosit până în 1950 forma Muşcel; toate documentele medievale şi până la începutul secolului al XX-lea consemnează numai forma Muşcel.

Muzan, muzane - s.n. Sălaşul ielelor. O poiană aflată în pădure deasă, cu etaje inferioare de nepătruns, cu multă umiditate care permite creşterea ierbii înalte, cu multe flori.

Natantol, natantoli - adj., s.m.; f. sing. ***Natantoală***, g.d. art. natantoalei, pl. natantoale. Nătântoc, nătântoacă.

Năbleg, năblegi - adj., s.m.; fem. sing. năbleagă, năblege. Năvleg (-ă), prostănac (-ă).

Nămiezeală - s.f. pl. nămiezale (rar şi: nămiezele). Locul unde se adună oile sau vacile pentru a se odihni la amiază.

Noajă, noaje - s.f. Haită (de fiare, în special de lupi).

Noimă, noime - s.f. Gândire profundă, înţelegere.

Odoleană, odolene - s.f. Odolean *(Valeriana dioica şi V. officinalis L.)*.

Orzan, orzane - s.n. Prima armă de foc portabilă, formată dintr-o ţeavă de bronz, iar mai apoi de fier.

Orzană, orzane - s.f. Pară mică, dulce, cu miezul roşu.

Padişah, padişahi - s.m. Sultan.

Pătăranie, pătăranii - s.f. Păţanie.

Pârţag, pârţaguri - s.n. Răutate.

Pârvac, pârvace - s.n. Stupul care roieşte primul; primul roi.

Pehlivan, pehlivani - s.m. Acrobat, saltimbanc.

Pestire - adv. Împotrivă.

Peşin - adv. Bani pe loc, bani gheaţă.

Pistreală, pistrele - s.f. Distanţa parcursă de săgeata trasă cu arcul.

Pişti (-tesc) - vb. intr. A ţâşni câte puţin; a se scurge încet.

Plotun, plotuni - s.m. Elan *(Alces alces alces Linné)*.

Polc, polcuri - s.n. Regiment de cavalerie.

Posluşnic, posluşnici - s.m. Slugă, servitor în slujba unei căpetenii, unei persoane cu rang deosebit.

Prosferisi - vb. A dărui.

Puricei - s.m. pl. Mâncare făcută din fărâmițe de turtă din mălai în untură încinsă cu jumări.
Sângele-leului, Sângele-voinicului - s.m. Unghia-găii *(Astragalus monspessulanus L.).*
Slobozenie, slobozenii - s.f. Libertate; eliberare.
Spahiu, spahii - s.m. Ostaş din cavaleria turcă.
Streajă (var.***: streaje), streji*** - s.f. 1. Strajă, paznic. 2. Locul unde se face de-.
Strişte - s.f. Trişte.
Surguci(u), surguciuri - s.n. Panaş din pene, în special de erodiu, prinse în metal prețios, împodobit cu pietre prețioase.
Şatră, şatre (var.***: şetre)*** - s.f. Adăpost lucrat din scândură.
Şerpar, şerpar - s.m. 1. Pasăre de pradă din familia Accipitridae *(Circaëtus gallicus,* Smal) 2. ***Şerpar, şerpare*** - s.n. Chimir.
Şfară, şfare (var.: şfoară, şfoare), s.f. Fumul care se întindea de-a lungul văilor, provenit de la focurile aprinse pe dealuri prin care se dădea de veste o invazie străină. Turcii, cunoscând această metodă, înaintau pe valea respectivă, de unde şi zicala „A fost tras pe şfară", denaturată azi în: „A fost tras pe sfoară".
Ştiubei, ştiubeie - s.n. Stup lucrat prin scobire dintr-un trunchi de copac; buduroi.
Tainiță, tainiţe - s.f. Ascunzătoare (mai cu seamă în desişul unei păduri).
Tăierea muştelor - Metodă primitivă prin care albinele erau omorâte cu fum de sulf, pentru a lua fagurii.
Testemea, testemele - s.f. (var. testemel, s.n.) Basma mare din bumbac, colorată şi înflorită pe margini.
Trancanale - s.f. pl. Lucruri mărunte, obiecte dintr-o gospodărie.
Tupili - vb. tr. şi refl. A (se) ascunde, a (se) piti, a se ghemui pentru a nu fi văzut.
Țăvârlău, țăvârlaie - s.n. Armă primitivă, un ciomag din corn, cam de un metru lungime, ascuțit foarte bine la un capăt.
Țoală, țoale - s.f. Obiect pentru îmbrăcăminte.
Urşinic, urşinice - s.n. Catifea; țesătură scumpă.

Vălcea, vălcele - s.f. Vale de-a lungul unui pârâu cu terasele foarte domoale, renumită pentru fânul de bună calitate, dar şi pentru culturile agricole.

Vâlcea, vâlcele - s.f. Vale îngustă, cu pantele abrupte, de cele mai multe ori împădurite, năpădite de arbuşti, unde, până prin 1950 lupii găseau locurile cele mai bune pentru culcuşuri, putându-se adăposti în siguranță.

Vechil, vechili - s.m. Epistat, supraveghetor.

Vergă, verge *(*rar: ***vergi)*** **-** s.f. Încuietoare dintr-o bară metalică prevăzută cu un inel sau cu una-trei zale.

Vidrar, vidrari - s.m. Vânător de vidre.

Voevod, voevozi - s.m. Forma corectă pentru voievod impusă astăzi. Peste 97% dintre documentele medievale folosesc forma voevod. Toată viața am scris voevod, impunând şi elevilor să scrie astfel, explicându-le că numai atunci când dau examene în altă parte, cuvântul să fie explicat în paranteză: (voievod, forma actuală).

Volnicie - s.f. Libertate.

Zalmoşte - s.f. Moarte generală; epidemie cu multe victime în rândul oamenilor, dar şi al păsărilor şi mamiferelor domestice.

Zapciu, zapcii - s.m. Cel ce executa strângerea dărilor.

Zaveră, zavere - s.f. Răscoală; în zona istorică Vlaşca avea şi înțelesul de expediție militară.

Zavistnic - adv. Invidios.

Zăstimp, zăstimpuri - s.n. Răstimp; perioadă de timp.

"Trebuie spus din capul locului că profesorul Ion Nania, arheolog, istoric, istoric al științei, etnolog și biolog în egală măsură, a realizat o monografie unică, scrisă într-o românească neaoșă - cea mai completă și mai documentată științific din câte mi-a fost dat să citesc. Din cartea acestui pasionat om de știință, de o erudiție enciclopedică, răzbate mândria de a fi „din Vlașca, din Mozăceni" - sat cu nume străvechi și frumos de origine geto-tracă".

ȘTEFAN NEGREA
NOEMA, Academia Română,
Comitetul Român de Istoria și Filosofia Științei
și Tehnicii, Volumul IV, Nr. 1, 2005

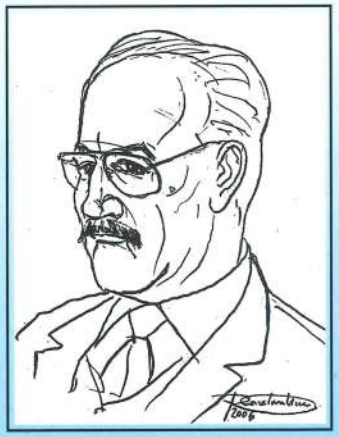

Spre nemurirea comorilor noastre populare, oferă această carte pentru cei mici, dar și pentru părinți și bunici.

ISBN 978-973-87642-6-2